

Český les

PŘÍRODA A HISTORIE

23/2024

MAPA PŘÍSPĚVŮ

HISTORIE

	MOTTO	4
1	SYNAGOGY V ČESKÉM LESE – PROSTIBOŘ, TELICE, DARMYŠL, NEDRAŽICE Václav Fred Chvátal	6
2	MŮŽE SE POD SEMNĚVICKOU FAROU SKRÝVAT STŘEDOVĚKÁ TVRZ? Tomáš Mařík	15
3	ZE ŽIVOTA ZANIKLÝCH VSÍ ČESKÉHO LESA VII. – STŘEBLE Jan Edl	23
4	BABYLON – TURISTICKÉ LETOVIŠKO NA OKRAJI CHKO ČESKÝ LES Kamila Beňušíková Angelovová	35

PŘÍRODA

5	VZÁCNĚJŠÍ NÁLEZY HUB Z PŘÍRODNÍ PAMÁTKY VESKÝ MLÝN Luboš Zelený	39
6	O SLOVANSKÉM EBENU V ČESKÉM LESE A JEHO OKOLÍ Jiří Kadera	41
7	PŘÍRODNÍ REZERVACE TISOVSKÉ RYBNÍKY Václav Říš	45
	NOVÉ POZNATKY O ROZŠÍŘENÍ ROSNIČKY ZELENÉ V TACHOVSKÉ BRÁZDĚ Martin Liška, Radka Rudová a Zdeněk Ruda	50
8	PŘÍRODA POD KŘÍDLY CHKO IX. – REVITALIZACE RAŠELINIŠŤ V REZERVACÍCH Markéta Kašparová a Miroslav Žižka	55
9	JAK SE DAŘÍ PTÁKŮM V NIVĚ NEMANICKÉHO POTOKA? Václav Bystřický	59
10	HOŘE S HOŘCEM HOŘEPNÍKEM A MODRÁSKEM HOŘCOVÝM Zuzana Blažková	65
11	BEZOBRATLÍ PŘÍRODNÍ REZERVACE DIANA Jan Walter a Ivana Hradská	73
12	ZMĚNY VYBRANÝCH PŮDNÍCH INDIKÁTORŮ A KVALITY VODY V OBLASTI EVL NIVA NEMANICKÉHO POTOKA Jan Vopravil, Tomáš Khel a Pavel Formánek	76
13	TIP NA VÝLET: PĚŠKY I NA KOLE MIKROREGIONEM DOBROHOSŤ Miroslav Žižka	82
14	DEN ČESKÉHO LESA OZDOBILY STOVKY HMYZÍCH HOTELŮ	86

Zahájí, foto V. Bysřický.

Dům v rozvalinách. Po dřevých zdech
se rozlez' žravý mech
a lišejníků cizopasná cháška.

Na dvoře bují kokotice
a prales kopřiv. Studna otrávená
je napajedlo krys.

A chorá jabloň, bleskem rozražená,
neví, zda kvetla kdys.

V dnech jasných padnou hvízdající
stehlíci v rumy. V zářných slunných dnech
ožije oblouk hodin v průčelí,
a po něm rozmarňý a veselý
stín času tančí
a recituje vážně nebesům:
Sine sole nihil sum.

Neb vše je maska.

Karel Toman
Sluneční hodiny, 1913

Zbytek prostibořské synagogy je dodnes ukryt ve zdivu kůlny v zahradě domu čp. 61 (pohled od severu), foto V. F. Chvátal.

SYNAGOGY V ČESKÉM LESE

Prostiboř, Telice, Darmyšl, Nedražice

Autor: **Václav Fred Chvátal**

V MINULÉM DÍLE NAŠEHO SERIÁLU O SYNAGOGÁCH OBLASTI ČESKÉHO LESA JSME SE VĚNOVALI ZANIKLÝM SYNAGOGÁM V BERNARTICÍCH, BORU A STRÁŽI. V PROSTŘEDÍ MALÝCH VSÍ ZŮSTÁVÁME I TENTOKRÁT, KDY NAHLÉDNEME DO VZÁJEMNĚ PROVÁZANÝCH DĚJIN MALÝCH ŽIDOVSKÝCH OBCÍ V PROSTIBOŘI, TELICÍCH, DARMYŠLU A NEDRAŽICÍCH, JEŠTĚ VÍCE VŠAK DO OSUDŮ JEJICH NÁBOŽENSKÝCH STAVEB – SYNAGOG A MODLITEBEN.

Dochovaná západní zeď prostibořské synagogy s přistavěnou kůlnou (pohled od západu), foto V. F. Chvátal.

Prostiboř

Nevelká zděná budova prostibořské synagogy byla vystavěna za domem čp. 61 někdy kolem poloviny 19. století. V císařském otisku katastrální mapy z roku 1840 ještě zakreslena není. Avšak už v 60. letech 19. století se o synagoze mluví v souvislosti s Rosou a Mosesem Ledererovými. Ti roku 1861 koupili domy čp. 61 a 49. Pozoruhodné je, že čp. 49 byla právě synagoga v té době ještě existující samostatné židovské náboženské

obce Prostiboř. Tento případ však není nijak výjimečný, k podobně podivnému prodeji synagogy došlo už o čtyřicet let dříve v Telicích a stávalo se tak i v jiných místech. Číslo popisné 61 patřilo obytnému domu v zahradě před synagogou v západní frontě prostibořské návsi. Dům je dnes zbořen a jeho číslo bylo přeneseno na sousední budovu bývalé kontribuční sýpky, přestavěné na obytný dům.

Prostiboř na mapě stabilního katastru s vyznačenou polohou synagogy. ČÚZK – Archivní mapy.

Prostibor b. Kladrau

Jediná známá fotografie prostibořské synagogy. Na výřezu pohlednice z doby před první světovou válkou je vyčnívající bílý štít synagogy označen šipkou.

Zazděné klenuté okno v západní zdi prostibořské synagogy, pohled z interiéru (vlevo) a exteriéru (vpravo), foto V. F. Chvátal.

Samostatná židovská náboženská obec v Prostiboři existovala až do 90. let 19. století. Jejím posledním představeným byl místní obchodník Jakob Lurie. Po zániku samostatnosti přičleněním do územního obvodu náboženské obce Stříbro byly židovské náboženské obce Prostibor, Telice a Nedražice změněny na synagogální sbor Prostibor-Telice. Jeho představeným byl nadále Jakob Lurie, a to až do své smrti roku 1912. Po něm se představeným stal Josef Hirsch z Darmyšlu. Synagoga nadále sloužila svému účelu, místní sbor byl stále aktivní, a to zřejmě i pro velkou vzdálenost od spádové stříbrské synagogy.

Bohoslužby v Prostiboři probíhaly snad ještě během první světové války. Teprve počátkem 20. let 20. století shledáváme synagogu již nevyužitou. V roce 1923 byla budova z větší části zbořena a byl z ní ponechán jen přístřešek pro pohřební vůz. Vlastníky této stavby (stále vedené pod čp. 49) se roku 1925 stali Siegfried a Frieda Hirschovi. Siegfried Hirsch (1896–1942) byl druhým synem posledního představeného prostibořské židovské obce Josefa Hirsche a jeho manželky Amalie a mladším bratrem bankovního prokuristy Ludwiga Hirsche, vlastníka tzv. Židovského mlýna v Darmyšlu (o něm bude ještě řeč).

V místech pobořeného kamenného zdiva v levé části snímku stála dřevěná budova telické synagogy, foto V. F. Chvátal.

Telice na mapě stabilního katastru s vyznačenou polohou synagogy (větší kroužek) a židovského obecního domu čp. XII (menší kroužek). ČÚZK – Archivní mapy.

Jediným dodnes dochovaným zbytkem prostibořské synagogy jsou části jižní a západní zdi se zazděným klenutým okenním

otvorem a zbytky omítky se světlemodrou výmalbou. Ke zdi je východním směrem přistavěna dřevěná kůlna.

Telice

Synagoga v Telicích měla číslo popisné VI a stála při jižním konci hráze Telického rybníka, vlevo od brány statku čp. 53. Jednalo se o dřevěnou stavbu, jejíž interiér byl vyzdoben malbou. V roce 1823 byla budova prodána do soukromých rukou, přestože v té době ještě samostatná židovská náboženská obec v Telicích synagogu užívala (obdobný případ jako v Prostiboři).

Dne 16. května 1878 telická synagoga následkem úderu blesku vyhořela. Také několik okolních domů bylo požárem poškozeno. Po požáru nebyla synagoga již obnovena. Jako modlitebna byl od té doby využíván židovský obecní dům čp. XII (59). Úřady vzaly požár synagogy na vědomí až roku 1913 (35 let po požáru) a od té doby je místo evidováno už jen jako „pozemek po bývalé synagoze“.

V židovském obecním domě v Telicích byla svého času také židovská škola, do které docházely i děti z Prostiboře a Kopce. V šedesátiletém období její existence (1795–1854) se v ní vystříдалo 14 učitelů, z dalších let

podrobné zprávy nemáme, víme jen, že v roce 1862 měla 13 žáků.

Obecní dům čp. XII byl roku 1899 převeden na židovskou náboženskou obec Stříbro, a to v souvislosti s již zmíněným zánikem samostatných židovských obcí Telice, Prostiboř a Nedražice a sloučením jejich okrsků do stříbrské židovské obce. Ta budovu obratem prodala Wilhelmu Steinerovi, od něhož ji koupil již nežidovský vlastník Karl Friedl. Dnes již budova někdejšího židovského obecního domu neexistuje.

Od názvů sídelních měst významných židovských obcí bylo odvozeno mnoho židovských příjmení (Schidloff, Horowitz, Brandeis, Neustadt, Wertheimer, Austerlitz, Taussig aj.). Je překvapujícím zjištěním, že pravděpodobně i Telice daly světu jedno židovské příjmení: zcela nedávno bylo v jednom z amerických archivů objeveno příjmení Doletien, které by snad mohlo být odvozeno od jedné verze německého názvu Telic: Dolitschen.

Na výřezu pohlednice Darmyšlu z doby před první světovou válkou je zachycena budova tzv. Židovského mlýna (za kaplí, označena šipkou).

Darmyšl

V centru Darmyšlu, severně od rybníka a od kaple, přibližně uprostřed návsi stála skupina budov, která byla majetkem panství Kopec. Říkalo se jí Volský mlýn („Ochsenmühle“), protože v ní kdysi býval mlýn poháněný volským žentourem. Po ukončení mlýnské provozu byly budovy adaptovány na byty, v nichž bydlely téměř výhradně židovské rodiny. Začalo se jim proto říkat Židovský mlýn („Judenmühle“). Už se v něm dávno nemlelo a pojmenování „mlýn“ bylo jen přeneseno z původního názvu.

Podle darmyšlské pamětní knihy bývala v Židovském mlýně také synagoga nebo modlitebna. Mohlo se jednat i jen o jedinou místnost v některém ze soukromých bytů. Je však otázkou, nakolik a při jakých příležitostech byla využívána. Samostatná židovská obec v Darmyšlu budto nikdy nebyla nebo existovala jen krátce kolem přelomu

18. a 19. století. Nevíme ovšem, zda místní židovské rodiny vůbec byly kdy schopny sestavit minjan – minimální počet deseti dospělých mužů, potřebný k synagogální bohoslužbě.

Stavby Židovského mlýna byly rozděleny do čtyř čísel popisných (57 až 60, vlastně čtyři byty) a roku 1794 byly velkostatkem Kopec rozprodány v dražbě.

Díl čp. 57 koupil Samuel Steiner z Darmyšlu za 125 zlatých, roční poplatek za ochranu 15 zlatých a povinnost odevzdat vrchnosti jazyk z každého poraženého dobytčete. Počítalo se zřejmě s rozdělením velkého podílu na dva byty, a to židovské byty, protože ve smlouvě je zmínka, že pokud k rozdělení dojde, bude se z každého bytu odvádět polovina zmíněného poplatku za ochranu. Smlouva má kuriózní dodatek, v němž je zvláště zmíněno, že do vlastnictví kupujícího přechází také hnojiště.

Kans.-Nro. 57, 58, 59, 60
 Die Ochsenmühle, jetzt Judentmühle genannt.
 Diese wird früherhin immer hiesig eine Mühle, die für die
 Dominikalkirche, d. h. die jüdische Kirche war.
 Hierher ist die „Ochsenmühle“ genannt worden, weil
 man hier die Karren aufstellen wollte.
 Hier ist es ein freies Feld mit jüdischer Mühle
 mit Ochsenstein. Im Instrumentenbuch vom
 Jahr 1790 auf fol. 58, 59, ist ein Grundstück

Darmyšl na mapě stabilního katastru s vyznačenou polohou tzv. Židovského mlýna. ČÚZK – Archivní mapy.

Zápis o Volském-Židovském mlýně v pamětní knize Darmyšlu z roku 1923. SOKA Tachov.

Dnešní podoba dochované části Židovského mlýna v Darmyšlu, foto V. F. Chvátal.

Ludwig Hirsch (1895–1944), prokurista České komerční banky (Böhmische Kommerzbank) a majitel Židovského mlýna v Darmyšlu v uniformě poručíka rakousko-uherské armády v době první světové války. Fotoarchiv TAMUS.

Kuriozit zde bylo víc. Židé v té době ještě nesměli vlastnit nemovitý majetek, přesto jim byly části domu prodány. Podobné „prodeje“ však byly v té době běžné, zpravidla

byly iniciovány panstvím a oboustranně výhodné. Vlastně šlo o jakousi formu „smluv o smlouvách budoucích“, jejichž platnost byla v podstatě závislá na dobré

vůli vrchnosti. Teprve zrovnoprávnění roku 1848 přineslo židovskému obyvatelstvu možnost řádného a všeobecně uznaného vlastnictví nemovitého majetku, založeného na skutečných kupních smlouvách.

Druhou část bývalého Volského mlýna, čp. 58, získal v téže dražbě Löbl Weiner za 110 zlatých plus 10 zlatých roční ochrany. Také on byl povinen odvádět vrchnosti jazyk z každého poraženého dobytčete. Stejně tak další dvě čísla popisná 59 a 60 byla roku 1794 v dražbě prodána.

V průběhu 19. a začátku 20. století pak všechny čtyři části několikrát změnily majitele, až je všechny v září 1923 odkoupil Ludwig Hirsch (1895–1944, bankovní

prokurista a syn posledního představeného synagogálního sboru Prostiboř-Telice Josefa Hirsche) a jeho manželka Giselle, rozená Gans ze Stráže. Tím byl komplex budov někdejšího Volského mlýna po 129 letech opět vlastnický scelen.

Do dnešních dnů se však nedochoval, přesněji řečeno nedochoval se celý. Část budov Volského-Židovského mlýna stojící blíže k rybníku byla po druhé světové válce přestavěna na hasičskou zbrojnicu a v místech jeho opačného konce stojí zděná čekárna autobusové zastávky. Zcela nedávno prošly dochované budovy Židovského mlýna celkovou rekonstrukcí, dostaly novou střechu, fasádu, dveře i okna.

Nedražice

Židovské domy v Nedražicích byly soustředěny podél ulice vybíhající od centra vsi směrem ke Kostelci. Jednalo se o několik vrchnostenských domů jednotné velikosti i vzhledu, obydlených židovskými nájemníky. Vzhledově se odlišoval jen židovský obecní dům, patrová budova, v níž byla

i modlitebna. Stál v jedné řadě s ostatními domky, přibližně ve střední části ulice.

Majitelem židovského obecního domu s modlitebnou byla původně židovská náboženská obec Nedražice. V roce 1890 byla – stejně jako náboženské obce v Prostiboři a Telicích – zrušena a sloučena se židovskou

Nedražice na mapě stabilního katastru s vyznačenou polohou synagogy. ČÚZK – Archivní mapy.

Židovská ulice v Nedražicích kolem roku 1910, šipka označuje patrovou budovu židovského obecního domu s modlitebnou.

Dnešní podoba bývalé židovské ulice v Nedražicích, polohu někdejšího židovského obecního domu označuje šipka, foto V. F. Chvátal.

Stříbrné ukazovátka na Tóru (tzv. jad) nechali pro nedražičickou modlitebnu zhotovit manželé Jicchak a Sara Abelesovi roku 1812. Kresba V. F. Chvátal.

náboženskou obcí Stříbro. Na židovskou obec Stříbro byl také převeden majetek zrušených židovských obcí v jejím okrsku (jímž bylo území celého soudního okresu Stříbro), takže i zmíněný nedražický dům s modlitebnou. Stříbrská obec jej obratem

prodala čtyřem spoluvlastníkům za celkovou cenu 400 zlatých. Novými vlastníky domu se stali Leopold Beck, 51letý železářský obchodník v Kladrubech, David Popper, obchodník v Nedražicích, Josef Grünhut, obchodník v Kladrubech a Adolf

Grünhut, obchodník v Kostelci. Všichni byli členy bývalé židovské náboženské obce Nedražice. Budovu pak prodali jakémusi Adolfu Spitzovi. Všechny tyto majetkové převody byly uskutečněny ještě během roku 1899.

Budova nedražické modlitebny stála ještě ve 20. letech 20. století, a stále se jí říkalo „Tempel“, přestože svému původnímu účelu už dávno nesloužila. Byla zbořena teprve kolem roku 1930 a na jejím místě (snad i částečně z jejího materiálu) byla postavena zděná hospodářská budova. Ta zde stojí dodnes.

A ještě jedna stopa nám po nedražické modlitebně zůstala – stříbrné ukazovátko na Tóru, tzv. „jad“. V roce 1812 je pro modlitebnu nechali vyrobit manželé Jicchak a Sara Abelesovi. Bydleli v domě čp. 55, hned vedle modlitebny, a jejich vzácný dar byl zřejmě motivován vděčností za narození zdravé dcerky. Po zrušení nedražické modlitebny přešlo ukazovátko s celým vybavením modlitebny nejprve do majetku synagogálního sboru Prostiboř-Telice, později do vybavení stříbrské synagogy. Ve 40. letech 20. století bylo spolu s dalším vybavením zabaveno nacistickými úřady a s naprosto nedostatečnou dokumentací převezeno do Prahy. Z dokumentů se tak vytratila informace o jeho nedražickém původu. Ukazovátko je nyní ve sbírkách Židovského muzea v Praze a jeho spojitost s modlitebnou v Nedražicích se podařilo vypátrat až v 90. letech 21. století díky podrobnému výzkumu epitafů židovského hřbitova Telice.

Příběhy zaniklých synagog však nekončí u přestavěných domů, zbořeníšť a muzejních sbírek. Pokračují v živých lidech, nových generacích potomků těch, kteří se do prostibořské, telické, nedražické a darmyšlské synagogy chodili modlit. Potomci rodiny Hirschovy z Darmyšlu žijí na Moravě a v Rakousku, potomci rodiny Abelesovy

z Nedražic, Raumannovy a Wudlovy z Telice žijí ve Spojených státech, potomci rodiny Hofmannovy a Woelflerovy z Prostiboře žijí na Moravě a na Novém Zélandu. Jejich kořeny jsou stále spjaty s životem někdejších příslušníků vesnických židovských obcí z podhůří Českého lesa.

Použitá literatura a prameny:

Adressbuch für den politischen Bezirk Tachau, 1925.

Baxa, V., Novotná, M. a Prášil, P. (2004): Stříbrsko na starých pohlednicích, Hostivice.

Baxa, V., Novotná, M. a Prášil, P. (2008): Přimdsko a Borsko na starých pohlednicích, Hostivice.

Chvátal, V. F. (2011): Příběhy telických náhrobků. Nakladatelství Českého lesa, Domažlice.

Chvátal, F. (2011): Bydleli v Židovském mlýně. Chajejnu 3(10), Židovská obec Olomouc.

ČÚZK, Geoportál, Archivní mapy, <https://ags.cuzk.cz/archiv/>

Edl, J. (2011): Archivní prameny k dějinám židů na okrese Tachov. Sborník konference Židé v Čechách 3. Židovské muzeum v Praze.

Gold, H. (1934): Die Juden und Judengemeinden Böhmens in Vergangenheit und Gegenwart. Brünn.

Nařízení c. k. ministeria záležitostí duchovních a vyučování č. 39/1893 z. z., kterým se ustanovují a ohraničují obvody israelitských obcí náboženských v království Českém.

Rukopisné poznámky z pozůstalosti Jiřího Fiedlera. Osobní archiv autora.

SOKA Tachov, Katastrální úřad Tachov, Pozemková kniha k. ú. Prostiboř, Telice, Darmyšl, Nedražice.

SOKA Tachov, Okresní soud Stříbro, sbírky listin.

Terezín Digital Resource Centre, Database of victims – TI Institute.

Zákon č. 57/1890 ř. z., jímž se upravují zevnitřní právní poměry israelitské společnosti náboženské.

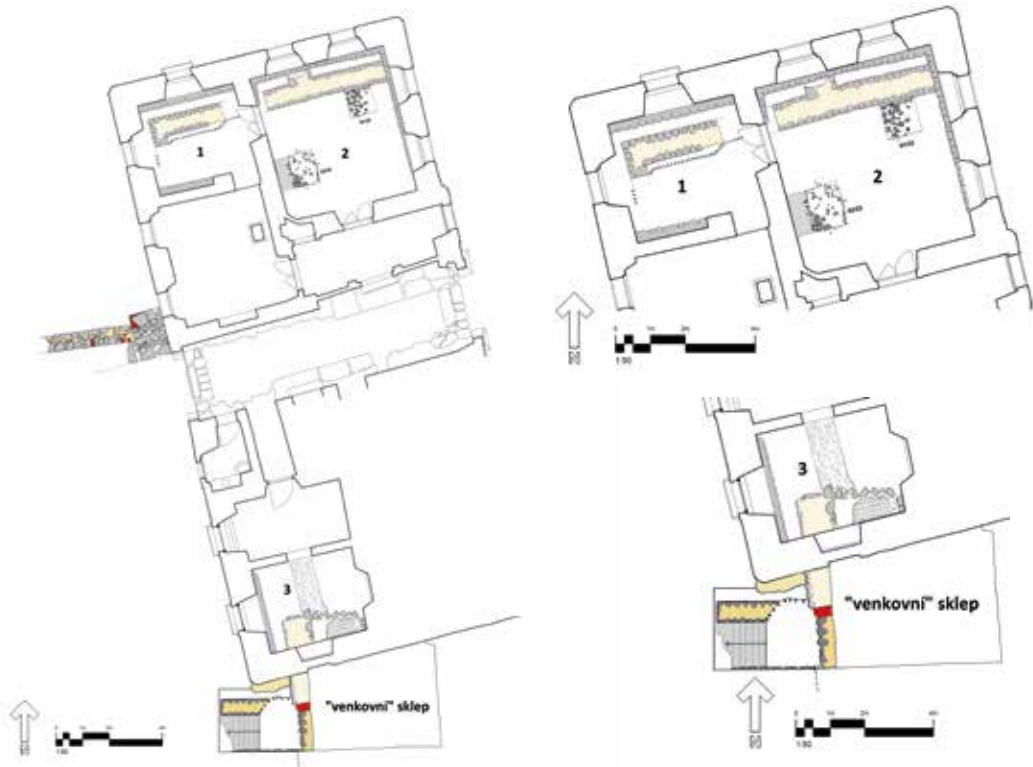

Semněvice, fara v pohledu ze dvora, v pozadí kostel sv. Jiří, foto T. Mařík.

Může se pod semněvickou farou skrývat **STŘEDOVĚKÁ TVRZ?**

Autor: **Tomáš Mařík**

ASI SEDM KILOMETRŮ SEVERNĚ OD HORŠOVSKÉHO TÝNA, STRANOU HLAVNÍCH KOMUNIKACÍ, LEŽÍ VE STÍNU SEMNĚHOŘÍ NEPRÁVEM POZAPOMENUTÁ VES SEMNĚVICE. TA JE SITUOVÁNA V POMĚRNĚ DOMINANTNÍ POLOZE A ROZPROSTÍRÁ SE VE DVOU VÝŠKOVÝCH ÚROVNÍCH. SEVERNÍ, NIŽE POLOŽENOU ČÁST, TVOŘÍ OBDÉLNÁ NÁVES LEMOVANÁ OD SEVERU FRONTOU STATKŮ, MNOHDY SE ZDOBENÝMI FASÁDAMI VĚTŠINOU Z 19. A POČÁTKU 20. STOLETÍ. JIŽNÍ ČÁST OBCE TVOŘÍ USEDLOSTI ROZMÍSTĚNÉ NA SVAHU NEVYSOKÉHO, ALE V RÁMCI VSI DOMINANTNÍHO NÁVRŠÍ. TO JE NA VRCHOLU KORUNOVÁNO GOTICKÝM KOSTELEM SV. JIŘÍ, OBKLOPENÝM ETÁŽÍ ZANIKLÉHO HŘBITOVA.

Půdorys fary (prozatím neúplný, chybí jihovýchodní kout) s vyznačenými odkrytými zdi, konstrukcemi a sondami (zaměření fary a vytvoření půdorysu Ústav památkové péče Fakulty architektury ČVUT v Praze, dokumentace a vsazení odkrytých situací do půdorysu T. Mařík).

Výřez severní části půdorysu fary se zkoumanými místnostmi 1 a 2 (zaměření fary a vytvoření půdorysu Ústav památkové péče Fakulty architektury ČVUT v Praze, dokumentace a vsazení odkrytých situací do půdorysu T. Mařík).

Výřez jižní části půdorysu fary se zkoumanou místností 3 a exteriérovou sondou při západní zdi sklepa (zaměření fary a vytvoření půdorysu Ústav památkové péče Fakulty architektury ČVUT v Praze, dokumentace a vsazení odkrytých situací do půdorysu T. Mařík).

Rozměrná budova fary, která je předmětem tohoto článku, stojí jen asi 10 metrů severozápadně od kostela sv. Jiří. Několik metrů severovýchodně od fary, na hraně návrší, je umístěn kamenem obezděný osmiboký taras, v jehož středu stojí barokní socha sv. Jana Nepomuckého – jeho rysy jsou však již značně strhané.

Ves se poprvé v písemných pramenech objevuje v roce 1264, kdy ji držel jakýsi Petr. Během 14. století byly Semněvice majetkem děkanské kapituly sv. Apolináře v Praze. Počátkem tohoto věku (nejpozději v roce 1322) byla dokončena stavba farního kostela sv. Jiří. V průběhu 15. století byla ves zastavena majitelům Pořejova

Nároží staršího zdiva odkrytého v místnosti 1 v pohledu od jihu, foto T. Mařík.

Starší zed' odkrytá v místnosti 2 v pohledu od jihu, foto T. Mařík.

(Jindřich ze Sebuszína, Racek z Týnce), za nichž snad vznikla semněvická tvrz. Ta je však písemnými prameny poprvé zmíněna až k roku 1548, kdy ale byla již pustá. Písemnými prameny uváděná tvrz je prozatím nelokalizována. S největší pravděpodobností stávala někde v blízkosti kostela (uvažován někdy bývá prostor zmíněného osmibokého tarasu), starší literatura její polohu mylně ztotožňovala s pozůstatky zaniklé středověké vsi Hraběšice (vypálena patrně 1431) v Zádusním lese asi 3 km severně od obce. Na konci 15. století se ves stává majetkem Ronšperků, kteří ji připojili k horšovsko-týnskému panství. Jeho držiteli byli od roku 1622 Trauttmansdorfové, kteří ve vlastnictví vystřídali Lobkovice.

Současná budova fary (foto na straně 15) je datována letopočtem 1739 vytesaným do klenáku vstupního portálu. Jedná se o rozměrnou vrcholně barokní stavbu na obdélném půdorysu orientovaném ve směru SZ-JV. Budova je patrová se středovým vstupním průjezdem, přízemní

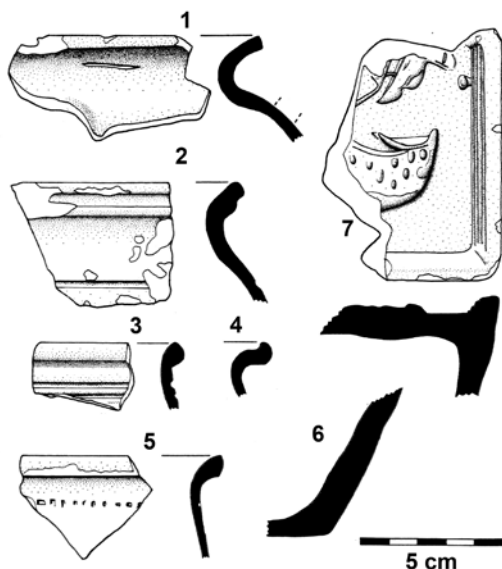
místnosti jsou klenuté, patro plochostropé. Fara je opatřena sedlovou střechou s valbami při štítech. Budova je vybavena třemi sklepy. První je zasekaný do skály a nachází se pod severní částí fary, přičemž její půdorys výrazně přesahuje severním směrem. Zbývající dva sklepy jsou pod jižní polovinou budovy, viz níže.

Od roku 2021, kdy se vlastníky zbídačené fary stali manželé Kolářovi, probíhají postupné práce na její rekonstrukci a „zobytelnění“. V rámci těchto prací došlo také k zásahům do terénu, a to jak v interiéru, tak vně budovy. Proto bylo majiteli fary osloveno archeologické oddělení Muzea Chodska v Domažlicích, které posléze zmíněné práce dozorovalo a provedena byla i drobná sondáž. V letech 2021–2024 tak byla dokumentována řada archeologických situací různého charakteru. Především se jednalo o zděné konstrukce předcházející výstavbě současné fary, v menší míře pak byly zachyceny předbarokní historické vrstvy.

Místnosti 1 a 2

Zásahy do terénu spojené s úpravou podlah se prozatím dotkly tří, resp. čtyř přízemních místností. Nejprve se věnujme „místnosti 1“ v severozápadním koutu budovy

a s ní sousedící „místnosti 2“, která zaujímá kout severovýchodní. V obou místnostech byla sejmuta dřevěná podlaha, pod níž se nacházela kamenitopísčité zášypová vrstva.

Severní profil sondy 1/22 s viditelnou základovou spárou mezi odkrytou zdí a erodovaným skalním podložím, foto T. Mařík.

Výběr středověkých keramických zlomků ze zásypové vrstvy pod podlahou místnosti 2, kresba T. Mařík.

Po jejím odebrání byly odkryty lícované předzáklady obvodových stěn současné fary, které oproti nadzemnímu zdivu předstupovaly asi o 20 cm. V odstupu cca 30 cm od předzákladů probíhala podél severní štítové stěny fary starší kamenná zeď na jílu. Zachycena byla v obou místnostech a přerušena byla pouze příčkou mezi nimi. Zeď o tloušťce cca 80 cm byla oboustranně lícovaná a se zarovnanou korunou. V severozápadní místnosti tvořila shodně s farou nároží, přičemž navazující zdivo probíhající podél západní zdi fary bylo zachyceno v délce 110 cm, poté se vytrácí. Jeho tloušťka pak činila pouhých 54 cm. V severovýchodní místnosti se od odkryté odpojovala s ní provázaná příčka téhož charakteru směřující k severozápadu, tedy mimo dnešní budovu – ovšem její průběh byl záhy přerušen základovým vkopem pro severní obvodovou zeď fary a touto zdí samotnou. V místnosti 2 byl dokumentován

k vnějšímu líci odkryté zdi přiléhající zbyteček historického souvrství – naprostá jeho většina však byla zničená barokním základovým vkopem. Z jedné ze dvou vrstev, které souvrství tvořily, byly získány dva atypické (bez výzdoby či jiného chronologicky citlivého morfologického prvku) zlomky keramických nádob, které lze na základě materiálu a fabrikace datovat pouze rámcově do starší fáze pozdního středověku – cca přelom 14. a 15. století. Otázkou je vztah souvrství k přilehlé zdi. Zdá se však, že jde o kulturní vrstvy kumulující se v okolí již stojící konstrukce, která by tedy musela být starší. Méně pravděpodobnou možnost představuje varianta vrstvené výplně základového vkopu – v takovém případě by byl vznik zdi s keramickým materiálem současný či mladší.

V místnosti 2 byly ještě položeny dvě zjišťovací sondy mající za cíl zjistit stratigrafické poměry, případně stopy osídlení v různých

Odkrytá situace v místnosti 3 v pohledu od severu, v pravé části starší kamenná zeď směřující mimo faru. O ní se opírá kamenná klenební kápě a na její koruně je založena barokní obvodová zeď současné budovy. Foto T. Mařík.

Pohled na odkrytou západní zeď sklepa, foto T. Mařík.

horizontech, a také pomoci datovat odkrytou zeď (viz obrázek na straně 16). Výsledky však byly hubené. Sonda 1/22 byla přiložena k vnitřnímu líci odkryté zdi, přičemž bylo zjištěno, že ta je založena rovnou na silně zvětralém skalním podloží, které se nacházelo hned pod výše popsaným odebraným kamenitopísčitém zásypem, a které hlouběji přechází v rostlou skálu, do níž je zasekán rozměrný sklep. Ze základové spáry se nepodařilo získat žádný materiál. Sonda 2/22 byla umístěna při západní stěně místnosti. V ní byly (krom zbytku kamenitopísčitého zásypu) dokumentovány tři nepřilíš mocné vrstvy. První lze datovat do mladšího novověku (18.–19. století), druhou pak někam na přelom 15. a 16. století. Poslední žlutou kamenitou vrstvu se pro absenci jakýchkoliv nálezů datovat nepodařilo.

Zajímavá zjištění přinesl i materiál získaný z již dříve odebraného kamenitopísčitého

Místnost 3

K jižní štítové stěně fary se zvenku přikládá zděný objekt sklepa, do něhož se dnes vchází z jihovýchodní místnosti budovy.

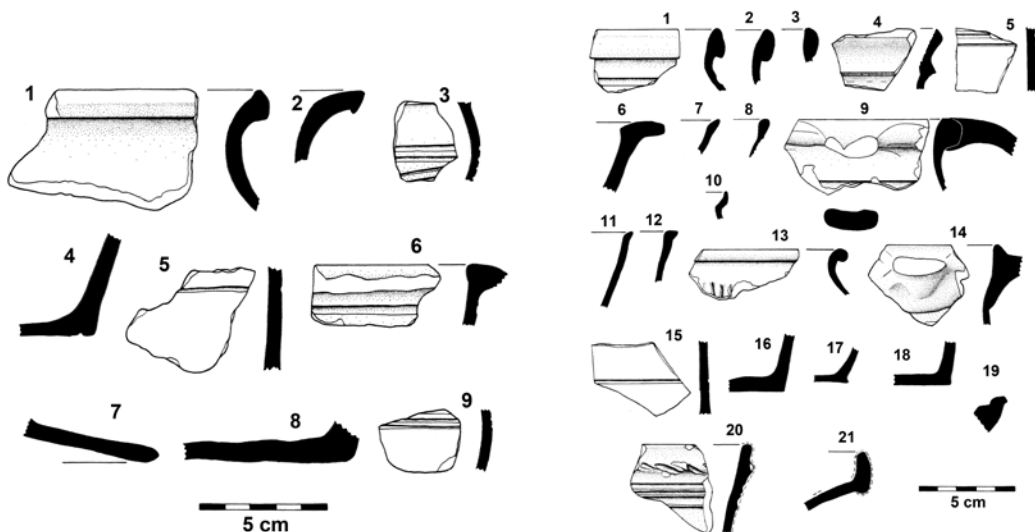
zásypu, který překrýval popsané starší zdivo, viz výše. Získán z něho byl nevelký keramický soubor smíšený od středověku po přelom 17. a 18. století. Kromě množství zlomků raně novověkých nádob a kachlů se v souboru objevuje i keramika z období počátků vsi. Sem patří zejména zlomek konvice se zbytkem trubkovité výlevky (viz obrázek na straně 18, kresba 1), který můžeme datovat již do první poloviny 13. století – tedy před první písemnou zmínku o vsi. Další dva zlomky (okraj hrnce a dno) pak spadají do druhé poloviny 13. či počátku 14. století (viz obrázek na straně 18, kresby 2 a 6). Soubor ještě doplňuje keramika pozdně středověká, v rámci níž vyniká zlomek reliéfně zdobené čelní vyhřívací stěny komorového kachle. Interpretace výzdobného motivu je nejasná, mohlo by se však jednat o torzo rybiho či Meluzína ocasu (viz obrázek na straně 18, kresba 7).

Sklep z půdorysu budovy výrazně vystupuje směrem do dvora a z logiky věci je dnes zapuštěn pod úroveň současného terénu.

Jediná z vnějšku částečně viditelná je jeho západní stěna, která je vůči faře mírně vyosená (probíhá ve směru S-J, zatímco orientace fary je SZ-JV). Rovněž není napojena na nároží, nýbrž k ploše jižní zdi farské budovy. Sklep tak celkově působí spíše jako torzo jiné starší budovy, druhotně zakomponované do „nového“ barokního objektu. To bylo potvrzeno odkryvem v interiéru jihozápadní rohové místnosti (místnost 3). Zde došlo opět k rekonstrukci podlah s obdobným průběhem jako v místnostech 1 a 2. Po sejmutí stávající prkenné podlahy se opět objevil písčítokamenitý zásyp obsahující množství zejména novověké keramiky vč. souboru torz barokních komorových kachlů. Pod zásypem bylo odkryto pokračování výše popsané západní zdi „venkovního“ sklepa do interiéru dnešní budovy. Kamenná zeď na maltu o tloušťce 110 cm měla zarovnanou korunu a zachycena byla v délce asi 120 cm. V úrovni vnitřního líce jižní obvodové zdi fary, která na starší zeď nasedá, je dochován z placáků vyzděný půlkruhový pas, resp. klenební kápě. Klenba je (patrně primárně) nasazena do odkryté zdi a pokračuje jižním směrem, přičemž prostupuje tloušťkou na ní založeného barokního zdiva – to je dobře patrné v hluboké a k zemi sahající nice zadržného okna (viz foto na straně 19). Pod zásypovou vrstvou byly zachyceny ještě další dvě klenební kápě. Obě byly cihlové a orientované zhruba shodně s farou. První klenba byla dochována v jihovýchodním koutu místnosti, na severu ji přerušovala maltou prolitá šikmo probíhající řada kamenů, představujících korunu severního čela dnešního venkovního sklepa (možná i původní severní obvodovou zeď oné starší budovy). Druhá klenba pak probíhala středem místnosti, přičemž její jižní čelo tvořila opět již zmíněná šikmo probíhající řada kamenů (viz obrázek na straně 16). Popsané odráží složitější vývoj a rozložení sklepních prostor fary, čemuž se však z kapacitních důvodů

dále věnovat nebudeme.

Po těchto zjištěních byla ještě položena exteriérová sonda k zmíněné západní zdi „venkovního“ sklepa, jejímž cílem bylo zdivo datovat. Odkryta zde byla poměrně komplikovaná situace, zejména pokud jde o zděné konstrukce – z hlediska historických vrstev šlo o triviální záležitost, neboť prakticky úplně chyběly. Původní západní obvodová zeď starší budovy byla založena na rostlé skále, přičemž se nepodařilo ze základové spáry získat žádný archeologický materiál. Původní zdivo je dochováno v délce asi 120 cm od jižní zdi fary, následuje druhotně proražený otvor a až při jižní hraně sondy se opět v krátkém úseku objevuje líc pokračující zdi. K severní nepravdělné hraně průrazu byla přizděna cihlová špaleta, jižní špaletu pak tvořil vnitřní líc jižní zdi budovy/sklepa (viz foto na straně 19). Sekundární vstup do sklepa z prostoru dvora byl pak ještě opatřen zděnou vstupní šíjí, jejíž pozůstatky se rovněž podařilo odkrýt. Vstupní šíje o délce 170 cm a světlosti 130 cm byla vymezena dvěma souběžnými zdmi na spáru přízděnými k západní stěně sklepa. Severní zeď šíje o tloušťce 65 cm probíhala v odstupe asi 25 cm od předzákladu jižní stěny fary, jižní zeď pak tvořila jižní profil sondy, takže její tloušťka je neznámá. Vnitřek šíje byl vyplněn jádrem destruovaných zděných schodů, sestávajícího z kamenů a cihel. Hmota schodů přiléhá k vnitřní omítce vstupní šíje, z čehož lze usuzovat, že původní schody byly řešeny jinak. Tomu odpovídají nejen archivní záznamy, ale i archeologické nálezy datující dochované schody zřejmě až do 1. poloviny 20. století. Neznámo kdy byl sekundární vstup do sklepa zadržán, a to kromobyčejně nedbalým způsobem (cihly a kameny zapuštěné v maltě bez ladu a skladu). V blíže neznámé době byla také částečně zvýšena západní zeď sklepa, přičemž tato část na rozdíl od té starší přiléhá na spáru k omítce fary.

Výběr středověkých keramických zlomků z prostoru dvora západně od fary, kresba T. Mařík.

Terénní úpravy dvora

V prostoru dvora fary byly v letech 2021–2023 rovněž prováděny různé terénní úpravy. Během nich byla odkryta a dokumentována subtilní zídka směřující od severní špalety vnitřního portálu průjezdu k západu, tedy opět vůči orientaci fary vyoseně. Zídka neznámého účelu však byla založena na novověké vrstvě, proto se jí dále věnovat nebudeme. Během úprav terénu byl také minimálně z druhotně polohy získán

Závěr

Během terénních úprav a archeologických výzkumů byly odkryty a dokumentovány tři zděné konstrukce odlišného charakteru. Zídka zachycená v prostoru dvora při nádvorním portálu průjezdu je prokazatelně novověká a dost možná souvisí až se současnou budovou fary. Naproti tomu zdi odkryté v místnostech 1–3 představují konstrukce jednoznačně předcházející dnešní stavbě. Všechny tyto zdi měly do roviny zarovnané koruny, což svědčí o jejich záměrném rozebírání na stavební materiál. Je nasnadě, že tento byl druhotně použit

relativně početný keramický soubor smíchaný od vrcholného středověku po novověk. Kromě novověké keramiky máme několika zlomky zastoupenou druhou polovinu 13. století (viz obrázky vlevo, kresby 1–5), naprostá většina středověkých střepů však pochází až ze století čtrnáctého a především patnáctého (viz obrázek vlevo, kresby 6–9, a vpravo, kresba 1–18).

především do zdí nově zakládané barokní fary. Rovněž je značně pravděpodobné, že rozebírání probíhalo současně s výstavbou dnešní fary, jejíž zdi jsou založeny jen v asi 30 centimetrovém odstupu od starších konstrukcí.

V severní části fary bylo dokumentováno zdivo budovy, která částečně na menším půdorysu kopíruje dnešní objekt, zároveň ale vykazuje složitější dispozici. K severozápadu vybíhá příčná zeď mimo obvod fary, stejně tak je možné, že zdivo překračovalo

hranice dnešní budovy směrem severovýchodním. Odkrytá část budovy je založena na skalním podloží a snad mohla existovat již v 15. století. V jižní části fary bylo odkryto torzo starší budovy, která má odlišnou orientaci a výrazně zasahuje mimo půdorys barokní stavby. Starší budovu, na níž je fara založena a jejíž zbytek využívá jako sklep, se nepodařilo archeologicky datovat. Charakter jejího zdiva je však odlišný od reliktu budovy v severní části fary. Je tedy otázkou, zda se jedná o jeden objekt, který prošel složitějším stavebním vývojem, nebo jde o dvě zcela odlišné budovy, v jejichž ploše později vznikla dnešní fara. Ta ale měla svou předchůdkyni, poprvé písemně zmíněnou k roku 1677, přičemž se měla nacházet 15 kroků od kostela – tedy snad zhruba v dnešních místech. Nabízí se možnost, že alespoň jedno z odkrytých zdív může představovat pozůstatek starší fary. Zdá se, že jižní torzo budovy to není, neboť roku 1703, tedy stále ještě téměř 40 let před založením současného objektu, je připomínán „sklep ve dvoře“. Z toho je zřejmé, že se se starší farou rovněž půdorysně nekryl, a tedy nemůže být jejím pozůstatkem. Zbývá tedy torzo severní budovy. Pokud by představovalo relikt starší fary zmiňované v 17. století, pak může mít tato kořeny již v pozdním středověku. Zrovna tak se ale může jednat o zbytek jakékoliv jiné stavby, neboť zmínka o patnácti krocích od kostela neuvádí směr. Lákavá je v tomto ohledu samozřejmě představa, že pod dnešní farou se nacházejí pozůstatky prameny zmiňované semněvické tvrze, jejíž poloha bývá rovněž předpokládána v blízkosti kostela – nejčastěji na místě výše zmíněného osmibokého tarasu, někdy však i pod samotnou farou. Zvláště pokud bychom zdiva odkrytá na severu i jihu fary považovali za součást jednoho objektu, zdá se možnost tvrze jako vcelku přijatelná. Jde však prozatím o čirou spekulaci, dnešní fara může klidně stát na pozůstatcích vesnických domů či hospodářských objektů a tvrz

se mohla nacházet v prostoru osmibokého tarasu, nebo kdekoliv jinde.

Vypovídací schopnost většiny výzkumem získaných movitých artefaktů je silně limitována jejich minimálně sekundární polohou. Přesto dává nálezový soubor základní představu o horizontech osídlení daného prostoru i charakteru zde užívané keramiky od 13. století po novověk. Zvláště důležitý je pak zlomek konvice, který existenci vsi posouvá již do první poloviny 13. století. O vyšší sociální úrovni budovy či budov předcházející dnešní faře může svědčit výše popsaný zlomek komorového kachle s reliéfní čelní stěnou – ovšem k pozdně středověkému vyššímu sociálnímu prostředí v rámci vsi nemusela patřit jen tvrz, ale také fara či zkrátka jen bohatší usedlost.

Použitá literatura a prameny:

Fák J., Foud K., Sankot J., Červenka V., Řezníčková Z., Holá P. a Válová M. (2016): Baroko v Plzeňském kraji. Plzeň.

Chmelíř V. (2023): Semněvice. Bývalá fara, čp. 4. Archivní rešerše k dějinám objektu.

Kaigl J. (2015): Z výzkumu staveb a architektury středověkých vesnických kostelů v horšovském arcijáhensství. Památky západních Čech V, str. 7–27.

Pešta J. (2005): Encyklopedie českých vesnic. Díl III. Západní Čechy. Praha.

Profous A. a Svoboda J. (1957): Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny, díl. 4, S-Ž, Praha.

Procházka Z. a Kondrys A. (1998): Horšovsko-týnsko. Historicko-turistický průvodce č. 9. Domažlice.

Rožmberský P. (1981): Zaniklé středověké osady v okrese Domažlice. Okresní archiv Domažlice. IV. výroční zpráva 1980, str. 83–114.

Sedláček A. (1893): Hrady, zámky a tvrze Království českého 9. Domažlicko a Klatovsko. Praha.

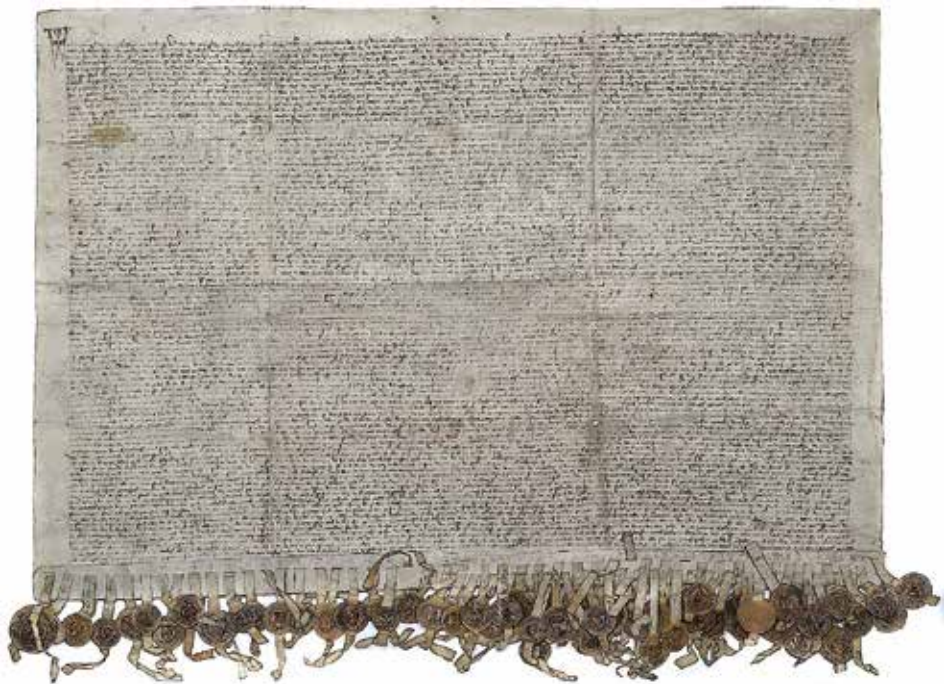
Zámecký areál ve Střebří na přelomu 19. a 20. století.

ZE ŽIVOTA ZANIKLÝCH VSI ČESKÉHO LESA VII.

Střebří

Autor: **Jan Edl**

V HISTORII OSÍDLENÍ POHRANIČÍ JE PARADOXNĚ VĚNOVÁNA MNOHEM VĚTŠÍ POZORNOST ZANIKLÝM SÍDLŮM NEŽ TĚM DOPOSUD EXISTUJÍCÍM. TAK TOMU BYLO DOSUD TAKÉ NA STRÁNKÁCH TOHOTO ČASOPISU. BĚHEM LET JSME SPOLEČNĚ PROŠLI VŠECHNY ZANIKLÉ VSI TACHOVSKÉ ČÁSTI ČESKÉHO LESA A ZAHÁJÍM Z POSLEDNÍHO ČÍSLA (ČESKÝ LES 22/2023) BYCHOM MOHLI SERIÁL UKONČIT. NICMÉNĚ MINULOST MÍST, KDE ŽIVOT S ŽELEZNOU OPOUNOU NEUSTAL, JE NEMÉNĚ ZAJÍMAVÁ A PRO SOUČASNOST MOŽNÁ DŮLEŽITĚJŠÍ. BYLO PROTO ROZHODNUTO POKRÁČOVAT A ČTENÁŘŮM PŘIBLÍŽIT HISTORII ALESPŮŇ TĚCH, KTERÁ LEŽÍ PŘÍMO UVNITŘ HRANIC CHRÁNĚNÉ KRAJINNÉ OBLASTI. KONKRÉTNĚ TO BUDOU MÁLKOV, NOVÁ VES, NOVÉ DOMKY, OBORA, STARÁ KNÍŽECÍ HUŤ, VÝŠINA A ŽDÁR.

Dohoda hornofalckých kameníků z roku 1387 uložená v Městském archivu v Ambergu, Stadtarchiv Amberg, Urk. 216.

V tomto čísle se seznámíme se Střeblí, německy Ströbl, která tvoří pomyslné rozhraní mezi obcemi zaniklými a existujícími. Marně bychom totiž na Tachovsku hledali lokalitu, která je nejen zaniklá (v historii dokonce vícekrát), ale dnes v ní panuje takový ruch jako nikde jinde na celém okrese. Bez jakékoliv diskuze se jedná o zaniklou lokalitu, ale zároveň je katastr bývalé obce prakticky překryt dvěma důležitými tepnami do západní Evropy, totiž silnicí 605, která před rokem 1997 spojovala české země s Německem a dálnicí D5 (též označovanou jako Via Carolina), která ji nahradila. Na katastru obce se nachází bývalý dálniční hraniční přechod a s ním spojená infrastruktura. Pozorný čtenář by mohl namítat, že zařazení Střeble do našeho seriálu není správné, neboť před rokem 1945 neměla vlastní samosprávu a jednalo se pouze o místní část obce Rozvadov, a měl by

pravdu. Střeble má ovšem natolik zajímavé dějiny, že si samostatnou zmínku zaslouží.

Historie obce je úzce spjata s Hraničním potokem v Německu označovaném jako Rehlingbach, popř. Grenzbach. Již v roce 1387 je v bavorských pramenech zmiňován hamerník Gottfried Steinhauser, který spolupřečetil listinu obsahující dohodu hornofalckých hamerníků o sjednocení, omezení a kontrole počtu hamrů. Právě tento Gottfried Steinhauser byl hamerníkem na Rehlingbachu nedaleko pozdější Střeble. Samotný hamr ovšem musel být starší, protože o jeho existenci se nepřímou dozvídáme již v roce 1362. Tehdy Karel IV. povolil lantkraběti Johannovi I. z Leuchtenberka vybudovat velký rybník zasahující i na české území. Tímto velkým rybníkem, spíše jezerem byl Vranečský rybník, resp. Vranečské jezero německy označované jako Pfrentschweiher. Ten byl svého času největším rybníkem

Střebel s okolím v letech 1766–1767. Vpravo se nachází část Vranečského rybníka.

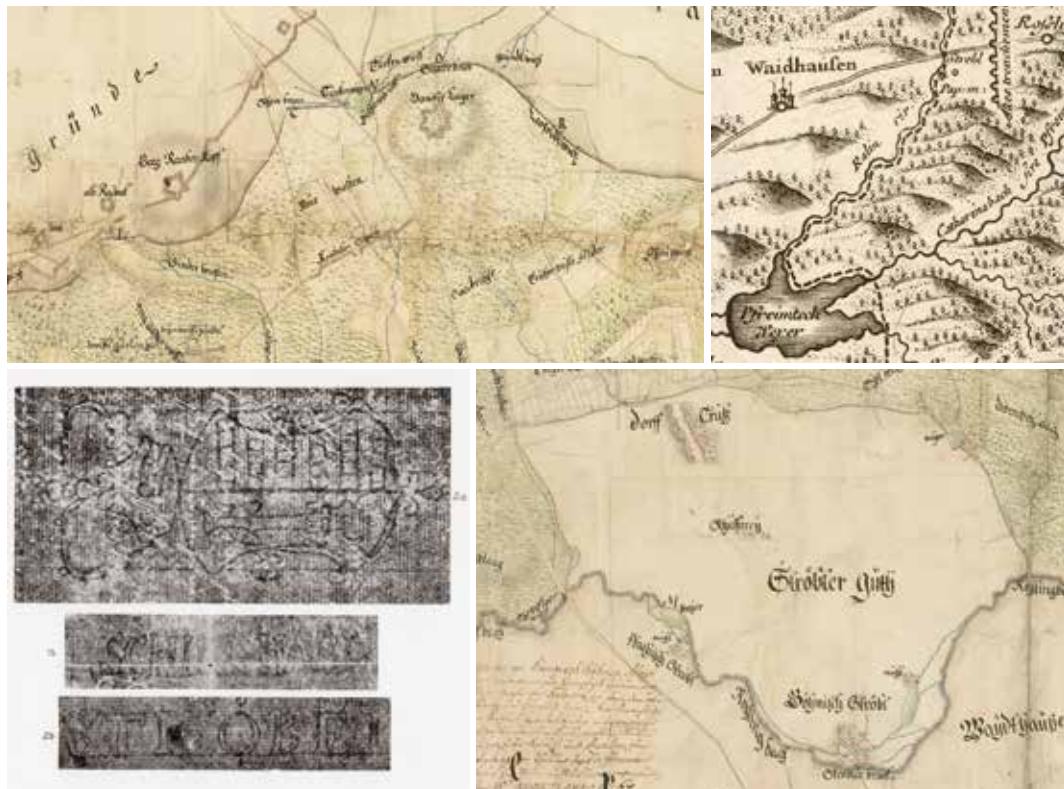
Popis střebelského statku v urbáři tachovského panství z roku 1666.

v Bavorsku a poblíž Střebel je možné ho vidět na všech mapách do poloviny 19. století. Rybník byl vypuštěn až po roce 1840, ale i v dnešních mapách je patrné, kde se zhruba nacházel. Součástí dohody z roku 1362 byly také úpravy hranic, při nichž měl již stojící hamr připadnout Českému království. To ovšem hamerník nechťel dopustit a přesunul ho na druhou stranu potoka. Na oplátku mu byl zastaven přívod vody k hamru a bylo přeloženo řečiště potoka. Od té doby patřilo toto území mezi nejspornější na česko-falcké hranici.

S hamernickým řemeslem, tedy se zpracováním železné rudy, je spojena celá raná historie osady. Další zprávy o hamru jsou z roku 1461, ale ani v tomto případě není zřejmé, zda byl na české či německé straně hranice. Ze stejného roku pochází první zmínka o lokalitě Střebel, neboť hamr byl situován jako „hamer zum Strebel“. Hamr v 15. století platil činži z hamru do Horní Falce, ale lesní činži k hradu Přimdě. Podle G. Hofmanna to nasvědčuje tomu, že hamr získával železnou rudu z Horní Falce a naproti tomu dřevo z Českého království. Již v polovině 16. století se však hamr označoval jako pustina náležející k panství Přimda, resp. Velké Dvorce, které bylo majetkem české koruny (byť většinou v zástavě).

Co vedlo k jeho zániku, není zřejmé, ale činnosti hamru jistě neprospěvala poloha na neklidné česko-falcké hranici. K obnově střebelského statku přispěl jeden ze zástavních pánů přimdského panství Adam ze Švamberka. V roce 1581 jej dal v léno třem měšťanům z německého Waidhausu, z nichž později se stal jediným držitelem Kaspar Mayer. S jeho jménem je spojena obnova statku, když nechal ve Střebli postavit dvůr, mlýn a znovu provozní hamr. Na počátku 17. století došlo k rozprodeji přimdského panství, statek Střebel z něj byl vyňat a v roce 1612 připojen jako léno k panství Tachov, jehož součástí jako svobodný dvůr již zůstal. To ovšem neznamenalo, že by se ustálila jeho držba, právě naopak, lenní majitelé se rychle střídali.

Na počátku třicetileté války se mimo jiné v prostoru Střebel odehrála jedna z největších vojenských akcí první fáze války. V červenci 1621 se zde střetly armády protestantské unie pod velením Petra Arnošta II. z Mansfeldu a katolické ligy pod velením Jana Tserclaese Tillyho. Této bitvy se zúčastnilo odhadem 33 000 vojáků a skončila nerozhodně, když Mansfeld se svým vojskem ustoupil dále do Falce. Po bitvě nezůstalo pouze několik set mrtvých vojáků, ale zejména polní opevnění, které obě strany

Pozůstatky opevnění císařského vojska mezi Rozvadovem a Střeblí na mapě z let 1766–1767.

Vyobrazení Střebel s papírnou na Müllerově mapě Čech z roku 1720. V dolní části mapy Vranečský rybník.

Vodoznaky používané střebelskou papírnou.

Střebel na hraniční mapě z let 1766–1767.

budovaly. Na českém území nad Rozvadovem se dochovaly jeho výrazné pozůstatky (tzv. Tillyho šance), které je možné vidět ve starých mapách. Co se stalo se Střeblí není jasné, ale osud malé lokality uprostřed vojenského střetu si lze představit. Prameny, které by zachycovaly stav Střebel po skončení třicetileté války bohužel chybí. Nejpozději koncem 17. století zpracování železné rudy ve Střebli končí a nahrazuje jej

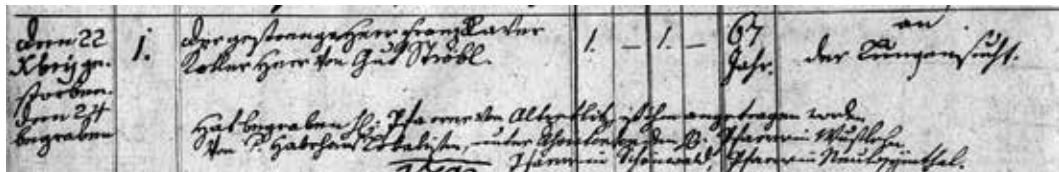
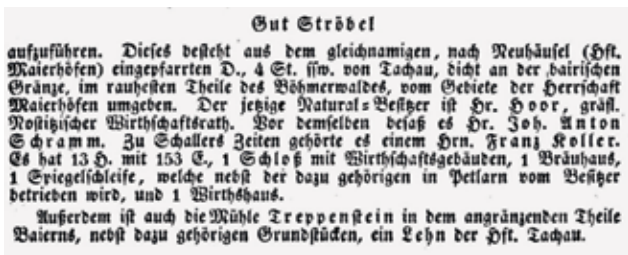
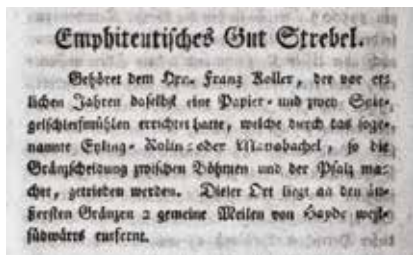
podnikání jiné – výroba papíru. Kdy byla papírna ve Střebli postavena, není zřejmé. Zcela jistě se to však stalo mezi lety 1669 a 1716. V roce 1669 totiž střebelský statek zakoupil Johann Georg Kramer a v kupní smlouvě papírna chyběla. Když však tentýž lenní statek v roce 1716 prodával svému synovi Johannu Bartlovi Kramerovi, papírna již ve smlouvě uvedena byla.

Podle Tereziánského katastru měla mít papírna 32 stoup na výrobu papíru. Stoupou se označuje základní zařízení papírny sloužící k rozmělnění hadrů a přípravě papíroviny (v praxi se mohlo jednat o soustavu dřevěných či kamenných koryt). Papírna, která prodávala své zboží převážně do Norimberka, se ovšem potýkala s mnoha problémy. Mimo faktu, že papírník byl v papírně v nájmu, si papírníci stěžovali na nedostatek hadrů, resp. jejich vysokou cenu způsobovanou překupníky. Největším problémem, o kterém nás informuje např. tereziánský katastr, však bylo, že před rokem 1748 poddaní z Horní Falce přeložili hraniční potok a odváděli z něho vodu, takže papírník mohl využít pouze 8 stoup z původních 32. V té době žily ve Střebli pouhé tři rodiny a stav dvora nebyl nijak dobrý. Když byl po Františkovi Václavu Kolowrat-Novohradském dvůr tachovským panstvím opět prodáván Rosalii Schweisingerové z Effelsu, byl střebelský statek označován opět jako pustý. Rosalie však statek znovu zvelebila. Nájemcem papírny byl v té době papírník Schielhabl. Po odkoupení střebelského statku sklářským podnikatelem Franzem Kollerem v roce 1773 začal do zapadlé lokality pronikat další druh průmyslové výroby – sklářství, ale papírna ještě nezanikla. F. Koller se snažil provoz papírny obnovit, a aby obešel zejména židovské překupníky s hadry, žádal o povolení zřídit sběrný v okolí papírny. Posledním papírníkem byl Raimund Schielhabl, ale i on se potýkal s nedostatkem hlavní suroviny. V roce 1797 papírnu opustil a stal se papírníkem v Krásném Lese u Petrovic.

Každá ruční papírna si své výrobky označovala vodoznaky neboli filigrány. První doložený filigrán ze střebelské papírny pochází z roku 1745 od papírníka Thomase Köstlera. V období papírníků z rodu Schielhablů to byly např. uherský znak pod velkou korunou, jméno papírníka nebo prostě STRÖBL.

Ještě před zakoupením střebelského statku F. Kollerem byla zemským měřičem Janem Aloisem Kolbem v letech 1766–1767 vyhotovena mapa sporného hraničního úseku u Střebli. Ta zachycuje Střebli před velkými přestavbami, které tento sklářský podnikatel provedl. Z mapy je patrné, že v té době byly názvem Ströbl označovány dvě lokality. Jednak menší falcká, tvořená z velké části mlýnem a pak větší česká, tvořená statkem a nedaleko stojícím mlýnem. Nad Střebli je možné vidět dvůr s ovčínem (později označovaný jako Nový Dvůr) a dále vesničku Trutz. Tu založil po roce 1724 František Václav Kolowrat-Novohradský, ale protože ležela na sporných pozemcích města Waidhaus, musela být po roce 1768 zrušena a obyvatelé přesunuti do nově vybudovaných domků v lokalitě Türkenhäusel, později označované jako Zirk a po roce 1949 jako Polesí.

Vraťme se ale do roku 1773, kdy statek Střebble zakoupil sklářský podnikatel Franz Xaver Koller (též Kohler). Přestože rod Kollerů měl statek v držení relativně krátkou dobu, dokázal ho zcela přebudovat a přivést k nebyvalému rozkvětu tím, že do něj přivedl sklářství. Již v roce 1775 obdržel povolení vystavět ve Střebli brusírnu a výrobu zrcadel. Podnik, který vystavěl, měl patřit mezi nejvýstavnější stavby svého druhu široko daleko. Mimo to nechal F. Koller postavit ve Střebli záměček, který je možné vidět na historických pohlednicích. Právě v období rozkvětu zastihla Střebli první topografie Čech vydaná Jaroslavem Schallem. Ve svazku pro Plzeňský kraj vydaném v roce 1788 bylo uvedeno, že součástí dvora Střebble (Strebel) byla papírna a dvě brusírny skla umístěné na Hraničním potoce. F. Koller zemřel na svém zámku ve Střebli těsně před Vánocemi 22. prosince 1791 a byl pohřben na nově zřízeném hřbitově v Nových Domcích. Jeho pohřeb musel být velkou událostí, neboť se jej zúčastnili i faráři ze Starého Sedliště, Bohuslavi, Lesné a Jedliny.

Popis dvora Strěble z topografie J. Schallera z roku 1788.

Popis dvora Strěble z topografie J. G. Sommera z roku 1838.

Zápis o úmrtí F. Kollera v matrice zemřelých pro lokalitu Strěble.

Na tomto místě by bylo dobré připomenout církevní správu tohoto odlehlého místa, které v době Kollerova úmrtí náleželo do správy lokálie v Nových Domicích (v roce 1854 přeměněné na farnost) a poté od roku 1913 do nově vzniklé farnosti v Rozvadově. Do 80. let 18. století však farníci náleželi, podobně jako v nedalekém Zahájí, do správy farnosti bavorské. V případě Strěble se logicky jednalo o blízký Waidhaus.

Avšak zpět ke sklářskému podnikání Kollerů. Po otcově smrti převzal sklářské podnikání jeho syn František Václav Koller, který zdědil po otci podnikavého ducha. Jeho předčasná smrt v únoru 1805 však zhatila další plány a potomci rodu Kollerů v roce 1819 statek opět prodali.

V roce 1838 byla Strěble zachycena hned ve dvou důležitých pramenech. Prvním byl plzeňský svazek topografie Johanna Gottfrieda Sommera. Ten Strěbli popisuje jako místo ležící v nejdrušnější části Českého lesa.

V té době zde bylo 13 domů, které obývalo 153 obyvatel, dále zámek s hospodářskými budovami, pivovar, brusírna zrcadel a hostinec.

Druhým důležitým pramenem z tohoto roku bylo mapování pro účely stabilního katastru, které v roce 1838 dorazilo i na malé katastrální území Strěble. Celé katastrální území se vešlo na jeden mapový list, což jej řadí mezi nejmenší katastry našeho okresu. Katastrální mapování ještě zachycuje sklářské provozy, které však ve druhé polovině 19. století postupně zanikaly. Mimo samotnou Strěbli, které budeme věnovat pozornost níže, je v tzv. Horní Strěbli na staré zemské silnici možné vidět malou dřevěnou budovu návěštní stanice („Ansagposten“), která sloužila ke sledování pohybu zboží po této významné trase do Bavorska (samotný celní úřad se nacházel v Rozvadově). Tato malá dřevěná stavba však zanikla okolo poloviny 19. století. Jižněji, prakticky

Kompletní mapa katastrálního území Střebles z roku 1838.

Výřez z mapy stabilního katastru z roku 1838.

u hranic je možné vidět tzv. Horní šlejf („Oberwerk“), který byl zdemolován před rokem 1895, když vodní právo této stavby bylo již předtím přeneseno na mlýn čp. 4, který se nacházel přímo ve Střebli. Na východ od něj, více ve vnitrozemí se nacházel areál tzv. Nového dvora s ovčínem („Neuhof“, čp. 12 a 13). O něco jižněji pak ležela samotná Střebles, která zejména ve druhé polovině 19. století opět procházela bouřlivým vývojem spojeným se zánikem starších průmyslových provozů a jejich přestavováním pro nové účely. To je vidět na výřezu z další mapy stabilního katastru, která však byla doplňována a překreslována podle skutečného stavu. Jádrem lokality tvořil zámecký areál včetně okolních parků. Ten je možné vidět i na dochovaných pohlednicích (viz foto na straně 23). Z mapy je jasně patrné, že areál se v poslední čtvrtině 19. století razantně proměňoval. Vedle zámeckého parku vyrostl z původních sklářských provozů mlýn, který byl později doplněn o pilu. Za mlýnem došlo na přestavbu pivovaru (o něm viz níže), který byl na počátku

20. století Wenzlem Deglmannem proměněn v podnik velmi podobného charakteru, totiž na hostinec. Významnou proměnou prošla nedaleko ležící leštírna zrcadel („Spiegelschleife“) přebudovaná na mlýn. Číslo popisné 13, které nesla jedna z budov Nového dvora, však bylo až do 20. století posledním ve Střebli a měnil se pouze počet neobydlených, resp. demolovaných budov.

Vedle zámku stál již zmíněný střebelský pivovar. Jeho historie sahá do poslední čtvrtiny 17. století a celkem věrně kopíruje dějiny malého statku. Pokud se ve Střebli dařilo podnikání, dařilo se i pivovaru, a naopak za vlastníků, kteří se o statek mnoho nestarali, upadal. Zlatý věk nastal v období sklářské prosperity statku za Kollerů. Druhá polovina 19. století byla obdobím předznamenávajícím zánik. V pivovaru se střídavě pivo nevařilo vůbec či zde zkoušel své štěstí další nájemce, jímž byl většinou sládek. Pivovar se symbolicky uzavřel s přelomem století. Poslední várku v něm uvařil sládek Anton Ubl v sezóně 1900/1901.

Pohled na budovu hostince a celního úřadu ve Střebli po roce 1938.

Po roce 1848 a zrušení patrimoniální správy se Střeble měla stát samostatnou obcí, ale tuto informaci nelze nikde potvrdit. Podle Stadionova obecního zřízení měly obce vzniknout pro každé samostatně vymezené katastrální území. Střeble však měla jen velmi málo obyvatel, takže je možné, že byla hned spojena s Rozvadovem, což je v pramenech potvrzeno až od roku 1861. Základní přehled o počtu obyvatel a počtu domů viz tabulka 1.

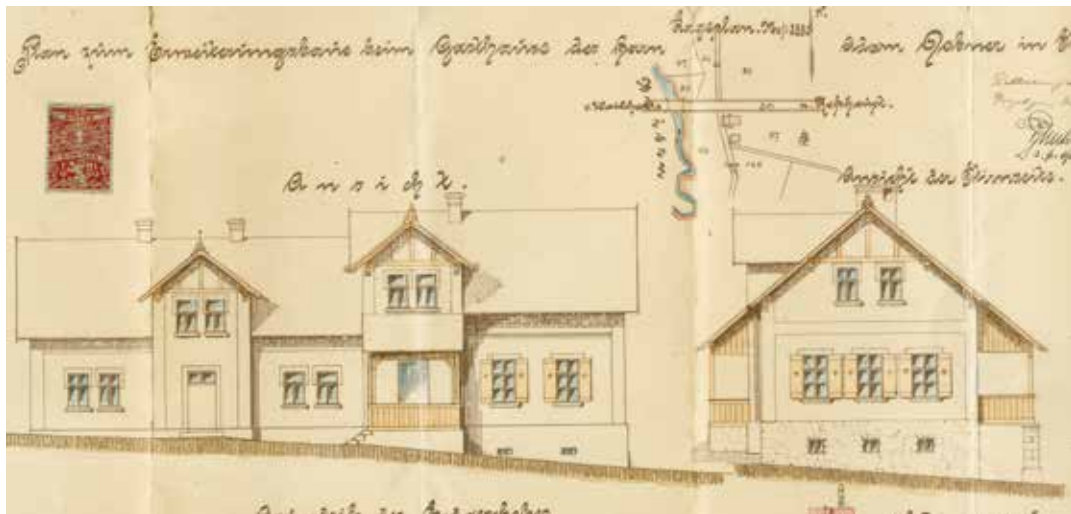
S ohledem na polohu obce je jasné, že v ní žilo převážně německé obyvatelstvo s malým množstvím cizinců. V některých letech (1880 či 1921) bylo možné ve Střebli zahlédnout i jednu osobu hlásící se k československé národnosti. Z tabulky je zřejmé, že

spolu s upadajícími průmyslovými provozy odcházelo ze Střeble také obyvatelstvo. Nejméně obyvatel bylo při sčítání v roce 1900 a to pouhých 55. Postupně klesl i počet domů, byť nejvyšší číslo popisné 13 stále stálo a bylo součástí Nového Dvora. Úpadek Střeble souvisel s finančními problémy posledního majitele celého statku Antona Lienerta. Za něj byly postupně uzavírány a demolovány sklářské provozy a končila éra doposud kompaktního statku.

V roce 1902 celý statek od A. Lienerta zakoupil obchodník Imanuel Rosenfeld z württemberského Crailsheimu za 140 000 rakousko-uherských korun. Tomu již samozřejmě nešlo o pozvednutí zapadlého statku, ale o výhodnou obchodní příležitost.

Tabulka 1 | Základní přehled o počtu obyvatel a počtu domů v letech 1869–1939

	1869	1880	1890	1900	1910	1921	1930	1939
počet obyvatel/domů	66/13	76/13	74/7	55/10	104/17	171/18	133/19	148

Návrh na přestavbu domu čp. 19 ve Střebli z října 1924.

Celý statek totiž rozparceloval a v listopadu a prosinci 1903 prodal většinou dosavadním nájemcům. Ti tuto transakci jistě přivítali, neboť mohli konečně hospodařit „na svém“. Prodeje se samozřejmě týkaly i jediných dvou provozů, které v té době ve Střebli byly – totiž obou mlýnů. Mlýn s pilou čp. 4 u střebelského zámku zakoupil Wenzel Kreuzer (též psáno Kreutzer), po němž mlýn nadále nesl jméno, a mlýn čp. 11 ležící stranou od centra Střeble pro sebe získali Anton a Theresia Biermaierovi. S ohledem na rozdělení a rozprodej statku se do roku 1910 zvýšil ve Střebli počet čísel popisných a to na 18, byť se v žádném případě nejednalo o novostavby.

Jediné dvě budovy, které ještě byly ve Střebli postaveny, nesly čísla popisná 19 a 20 a obě ležely těsně před státní hranicí na staré silnici do Bavorska. V roce 1922 postavil Adam Dobner přímo u silnice nový dům, v němž hodlal provozovat hostinec. Cesta k tomu však nebyla jednoduchá. Žádost o udělení koncese podal Adam Dobner 3. dubna 1923. Udělení žádosti narazilo celkem logicky na odpor ostatních hostinských sdružených v příslušném společenstvu. Argumentovali tím, že nový hostinec není v lokalitě potřeba, neboť jeden se nacházel ve Střebli

a další pak v Rozvadově a Boru. To však nebyl jediný problém A. Dobnera. Zamítavé stanovisko vydala rovněž četnická stanice v Zirku (dnes součást Rozvadova), která upozorňovala na skutečnost, že dům vzdálený od státních hranic cca 30 kroků by se stal hnízdem „pro podloudučníky, karbaníky, pijany a jiné škodlivé a podezřelé osoby“ a že případná kontrola by byla ztížena odlehlostí místa. Zároveň velitel stanice upozornil, že „potřeba obyvatelstva hostince vůbec nevyžaduje“. Oddělení finanční stráže v Rozvadově rovněž upozorňovalo na možnost pašeráctví, i když přiznávalo, že A. Dobner doposud při této činnosti chycen nebyl. Veřejně prý ovšem mělo být známo, že pašeráctví zprostředkuje, čemuž měla napomáhat skutečnost, že měl propachtovanou pilu přímo na druhé straně hranice. Žádost o koncesi tedy byla vyřízena negativně a nic nepomohlo ani Dobnerovo odvolání příslušnému zemskému úřadu. Nevzdal se však a o rok později přišel s novou žádostí o koncesi, tentokrát na hotel, s tím, že by ke stávajícímu domu čp. 19 přistavěl další prostory.

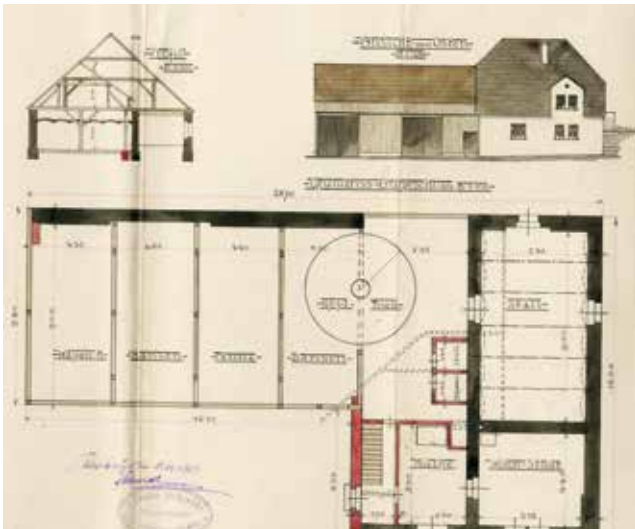
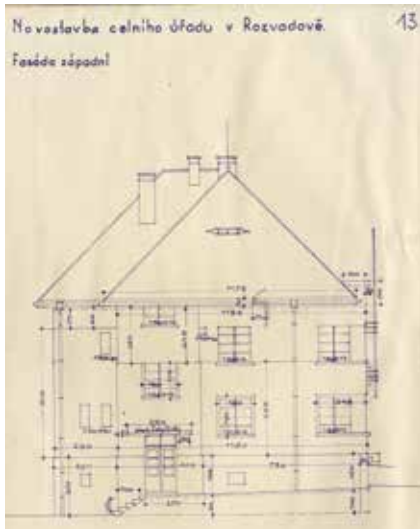
Opět se rozběhlo obdobné úřední kolečko a tehdejší Okresní správě politické se scházely nové zprávy. První byla od četnické

Hotel Zur Landesgränze (Střeble čp. 19) stojící u silnice těsně před státní hranicí.

stanice v Zirku, která sdělovala, že případný hotel může kontrolovat jednou týdně a že se A. Dobner již v roce 1922 vzdal nájmu pily na bavorské straně hranice. Během tohoto úředního prověřování byla využita v Dobnerův prospěch i skutečnost, že se jednalo o válečného invalidu s 35% neschopností k výdělku, což doložila zpráva od okresní pobočky Svazu válečných poškozených v Tachově. V listopadu 1924 se pak konalo místní komisionální šetření za účelem schválení místnosti v domě čp. 19 za účelem provozování hotelu, kterého se zúčastnil rada politické správy (postaru okresní hejtmán) JUDr. Franz Guschall, rozvadovský starosta Johann Hüttl, samozřejmě A. Dobner a dále např. okresní lékař či zástupce pivovaru z Bělé. V dochovaném protokolu bylo mimo jiné konstatováno, že „*dům leží uprostřed majetku žadatelova v krajině krásné, turisty silně navštěvované*“. Schvalovány byly samozřejmě nejen stávající místnosti, ale zejména chystaná přístavba, která zatím

byla pouze na plánech plánského stavitele Thomase Thurnera. Závěrem šetření bylo vydání hotelové koncese doporučeno, za podmínek stanovených v protokolu (nejdůležitější byla samozřejmě realizace přístavby). Argumentováno bylo i skutečností, že na 22 km dlouhé silnici Střeble-Bor nestojí žádný hotel. Přístavba sice byla povolena, ale A. Dobner ještě vyhráno neměl. Příslušná koncese mu byla v lednu 1925 vydána, ale opět se odvolali členové společenstva hostinských. Odvolání bylo opět odesláno příslušnému zemskému úřadu, ale zajímavý je průvodní dopis JUDr. Guschalla, v němž je nastíněna tehdejší ubytovací situace okolo důležité dopravní tepny vedoucí do vnitrozemí: „*Na státní silnici hranice Ströbl až k Boru není hotelu. V Rozvadově jest toliko jeden poněkud přiměřený hostinec Karla Hüttla, který pořádá hlavně taneční zábavy. Budova jest vlhká, po tanečních zábavách nečistá. V Přimědě není žádný hostinec přiměřený; též nepřijímá hostinský*

Plány novostavby celního úřadu (Stříble čp. 20).

Plány na přestavbu usedlosti čp. 18 ve Stříble z roku 1923.

Watzka rád lepší cestující. Teprve v Boru vzdáleném 25 km od hranice jest postaráno o uspokojivý nocleh. Hotel však zde též není. Takový jest teprve ve Stříbře, politický okres Stříbro“. Zemská správa politická v Praze nakonec odvolání hostinských zamítla, poněvadž hostinští vůbec nebyli stranou, která by jej mohla podat. A. Dobnerovi ve vybudování hotelu již nic nestálo v cestě. Za několikaletými peripetemi učinila definitivní tečku kolaudace provedená v srpnu 1925. Hotel nazvaný „Zur Landesgrenze“ či prostě jen „Grenzhäusl“ (viz foto na straně 30) pak manželé Dobnerovi provozovali až do roku 1945.

Poslední budovou postavenou ve Stříble a také jedinou, která v katastru Stříble dodnes stojí, byl československý celní úřad postavený v roce 1936. Tato nová moderní budova nahradila již dosluhující celní úřad, který se nacházel přímo v centru Rozvadova. Za zmínku stojí, že pozemky pro nový celní úřad československý stát zakoupil

od obce Waidhaus, která i v této době část pozemků ve střebelském katastru vlastnila.

Tím, že Stříble nebyla nijak lidnatá a byla pouze částí Rozvadova, nefungovaly zde žádné samostatné spolky a vyžití obyvatel zajišťoval pouze Deglmannův hostinec. Hotel „Zur Landesgrenze“ cílil na jinou klientelu, kterou byli nepochybně cestující projíždějící přes státní hranici. Malé směšné zboží a trafikou provozoval v období první republiky ve Stříble Josef Kraus. Vše ostatní si obyvatelé zajišťovali buďto samostatně nebo v nedalekém Rozvadově. Tam byla Stříble i přiškolená.

V období československé republiky postihly Stříble dva velké požáry. Nejdříve v listopadu 1924 vyhořel mimo jiné i zámek, poté v červnu 1932 hned několik domů v centrální části Stříble. Vedle dalších domů vyhořel dům čp. 18 Josefa Langa, který byl pouhých devět let předtím v roce 1923 přestavován.

Zajímavostí této usedlosti bylo, že v hospodářské části domu byl umístěn žentour, což plány velmi dobře ukazují.

Konec války poznamenal tuto odlehlou lokalitu pouze částečně. Po americkém ostřelování vyhořel 25. dubna 1945 Spec-kermühle položený na bavorské straně hranice, ale ve Střebli samotné k žádným větším škodám nedošlo. Osvobození území náležejícího Československé republice však znamenalo poslední dějství pro německé obyvatelstvo. Na přelomu léta a podzimu 1945 bydlelo ve Střebli 125 obyvatel, ale tento počet se rychle zmenšil. Není zřejmé, zda obyvatelé Střebli ležící přímo na státní hranici čekali na organizovaný odsun z okresu Tachov realizovaný v roce 1946, nebo přešli hranice ilegálně. Ať tak, či tak, v roce 1946 již ve Střebli žádní obyvatelé německé národnosti nebyli. O zapadlou lokalitu nebyl zájem mezi novými osídlenci, resp. pravděpodobně nebylo její osídlení zájmem úřadů. Prakticky celý katastr byl přidělen národnímu podniku Československé státní lesy, neboť se nepočítalo s jakýmkoliv jiným využitím, nežli se zalesněním. O osudu domů, které v relativně dobrém stavu stále ve Střebli stály, bylo rozhodnuto v září 1948. Tehdy bylo rozhodnuto, že budou zbourány domy čp. 1–18 s tím, že bude ponecháno zdivo do výše 1,5 m nad terénem. Zároveň bylo rozhodnuto, aby u celního úřadu byla zřízena uzavíratelná železná kyvadlová závora. Vedle ní mělo být zapuštěno do země 5 traverz jako překážka. Vyšetřovací arch pro seznam míst vyhotovený pro první poválečné sčítání obyvatelstva uskutečněné v roce 1950 tak přináší soupisy domů, které byly buďto již zbořeny nebo byly k definitivní demolici určeny. Poslední dům čp. 10 byl zbourán v roce 1956, což bylo dokumentováno bývalými obyvateli z druhé strany hranice.

Jiný osud čekal oba domy při státní silnici. Celní úřad umístěný v čp. 20 byl samozřejmě obnoven a byl svědkem vzrůstajícího provozu na důležitém hraničním přechodu (v roce 1961 jím projelo 948 automobilů, 210 kamionů a 24 autobusů). Do bývalého Dobnerova hotelu stojícího ještě blíže státní hranici se nastěhovali příslušníci útvaru 9600 Sboru národní bezpečnosti, tedy přímí předchůdci Pohraniční stráže. Postupně však došlo i na tento objekt. Zatímco v roce 1964 byl při leteckém snímkování ještě v dobrém stavu, v roce 1968 již po něm nebylo ani památky.

Dnes je Střeble zapomenutým místem, byť jím projedou tisíce lidí denně. Ti však pouze po dálnici během necelé minuty minou místo, které mělo velmi zajímavé dějiny.

Použitá literatura:

Hofmann G. (1978): Hamerský statek Střeble. Sborník Okresního muzea v Tachově č. 11/1978.

Hofmann G. (1982): Papírna ve Střebli. Sborník Okresního muzea v Tachově č. 15/1982.

Jiráček J. (2015): Dřevňovská pivovarská chasa aneb pivovary a pivovárky okresu Tachov. Nakladatelství Českého lesa, Domažlice.

Procházka Z. (2009): Sklářství v Českém lese na Domažlicku a Tachovsku. Nakladatelství Českého lesa, Domažlice.

Procházka Z. (2021): Putování po zaniklých místech Českého lesa. II., Tachovsko, Domažlice. Nakladatelství Českého lesa, Domažlice.

Procházka Z. a Vetrák M. (2019): Cestami krajánků aneb putování po mlýnech a vodních provozech na Tachovsku a Stříbrsku. III. Pravostranné přítoky Mže a vodní toky, které pramení v Českém lese. Nakladatelství Českého lesa, Domažlice.

Schuster F. (1962): Tachau – Pfraumberger Heimat. Karl Knauf, Weiden.

Babylonský rybník v pozadí s Čerchovským masivem, foto K. Beňušíková Angelovová.

BABYLON

turistické letovisko na okraji CHKO Český les

Autor: **Kamila Beňušíková Angelovová**

**ÚZEMNÍ STUDIÍ ČESKÉHO LESA BYLA OBEC BABYLON SCHVÁLENA JAKO MÍSTO
EXPLICITNĚ VYMEZENÉ PRO TURISTIKU A REKREACI. PODLE NÍ SE JEDNÁ O VÝZNAMNÉ
CENTRUM REKREACE, UPOZORŇUJE PŘEDEVŠÍM NA RYBNÍK A AUTOKEMP.**

Babylon je součástí několika doporučených okruhů pro turisty a cyklisty. Obec je dle dokumentu turistické centrum vyššího významu, což dokládají i aktivity vedení obce, kde se stále pracuje na dalších vylepšeních pro návštěvníky. V letošním roce například byly v prostoru dětského hřiště a ohniště otevřeny toalety pro veřejnost. Lokalita je nástupním místem pro mnohé výlety, v obci se nachází několik parkovacích ploch a turistických stezek napojených

na Haltravu a Čerchov.

Jako letovisko se proslavil v období první republiky, kdy se rozvíjela turistika a rekreace. Nejdříve vzácní hosté (příkladem může být rodina Masaryků) navštěvovali hlavně Českou Kubici, penzionát Krásnohorská, odkud podnikali výlety na Čerchov. Později, když byla v obci zřízena vlaková zastávka, začali turisté a významné osobnosti navštěvovat i Babylon. Svůj podíl

Náhon Teplé Bystřice, foto K. Beňušíková Angelovová.

na objevení místa měl profesor chemie pan Brauner, který našel v Babylonském rybníku radon a propagoval jeho zdraví prospěšné účinky. Dnes je mu zde proto věnována stezka „Skryté příběhy – Ukradený praseodým“. V té době vznikla v Babylonu celá řada rekreačních vil, z nichž tu nejznámější, vilu Luisu, nechal postavit Antonín März z Prahy. Posléze ji vlastnil Kamil Hilbert, architekt, který projektoval úpravy chrámu sv. Víta v Praze. Z hlediska památkového je ale jednou z nejceněnějších staveb hájenka na odbočce k dnešnímu autokempu, místní ji znají pod názvem „Šafránkovna“, a to především proto, že se jedná o zdařilého a zachovalého zástupce stavební produkce 1. poloviny 20. století na území obce. Z této prvorepublikové éry stojí v Babylonu také vila čp. 67, kterou po celé generace vlastní jedna jediná rodina. Její paměti jsou vítaným zdrojem vzpomínek na období první republiky např. na plovárnu, kde se v té době prodávaly boty od Bati. Obchod s obuví si u Babylonského rybníka dnes asi nikdo už představit nedokáže. Objekt čp. 67 svým stylem připomíná architekta Hrabačku, ale budovu samotnou projektoval jeho první majitel, který se s Hrabačkou přátelil

a možná se v tomto ohledu jím nechal i trochu inspirovat. Jinak projektoval hlavně technické stavby, například mosty. Nesmíme také zapomenout na hotely a penziony, které v této éře vznikly: Bohmann, Bedrníček, Belveder a Magda. Jediný z nich, který se dočkal svého plynulého provozu do 21. století, je hotel Bohmann. Po revoluci jej převzali následníci Veroniky Bohmannové, původní majitelky, a stále hotel provozují a modernizují.

Jak se obec s 380 obyvateli změnila z pohledu turistiky? O Babylonu stále platí, že se jedná o centrum rekreace zejména během letních měsíců. Původní tábor Dělnické tělovýchovné jednoty, dnes známý pod názvem DTJ, se přeměnil na objekty s individuální rekreací. Tábor TJ Sokola Domažlice „Srub“ byl ve velmi špatném technickém stavu a po mnoho let uzavřen. Nyní, s novým majitelem, se snad blýská na lepší časy, protože zde započaly stavební úpravy. V místním autokempu probíhá postupná rekonstrukce, a tak se stal jediným, nejen stanovým, útočištěm pro rekreanty, kteří chtějí být blíž přírodě. V obci je zhruba 140 domů s popisným číslem a 130 s evidenčním číslem. V místě převažuje individuální

Autokemp Babylon, foto K. Beňušíková Angelovová.

Kemp v roce 1982, foto archiv L. Váchalové.

Vila Luisa, foto K. Beňušíková Angelovová.

rekreace nad hromadnou (130 chat, 1 hotel a 1 autokemp). První rekreanti sem přijíždějí o Velikonocích a poslední odjíždějí s končící podzimní houbařskou sezónou. Postupně, jak se vyměňují generace, se z některých rekreačních domů stávají objekty, kde se bydlí celoročně.

Obec se snaží turistům připravit ideální podmínky pro volnočasové aktivity, v posledních patnácti letech v obci vznikly dvě turistické trasy, jedna virtuální stezka, dvě dětská hřiště, cyklo hřiště, prostor pro volnočasové aktivity (hřiště na pétanque, stolní tenis,...), veřejné ohniště, opraven byl také místní rybníček a jeho okolí získalo

parkovou úpravu. Kolem obce je řada turistických tras, které vedou do lesů pod Čerchovem, do přírodního parku Zelenov a dalších zajímavých míst. Turistické trasy byly důležité i za první republiky, o čemž svědčí turistická trasa „Půvabná“ nebo řada zaniklých odpočinkových míst a altánků, například u Černého rybníka a nad lomem, o které se staral Okrašlovací spolek Babylon. Velkou výhodou bylo vybudování, už v době komunismu, rekreačního chodníku (dnes cyklostezka CT3), který spojil Babylon s Pilou a v pozdějších dobách navázal na stezky do Domažlic a do Německa.

Přírodní labyrint – součást dětského hřiště, foto K. Beňušíková Angelovová.

Viklan na Čertově naučné stezce, foto K. Beňušíková Angelovová.

Babylon v nejbližších letech čeká výstava obchvatu, který by měl ulevit provozu a hluku v obci. Zároveň se čeká na rozhodnutí o uznání technické památky náhonu Teplé Bystřice, to by se mohlo stát zajímavým turistickým tahákem. Turismus je třeba ale i tady regulovat, protože nejen znečištění v lesích po konci turistické sezóny je značné, nese s sebou svá pozitiva ale i negativa. Je potřeba myslet na to, že v Babylonu kromě turistů žijí také místní obyvatelé.

Jaký bude Babylon dál? Pevně věřím, že si

udrží statut krásného místa nejen pro turisty, ale i pro život místních. Chaty se budou dále měnit na objekty, kde se žije na stálo, přesto určitý podíl chatařů zůstane pravděpodobně zachován. Některé větší objekty čeká přeměna na byty nebo jejich zánik. Uvidíme, jak se se situací poperou jejich majitelé. Věřím, že poslední mohykáni z éry, kdy Babylon navštívilo několik desítek tisíc návštěvníků ročně, hotel Bohmann a Autokemp Babylon, budou stále úspěšní a přečkají až do dalšího století.

● ZPRÁVY SPRÁVY

VIDĚLI JSME VLČATA

Vlci jsou opětovně součástí přírody Českého lesa teprve krátce, a to od roku 2017. Žijí skrytě a jen málo lidí mělo to štěstí je pozorovat. O jejich přítomnosti se dovídáme zprostředkovaně, ze záznamů z fotopastí, nalezených zbytků ulovené kořisti, trusu a nejlépe ze stop, pokud nám počásí přeje a nasněží. Nejtěžším úkolem je prokázat rozmnožování. To se v letošním roce povedlo u jedné smečky díky videím z fotopasti. Vlčata, od malých štěňat po odrůstající výrostky, se v jejím záběru opakovaně objevovala od srpna až do říjnové kontroly.

Plešský potok při hranicích se SRN, foto L. Zelený.

VZÁCNĚJŠÍ NÁLEZY HUB

z Přírodní památky Veský mlýn

Autor: **Luboš Zelený**

PŘÍRODNÍ PAMÁTKA VESKÝ MLÝN SE NACHÁZÍ V TĚSNÉM SOUSEDSTVÍ STÁTNI Hranice s Německem, PŘIBLIŽNĚ 10 KM ZÁPADNĚ OD BĚLÉ NAD RADBUZOU. ROZLOHA MALOPLOŠNĚ CHRÁNĚNĚHO ÚZEMÍ VYHLÁŠENĚHO V ROCE 2002 JE LEHCE PŘES 32 HA, S OCHRANNÝM PÁSMEM PŘES 11 HA.

Předmětem ochrany PP Veský mlýn jsou společenstva přechodových rašelinišť a krátkostébelných luk s výskytem vzácných a zvláště chráněných druhů rostlin. Jak už to u podobných lokalit bývá, pozornost se obvykle zaměřuje zejména na botanické průzkumy, v lepším případě doplněné průzkumy zoologickými. Tento tradiční přístup se správci chráněného území pokusili doplnit (nejen) mykologickým průzkumem, který proběhl v rámci celorepublikového projektu Monitoring a mapování vybraných druhů rostlin a živočichů a inventarizace maloplošných zvláště chráněných území v národně významných územích v České

republice. V období let 2022–2023 proběhl orientační inventarizační mykologický průzkum lokality PP Veský mlýn, během kterého bylo zjištěno celkem 224 druhů vyšších hub. Z druhů uvedených v Červeném seznamu hub (makromycetů) ČR (Holec a Beran 2006) bylo během průzkumu nalezeno šest druhů v kategorii ohrožený (EN), tři druhy v kategorii zranitelný (VU), čtyři druhy v kategorii téměř ohrožený (NT) a jeden druh v kategorii DD (druh, o němž jsou nedostatečné údaje). Dalších cca devět druhů je považováno za vzácnější či méně hojné.

Holubinka mokřadní *Russula subrubens* – uvedená v červeném seznamu makromycetů ČR v kategorii DD (druh s nedostatečně známým rozšířením), foto L. Zelený.

Severozápadní část přírodní památky (pohled na typický biotop), foto L. Zelený.

Na ploše chráněného území probíhá řízený management, pastva (ovce a jaci) a sečení vybraných porostů. Díky těmto zásahům se zde daří celé řadě vzácnějších druhů hub. Jedním z nich je voskovka vroubkovaná *Hygrocybe coccineocrenata*, která s oblibou roste na podmáčených lokalitách na otevřených stanovištích. Společně s touto voskovkou byl nalezen vzácný pazoubek bažinný *Geoglossum uliginosum*, který patří mezi vřeckovýtrusé houby a vyhledává rašelinné louky a přechodová rašeliniště.

Ve vazbě na pravidelně spásané lokality je i výskyt drobnější špičky trojbarvé *Marasmiellus tricolor*, která roste dosti vzácně na otevřených stanovištích z tlejících zbytků trav a jejich kořínků. Dalším druhem zasluhujícím si naši pozornost je drobná límcovka bílá *Stropharia albonitens*, rostoucí vzácně z rostlinných zbytků na silně podmáčených lokalitách.

Díky velké pestrosti stanovišť a biotopů se na Veském mlýně vyskytují vzácné druhy mykorhizních hub typických pro podmáčené lokality s křovitými vrubami jako je pavučinec bažinný *Cortinarius uliginosus*, závojenka jemná *Entoloma politum*, ryzec vodnatý *Lactarius uvidus* či holubinka mokřadní *Russula subrubens*. Významné svým výskytem jsou ale i druhy podmáčených lokalit vázané na olše a břízy: závojenka hladká *Entoloma sericatum*, ryzec bažinný *Lactarius lacunarum*, ryzec lilákový

Lactarius lilacinus, z hříbových hub pak kozák bílý *Leccinum holopus* nebo kozák barvoměnný *Leccinum variicolor*.

Z lignikolních druhů hub je významný výskyt velmi vzácného houževnatce vonného *Neofavolus suavissimus*, který roste na suchých větvích vrb a je z dálky poznat intenzivní vůní po anýzu. V současnosti se jedná o mapovaný druh, je zařazen do seznamu druhů pro novelizaci vyhlášky o zvláště chráněných druzích. Mezi další dřevokazné houby zasluhující si naši pozornost patří bezesporu lesklokorka jehličnanová *Ganoderma carnosum* či ohňovec Hartigův *Phellinus hartigii*. Oba druhy rostou spíše ve vyšších polohách a vyhledávají přirozenější věkovité porosty jehličnatých dřevin.

Jedním z klíčových faktorů, který může ovlivňovat výskyt dalších vzácných druhů hub, je vhodný management lokality zaměřený zejména na redukci expanzivních druhů rostlin a intenzivní pastvu a sekání vzrostlé vegetace. Ze získaných dat z mykologického průzkumu je patrné, že lokalita je z mykologického hlediska velmi významná a rozhodně by si zasloužila další a pravidelnou pozornost mykologů.

Použitá literatura:

Holec J. a Beran M. [eds] (2006): Červený seznam hub (makromycetů) České republiky. – Příroda 24: 1–282.

O SLOVANSKÉM EBENU

v Českém lese a jeho okolí

Autor: **Jiří Kadera**

TIS ČERVENÝ, LATINSKY *TAXUS BACCATA*, JE VELMI POZORUHODNOU DŘEVINOU. DNES JEJ ZNÁME PŘEDEVŠÍM Z PARKŮ, ZAHRAD, ŽIVÝCH PLOTŮ A HŘBITOVŮ. AČ JEJ NALÉZÁME POMĚRNĚ ČASTO, JE BOTANIKY, LESNÍKY I OCHRANÁŘI VE VOLNÉ KRAJINĚ VNÍMÁN JAKO VZÁCNÁ A USTUPUJÍCÍ DŘEVINA.

Dospělý samičí tis na lokalitě Jubilejní háj, foto J. Kadera.

Dospělý samčí tis na lokalitě Tři tis v NPR Čerchovské hvozdy, foto J. Kadera.

Tis v Národním parku Bavorský les, foto Willow.

Tis je řazen mezi jehličnany. Nevytváří však žádné šišky, nýbrž má velká, jednotlivá semena, obklopená masitým, karmínově červeným míškem. Tyto lze nalézt pouze na samičích stromech. Tis je totiž dvoudomou dřevinou. Samčí rostliny lze v brzkém jaru spatřit s osazenými květy, ze kterých jsou bohatě uvolňována pylová zrna šířená větrem.

„Je také eben(ovník) slovanský či severní, velmi vysoký strom s nádherně červenou barvou, jako by byl umně zbarven, z něhož jsou velmi krásné desky. A tomuto stromu říkám slovanský eben, neboť roste v sedmém podnebí v některých místech slovanské Teutonie (Teutonie Sclavieque) a nejkrásnější se nacházejí na Šumavě a v Českém lese (Silva Bohemica).“

Takto popisuje ve své knize „*Oeconomica*“

řezenský kanovník a učenec Konrád z Mezenbergu (1309–1374) výskyt tisů červeného v pohraničních hvozdech Království českého. Nepřekvapí ani srovnání dřeva tisového s ebenovým. Obě dřeviny byly využívány tesaři a truhláři. Tis byl ve středověku cíleně a hojně těžen a poté vyvážen přes evropské přístavy do Anglie, kde se z jeho dřeva vyráběly známé dlouhé anglické luky. Tisu též neprospěla intenzivní hospodářská činnost a nevhodné obnovní způsoby lesnického obhospodařování, které se využívaly především pro obnovu světlomilných druhů lesních dřevin. Dnes je dokonce zařazen do červeného seznamu a chráněn vyhláškou, jako silně ohrožený druh.

O nutnosti ochrany starých tisů či porostů s tisem se hojně publikuje již od konce 19. století (Chadt 1895 nebo Nauman

1915–1917). Přesto se až do století 21. moc nezměnilo. Teprve v posledních třiceti letech nastalo tisové obrození. Jak z pohledu ochránářů, tak i z hlediska myšlení a přístupu osvícenějších lesních hospodářů. Ovšem jak rozlišit zda je tis z původní populace či z kulturní výsadby. To je velmi zásadní otázka při výběru stromů, z nichž se sbírají tisinky a následně pěstují sazenice určené k výsadbám do lesů. V těchto případech se obracíme k odborníkům věnujícím se profesně dřevinám (Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, Ústav pro hospodářskou úpravu lesů či Lesy ČR s. p.).

V počátcích fungování Správy CHKO Český les se podařilo zrealizovat podrobný terénní průzkum a zmapování významných druhů z pohledu ochrany přírody na území CHKO a v jejím okolí. Jedním z druhů, kterému byla věnována zvýšená pozornost, byl i tis červený. Společně s vlastníky a správci pozemků se dařilo nacházet témata vhodná k realizaci opatření, jak na lesních, tak

i zemědělských pozemcích. Podařilo se nastolit klima vzájemného respektu, což vedlo k místy až nadstandardním vztahům ohledně aktivního přístupu k ochraně přírody. To se týká též projektu návratu tisu do Českého lesa. Bez aktivního zapojení lesnického personálu, a v nadstavbě i s možností a chutí řídit lov zvěře, by minoritní dřeviny druhové skladby nebyly schopny zdárně odrůstat. S návratem tisu do Českého lesa se započalo již v době vyhlášení CHKO Český les (2005).

V současnosti jsou v Českém lese a jeho okolí dvě lokality přirozeného výskytu tisu a sedm lokalit kulturního původu. Na lokalitách kulturního původu rostou tisy stromového vzrůstu staré minimálně 150 let. Další čtyři lokality jsou zařazeny jako neupřesněné. Jedná se o památné stromy a tisy pocházející z přirozeného zmlazení, s nižším věkem a rostoucí v těsné blízkosti výsadeb kultivarů (viz tab. 1).

Tabulka 1 | Přehled lokalit výskytu tisu v Českém lese a okolí

LOKALITA	VÝSKYT	POČET	POZNÁMKA
Tři tisy	přirozený	1	NPR Čerchovské hvozdy, EVL Čerchovský les
Jubilejní háj	kulturní	1	EVL Čerchovský les
Babylon	kulturní/přirozený	4	bývalý lom
Diana	kulturní	4	park
Velké Dvorce	kulturní	3	park
Tachov	kulturní	1	park
Roupov	kulturní/přirozený	1	památný strom (DR ÚSOP 2024)
Újezdec	kulturní	6	bývalé arboretum
Bolfánek	kulturní/přirozený	3	památný strom (DR ÚSOP 2024)
zámek Lázeň	kulturní	8	lesní porost
Netřeb a okolí	přirozený	270	PR Netřeb
Kanice	kulturní	19	park u zámku a obec
Všepadly	kulturní/přirozený	1	lesík
DALŠÍ ZÁJMOMÉ LOKALITY			
Ferdinandovo údolí	přirozený	1	NP Šumava, EVL Šumava, PO Šumava
Bavorský les (SRN)	přirozený	470	Nationalpark Bayerischer Wald (Rau a kol. 2021)

Přírůst na tisu a jedli na lokalitě PR Dlouhý vrch, výška figuranta u tisu je 170 cm, dřeviny 13 let od výsadby, foto J. Kadera.

Jako nejlepší se pro Český les jeví matečný materiál z Netřebu a NP Bavorský les. Prozatím byl sadební materiál napěstován z tisů z Netřebu. Od sběru tisinek po vypěstování životaschopné sazenice tisu, určené k výsadbě, uběhne 5–6 let. Je to tedy časově velmi náročný projekt.

Doposud se většina výsadeb sazenic tisu soustředila na masiv Čerchova. Dále byly vysazeny tisy do malých oplocenek v Přírodní rezervaci Dlouhá skála a Přírodní památce Skalky na Sádku. Celkem bylo v letech 2007–2022 vysazeno 850 tisových sazenic. V letošním a příštím roce je připraveno k výsadbě dalších 500 sazenic.

Všechny sazenice musí být ochráněny individuální či skupinovou (oplocenka) ochranou. Sazenice tisu jsou totiž velmi vyhledávány a silně okusovány veškerou spárkatou zvěří.

Návrat tisu do Českého lesa se daří uskutečnit díky pracovníkům Domažlických městských lesů spol. s r. o. a LČR s. p., lesní správy Horšovský Týn. Financování tohoto náročného úkolu je možné díky podpoře z dotačních titulů v oblasti ochrany přírody a krajiny, které jsou poskytovány ze státního rozpočtu skrze AOPK ČR, RP SCHKO Český les.

Použitá literatura:

DR ÚSOP (2024): Digitální registr Ústředního seznamu ochrany přírody. Online. Dostupné z: <https://drusop.nature.cz/ost/chrobjekty/pstromy/>. Navštíveno 12. 4. 2024.

Chadt J. E. (1895): Rozšíření tisu v Čechách. Živa IX.

Nauman J. (1915–1917): Netřebeské tisy. Krása našeho Domova 11, str. 55–59.

Megenberg K. von. (1973): Ökonomik. In: Krüger S. (ed.): Monumenta Germaniae Historica. Staatsschriften des späteren Mittelalters III, 5/1. Stuttgart, Anton Hiersemann, str. 448.

Rau B., Kavaliuskas D., Fussi B. a Šeho M. (2021): Erhaltung der Eibe in Bayern. AFZ-Der Wald 12/2021, str. 19–22

Zatloukal V., Holá Š. a Kačmar M. (2013): Tis červený (*Taxus baccata*) v České republice: Výsledky inventarizace 2007–2012. Folia Forestalia Bohemica 25.

Malý Podveský rybník, foto V. Říš.

Přírodní rezervace **TISOVSKÉ RYBNÍKY**

Autor: **Václav Říš**

**PR TISOVSKÉ RYBNÍKY BYLA VYHLÁŠENA OKRESNÍM NÁRODNÍM VÝBOREM V TACHOVĚ JAKO
CHRÁNĚNÝ PŘÍRODNÍ VÝTVOR V ROCE 1990 K OCHRANĚ SOUSTAVY RYBNÍČNÍCH A PŘÍLEHLÝCH
MOKŘADNÍCH EKOSYSTÉMŮ NA VÝMĚŘE 82 HA. OKRESNÍM ÚŘADEM TACHOV BYLO ÚZEMÍ V ROCE 1994
PŘEHLÁŠENO NA PŘÍRODNÍ REZERVACI NA PLOŠE 83,15 HA S TOTOŽNÝM PŘEDMĚTEM OCHRANY.**

Přírodní rezervace Tisovské rybníky.

Rezervace zahrnuje rybníky Velký jemnický (k. ú. Jemnice u Tisové), Borský, Velký Podveský, Malý Podveský, Andělský (k. ú. Tisová u Tachova) a Bezděkovský (k. ú. Staré Sedliště). Starší názvy rybníků jsou Choboty (Borský), Dlouhý (Bezděkovský) či Podvesný (Podveský). Okolo některých rybníků je vymezeno ochranné pásmo přírodní rezervace.

Území PR Tisovské rybníky má ve správě Krajský úřad Plzeňského kraje, majetkově však patří Klatovskému rybářství, a. s. (Borský), státu – ve správě Agentury ochrany přírody a krajiny ČR (Velký a Malý Podveský a Bezděkovský) či soukromým osobám (Velký jemnický a Andělský).

Rybníky Andělský, Bezděkovský a Borský leží na Hlinenském potoce, Velký a Malý Podveský a Velký jemnický na toku Tisovka. Oba dva potoky ústí do potoka Suchá. Pro všechny rybníky je společné, že leží v pramenných oblastech obou toků a kromě srážek jsou hlavním zdrojem vody meliorační strouhy z polí a z obcí Tisová a Jemnice, a to včetně přečištěných odpadních vod z obou obcí. Z tohoto důvodu je vodní prostředí v rybnících i okolních mokřadech obohaceno živinami. Tento stav je příznivý pro zvýšení potravní základny pro různé skupiny živočichů, ale na druhé straně vede k rychlejšímu zárůstu vegetací, ať už vyššími mokřadními (např. orobincem) či plovoucími rostlinami (např. růžkatcem), případně zelenými řasami.

Přestože se na území rezervace vyskytuje řada zvláště chráněných či vzácných druhů (např. obojživelníků), hlavním důvodem vyhlášení byl výskyt značného množství vodních a mokřadních ptáků, ať už hnízdících, protahujících či jen zaletujících na rybníky a jejich okolí za potravou. Celkový výčet zajímavých druhů ptáků, vyskytujících se v rezervaci a nejbližším okolí by vystačil na samostatný článek, proto je možné zmínit jen některé. Bezpochyby nejzajímavějším druhem, který dokáže bez problémů poznat i ten, kdo se o ptáky příliš nezajímá, je jeřáb popelavý *Grus grus*, který v malém počtu v rezervaci pravidelně hnízdí, ale na tahu je zde možné pozorovat najednou i několik desítek až stovek ptáků. Dalším druhem, který pravděpodobně dokáže poznat každý, je orel mořský *Haliaeetus albicilla*. Sice přímo v rezervaci nehnízdí, ale je ho možno při lovu pozorovat téměř každý den a někdy (např. v době vypouštění rybníků) se jich najednou sletí i několik desítek. Z méně nápadných ptáků je možno uvést nepravděpodobně hnízdícího luňáka hnědého *Milvus migrans* či na tahu se pravidelně vyskytující hoholy severní *Bucephala clangula* či sykořice vousaté *Panurus biarmicus*.

Opatření, vedoucí k zachování či zlepšení stavu rezervace, jsou uvedena v plánu péče schváleném na období 2019 až 2029 Krajským úřadem Plzeňského kraje. Kromě rybníčního hospodaření, zahrnujícím

Pohled na Bezděkovský rybník od severu, foto V. Říš.

Bezděkovský rybník po částečném letnění, foto V. Říš.

především množství a složení rybí obsádky, používání krmiv a chemických látek a manipulaci s hladinou, je to úprava břehů na povlovnější, kosení porostů orobince, kosení podmáčené luční enklávy mezi rybníky Velký a Malý Podveský, výřez dřevin na hrázi Bezděkovského rybníka a tvorba mokřadů v přítocích rybníků instalací drobných hrázek. Zmíněna je rovněž nevhodná kvalita vody vlivem vtoku komunálních přečištěných vod, ale není navrhováno konkrétní řešení.

Rybníky ve správě AOPK ČR, RP Správa CHKO Český les, jsou za účelem hospodaření na rybnících pronajímány. Podmínkou pronájmu je každoroční odsouhlasení množství a složení rybí obsádky a případného přikrmování. Kontrola dodržování podmínek probíhá průběžně celé vegetační období a spočívá ve sledování parametrů kvality vodního prostředí, konkrétně výšky hladiny, průhlednosti a barvy vody, množství a složení zooplanktonu a fytoplanktonu, stavu, množství a složení vodní a mokřadní vegetace, výskytu vodních a mokřadních druhů obratlovců, především ptáků a dalších jevů. Důležitým ustanovením nájemní smlouvy je možnost ponechat rybníky bez rybí obsádky či je nechat celou

sezónu vypuštěné. V tomto případě nájemce nájemné neplatí.

Pro posouzení správné funkce rybníků z hlediska všech složek přírody je podstatné sledovat všechny níže popsané ukazatele. Např. výška hladiny by měla odpovídat litorálnímu porostům, aby nebyly na suchu či zatopené. Průhlednost vody až do července či srpna by měla být minimálně 60 cm, m. j. proto, aby rybožraví ptáci lovící zrakem, např. potápky, měli možnost lovu potravy. Přítomnost hrubého zooplanktonu (nad 2,5 mm) jako základní potravy pro rybí obsádku i většinu vodních ptáků by měla být zajištěna do doby vzletnosti mládat těchto ptáků. Litorální porosty jsou nutné jako úkryt (ale naopak hustý zárůst vegetací většinu vodních ptáků odradí). Barva vody dává představu o organickém zatížení – odstíny žluté a rezavé svědčí o malém stupni znečištění, naopak hnědá a šedá je barva vody se zátěží splachů z polí a organickým znečištěním.

V roce 2024 byl realizován projekt, zaměřený na zlepšení prostředí vodních ptáků i technického stavu rybníků. Projekt, hrazený z Národního plánu obnovy, spočívá ve výměně vypouštěcího zařízení a opravě bezpečnostního přelivu a hráze u všech

Výhled z Velkého Podveského rybníka na Tisovou, foto V. Říš.

Přítok do Velkého Podveského rybníka, foto V. Říš.

rybníků ve správě AOPK ČR. Dále u Malého Podveského rybníka byla odbahněna polovina plochy dna. U Velkého Podveského rybníka došlo k odbahnění přibližně dvou třetin dna, úpravě kolmých severních břehů, rozvolnění souvislé plochy orobince průseky a vybudování malé tůně na severním břehu a dvou ostrůvků při jižním břehu. Jeden ze zmíněných ostrůvků by měl vyčnívat 70 cm nad úroveň hladiny, druhý by měl mít střed zaplněný mělkým zavodněným průlehem. Všichni, kteří řídí

či provádějí uvedená opatření na rybnících i ti, kteří rybníky pravidelně nebo jen jednou ročně navštěvují, věří, že se tím přírodní prostředí zlepší, přibudou další vzácné druhy a že provedená opatření nejsou poslední, ale v dalších letech budou s větší či menší intenzitou pokračovat.

Závěrem je třeba zmínit, že většina rybníků v celé oblasti Tachovské brázdy je významná výskytem ptáků i dalších organismů a rybníky rezervace patří mezi nejvýznamnější. Dále je důležitým faktorem, že každý

● ZPRÁVY SPRÁVY

ODBAHNĚNÍM TISOVSKÝCH RYBNÍKŮ SE ZLEPÍ PODMÍNKY PRO VODNÍ PTÁKY

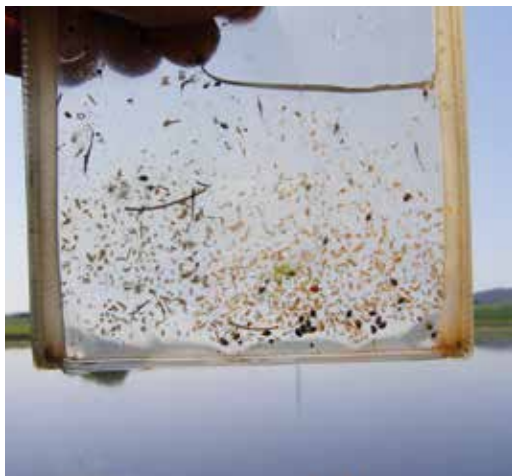

PR Tisovské rybníky je jednou z nejvýznamnějších ornitologických lokalit v Plzeňském kraji. Postupně se rybníky zanesly bahnem a kvalita vody se zhoršila. Aby vodním ptákům opět vyhovovaly, přistoupila AOPK ČR k jejich odbahnění a opravě technických prvků. Rybníky jsou majetkem státu.

Tyto vodní plochy jsou jedním z mála útočišť pro vodní ptáky zejména díky nízké rybí obsadce a mělkým příbřežním porostům. Hnízdí tu řada ptáků, nejvzácnějším z nich je asi jeřáb popelavý. PR je významná také v době tahu, kdy se tu zastavuje množství migrujících druhů.

Malý a Velký Podvesný rybník je již odbahněný a napuštěný. Bezděkovský rybník bude dokončen během zimy.

Foto Z. Myslík.

Ukázka kontroly přítomnosti hrubého zooplanktonu, foto V. Říš.

Detail hrubého zooplanktonu, foto V. Říš.

z rybníků je něčím zvláštní (rozlohou, zá-
růstem vegetací, výskytem mělčin, ...), co
jej odlišuje od ostatních a každý druh si
v soustavě či nejbližším okolí dokáže najít
prostředí, které mu nejvíce vyhovuje.

Zájemce o další informace o PR Tisov-
ské rybníky lze kromě odborných prací
a článků odkázat například na veřejně pří-
stupný Ústřední seznam ochrany přírody

(dostupný na: <https://drusop.nature.cz/portal/>) nebo po registraci veřejně přístup-
né databáze s výskytem druhů – např. Ná-
lezová databáze ochrany přírody ve správě
AOPK ČR (dostupná na: <https://portal23.nature.cz/nd/>) nebo Faunistická databáze
České společnosti ornitologické (dostupná
na: <https://avif.birds.cz/>).

● ZPRÁVY SPRÁVY

ZÁVODNÍKŮM OCHRANÁŘSKÉHO TRIATLONU NEVADILA ZIMA ANI DĚŠŤ

Přes padesát pracovníků státní ochrany přírody z různých koutů
naší země se sešlo v sobotu 14. 9. 2024 v Babyloně.

Kvůli extrémním srážkám a hrozcím povodním byla většina hro-
madných akcí v řadě krajů zrušena. Přes nepříznivou předpo-
věď se nakonec počasí na Domažlicku umoudřilo a akce mohla
proběhnout. Odvážní sportovci se ráno vrhali do vody o teplotě
18 °C, přičemž vzduch měl necelých 9. Závodníci dobíhali do cíle
promáčení, zablácení, ale šťastní. Zúčastnilo se i několik místních závodníků z řad veřejnosti. Akci
pořádala AOPK ČR na přírodním koupališti v Babylonu za podpory Města Domažlice, obcí Babylon
a Č. Kubice a DML. Letní ochránářský triatlon a zimní ochránářské přebory na lyžích mají dlouhou
tradiční, konají se již 36 let na různých místech ČR. V Českém lese je to teprve podruhé, poprvé to bylo
v zimě 2006 v Caparticích.

Foto P. Šaj.

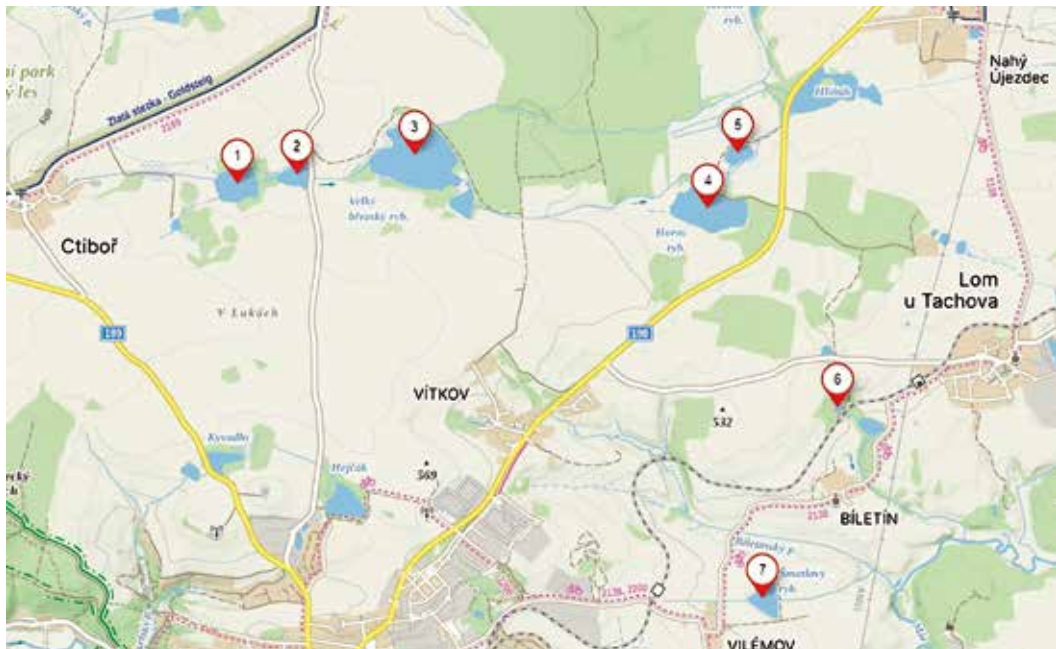

Rosnička zelená, foto D. Hlinková.

Nové poznatky o rozšíření **ROSNIČKY ZELENÉ** v Tachovské brázdě

Autoři: **Martin Liška, Radka Rudová a Zdeněk Ruda**

**OBOJŽIVELNÍCI JSOU SKUPINOU, KTERÁ DLOUHODOBĚ PŘITAHUJE POZORNOST ZOOLOGŮ –
DÍKY JEJICH ČASTO POMĚRNĚ ÚZKÝM NÁROKŮM NA VHODNÝ BIOTOP JE MŮŽEME VYUŽÍVAT
JAKO INDIKÁTORY KVALITY ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ. JEDNÍM Z OBOJŽIVELNÍKŮ, KTERÝ
V POSLEDNÍCH LETECH PRODĚLÁVÁ V ZÁPADNÍCH ČECHÁCH ZNAČNÉ ZMĚNY V PLOŠNÉM
ROZŠÍŘENÍ A POČETNOSTI, JE NAŠE NEJMENŠÍ ŽÁBA, ROSNIČKA ZELENÁ *HYLA ARBOREA*.**

Lokality rosničky zelené v Tachovské brázdě severně od řeky Mže, respektive severně od Tachova – stav k roku 2024. Data © M. Liška, mapový podklad © Seznam.cz a.s., 2024.

Změny v plošném rozšíření a početnosti bývají u obojživelníků často změnami negativními, o to více nás těší, že v tomto článku budeme prezentovat pravý opak.

Rosnička zelená je naše nejmenší a patrně také nejkrásnější a nejpopulárnější žába. Vyskytuje se na většině území naší republiky, hlavně ovšem v nižších a středních nadmořských výškách (zhruba do 500 m n. m., Zwach 2009). V západních Čechách se tento druh vyskytuje spíše ostrůvkovitě, zejména v rybnícnatých a pánevních oblastech, často v těsné blízkosti větších řek, např. Chebská a Sokolovská pánev (Matějů a kol. 2014), jižní Plzeňsko, Tachovská brázda a Chodská pahorkatina. Rozšíření druhu se v posledních desetiletích poměrně dramaticky měnilo. Nestor západočeské zoologie dr. Pavel Řepa v monografii Český les (Řepa 2005) uvádí, že z Českého lesa ve druhé půli 20. století rosničky úplně vymizely a v jeho podhůří se staly velmi vzácnými. Později, zejména po roce 2000, se pozorování tohoto druhu z podhůří Českého lesa začala

opět množit, a to hlavně na rozhraní bývalých okresů Tachov a Domažlice (rozhraní Tachovské brázdy a Chodské pahorkatiny). Za roky 2000–2022 existuje z území okresu Tachov 40 záznamů v Nálezové databázi ochrany přírody (NDOP). Tato data nás v sezónách 2022–2024 motivovala k vlastnímu mapování rosničky zelené v Tachovské brázdě. Druhou motivací byla snaha prvního z autorů navázat na dřívější výzkumy zoologického oddělení Muzea Českého lesa v Tachově i v jiných oborech, než v daleko nejvíce zastoupené ornitologii.

Monitoring rosničky zelené probíhá vlastně podobně, jako monitoring mnoha druhů ptáků – stejně jako u nich spoléháme na nápadné, daleko slyšitelné hlasové projevy. Rosničky žijí hlavně v okolí stojatých vod a volají zejména ve večerních až nočních hodinách. Naším úkolem tedy bylo po večerech objíždět jeden rybník za druhým a naslouchat jejich skřehotání. V případě, že jsme na lokalitě nezaznamenali spontánní hlasový projev, využívali jsme někdy

Porovnání leteckých snímků Biletínského rybníka u obce Lom u Tachova. Vlevo snímek z 50. let 20. století s minimálním množstvím stromů v okolí rybníka (zdroj: Národní geoportál INSPIRE), vpravo snímek z roku 2022, kde je rybník prakticky zcela obklopen listnatým hájkem (zdroj: mapy © Seznam.cz a.s., 2024).

provokace hlasovou nahrávkou. Část lokalit byla monitorována také za použití akustického monitoringu – tedy analýzou nahrávek pořízených diktafony nainstalovanými na lokalitě. Za zapůjčení části diktafonů děkujeme dr. Mileně Prokopové, zooložce RP Správa CHKO Český les, stejně jako dr. Ladislavě Krausové, zooložce Západočeského muzea v Plzni. První z autorů by na tomto místě rád také poděkoval druhým dvěma, Radce a Zdeňkovi Rudovým, kteří se do terénních prací zapojili s velkým nadšením (kontrolovali 53 lokalit!) a získali řadu velmi hodnotných pozorování.

Nyní již můžeme přejít k samotným výsledkům monitoringu. V sezónách 2022–2024 bylo celkem kontrolováno 153 rybníků v oblasti Tachovské brázdy, mezi Trstěnicemi a Bělou nad Radbuzou. Kontrolován zatím nebyl nejsevernější cíp Tachovské brázdy (území mezi Dolním Žandovem a Trstěnicemi). Přibližně dvě třetiny tohoto počtu lokalit byly kontrolovány během nejúspěšnější sezóny 2023. Zjištěno bylo celkem 53 lokalit obsazených rosničkou, přičemž se ukázalo, že v části Tachovské brázdy jižně od řeky Mže (respektive jižně od Tachova) jde v zásadě o poměrně rozšířený a místy i hojný druh. V rybníčních soustavách v okolí Tisové, Starého Sedliště, Boru či Stráže u Tachova bývá často obsazena nadpoloviční většina navštívených lokalit. Některé z lokalit jsou obsazeny i velmi bohatě, s desítkami volajících samců

(Andělský, Bezděkovský a Velký Podveský rybník u Tisové, Polní a Kozí rybník u Starého Sedla, rybník Dlouhá hráz u Nového Dvora aj.). Přehled všech obsazených lokalit nalezne čtenář v tabulkách 1 a 2, a to včetně základních geografických charakteristik (nadmořská výška, rozloha).

Naše původní hypotéza, do jisté míry podpořená výše zmíněnými historickými daty, že se rosnička zelená v okrese Tachov vyskytuje pouze jižně od řeky Mže, nakonec poměrně překvapivě (a velmi potěšitelně) nebyla naplněna. Jižně od řeky Mže se nacházelo celkem 46 lokalit, zbývajících sedm lokalit se pak nachází severně až severovýchodně od Tachova (viz obrázek 1). Lokality severně od Tachova jsou pro nás nejzajímavější – velmi pravděpodobně svědčí o dalším šíření druhu směrem k severu. Prostor mezi Tachovem a Planou není pro rozšiřování areálu druhu dále k severu příliš vhodný (vysoká nadmořská výška a z ní plynoucí relativně chladné klima), bude tedy velmi zajímavé sledovat, zda v souvislosti s oteplováním klimatu bude v příštích letech šíření rosniček ve směru od Tachova k Plané pokračovat. Historicky se rosnička v severní části Tachovské brázdy (v okolí Plané, respektive Mariánských Lázní) vyskytovala, jak uvádí kartotéka Muzea Českého lesa v Tachově. V příštích letech se dozvíme, zda se výskyt druhu v této oblasti obnoví. Hudbou (vzdálené) budoucnosti může být i propojení arely v Tachovské

Tabulka 1 | Přehled lokalit rosničky zelené, zjištěných v rámci monitoringu v letech 2022–2024, včetně geografických charakteristik (obec, nadmořská výška, rozloha). Původci dat označených * jsou Radka a Zdeněk Rudovi, ostatní Martin Liška.

RYBNÍK	OBEC	NADMOŘSKÁ VÝŠKA (m)	ROZLOHA (ha)
Andělský	Tisová	502	5,40
Bezděkovský	Staré Sedliště	494	8,40
Dlouhá hráz	Souměř	491	3,20
Dlouhý	Bonětice	436	30,19
Dolní Ctiboř*	Ctiboř	564	2,06
Dolní děkanský	Stráž	459	0,33
Dolní mechový*	Dlouhý Újezd	515	2,39
Dvorský	Bor	483	8,48
Hliněný	Bor	487	0,60
Holý Bor	Stráž	446	1,70
Horní Ctiboř*	Ctiboř	567	4,24
Horní děkanský	Stráž	461	0,21
Horní hlinenský	Jemnice	482	10,66
Horní*	Lom u Tachova	532	8,95
Chobot	Dehetná	473	17,32
Kočičí	Kumpolec	460	0,85
Kovářský	Jemnice	481	1,07
Kozí	Bonětice	452	2,09
Lihovarský	Kumpolec	489	4,98
Lipový	Kumpolec	482	2,23
Malý březský*	Lom u Tachova	527	1,97
Malý Hurtov	Dehetná	484	4,81
Malý jemnický	Jemnice	473	3,91
Malý Podveský	Tisová	483	1,26
Medence	Dubec	480	7,18
Mělký	Staré Sedliště	495	12,67
mezi S. a N. Sedl.*	Nové Sedliště	504	1,34
Myší	Staré Sedlo	442	0,28
nad Zlatým	Bor	468	1,29
niva Brtného p.*	Velký Rapotín	509	0,47
Nový	Staré Sedliště	492	24,39
Oběšený	Boječnice	484	3,53
Obora	Bor	485	7,37
Olešenský	Olešná	459	1,34
Polní	Racov	442	2,73
Polní*	Nové Sedliště	507	6,00
PP Bonětice	Bonětice	455	0,08
Prádlo	Boječnice	480	11,12
Ptačí	Kumpolec	494	0,42
Roudná	Černá Hora	485	5,05

RYBNÍK	OBEC	NADMOŘSKÁ VÝŠKA (m)	ROZLOHA (ha)
Slepíčí*	Velký Rapotín	507	0,66
Smutný	Kumpolec	479	1,51
Sobolí	Darmyšl	436	6,29
Suchý	Tisová	488	2,38
Šibeniční	Bor	474	4,22
Šmatlavý*	Tachov	490	2,65
u sil. Lužná – II/198*	Lužná	521	0,38
u trati Lom – Biletín*	Lom u Tachova	502	0,22
Úhoří	Bor	484	0,70
Velký březský*	Vítkov	559	15,67
Velký Hurtov	Dehetná	482	13,16
Velký jemnický	Jemnice	477	18,11
Velký Podveský	Tisová	486	7,14

brázdě s arelou v Chebské pánvi, kde se rosnička zelená v současnosti vyskytuje nejbližší na úpatí Slavkovského lesa, konkrétně v okolí Milíkova a Těšova (Tájek a Tájková 2012).

Na základě výsledků monitoringu můžeme dospět k závěru, že v posledních zhruba dvaceti letech dochází v Tachovské brázdě k růstu početnosti rosničky zelené, což je v poměrně zásadním rozporu s obecným trendem ubývání většiny obojživelníků. Příčiny budou zřejmě komplexního charakteru, ale některé z možných „motorů“ přibývání rosničky můžeme zmínit. V minulosti druh zřejmě trpěl plošnou chemizací prostředí (nejen již zakázaným insekticidem DDT), jejíž intenzita se v poslední době alespoň mírně snížila. Dále může jít také o pozitivní vliv klimatické změny (oteplování). Nejvýznamnější příčinou bude ale podle názoru prvního z autorů výrazná změna charakteru našich rybníků. V minulosti naše rybníky připomínaly panonská jezera, s mělkými litorály a pozvolným přechodem do volné krajiny, dnes jde často spíše o jezera skandinávská, s věncem (obyčejně listnatých) stromů po celém obvodu vodní plochy (srovnání viz foto na straně 52). Stromové žábě, trávící většinu života v korunách listnáčů, musela takováto změna

zcela nepochybně prospět. V souvislosti s přímým monitoringem rosničky proběhlo mapování dalších organismů (vodní ptáci) a mapování biotopů. Statistické analýzy těchto dat budou probíhat v blízké budoucnosti a s jejich výsledky snad čtenáře tohoto časopisu brzy seznámíme.

*Závěrem bychom v souvislosti se sledováním dalšího šíření rosničky Tachovskou brázdou rádi požádali čtenáře, aby v případě, že se s rosničkou zelenou na Tachovsku (zvláště pak v oblasti mezi Tachovem a Planou) setkají, dali vědět prvnímu z autorů tohoto článku na e-mailovou adresu: liska@muzeu-
mtachov.cz, telefon 778 451 779.*

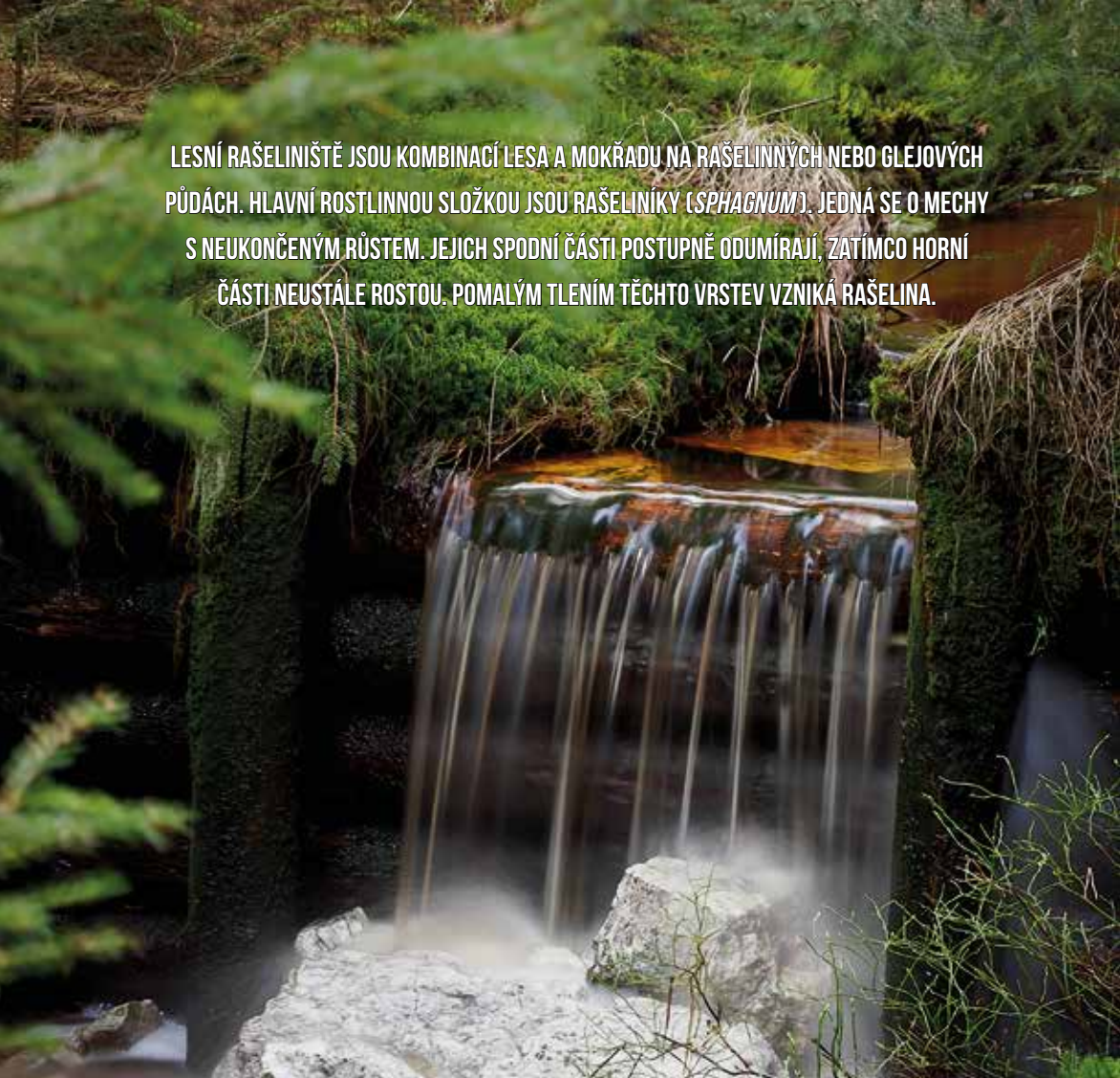
Použitá literatura:

Matějů J., Zavadil V., Tájek P., Musilová R. a Melichar V. (2014): Obojživelníci a plazi Karlovarského kraje. Karlovarský kraj, Karlovy Vary.

Řepa P. (2005): Obojživelníci. In: Dudák V. [ed.]: Český les. Příroda – historie – život. Baset, Praha, str. 199–204.

Tájek P. a Tájková P. (2012): O nálezu rosničky zelené ve Slavkovském lese. Arnika 2012/1, str. 13–15.

Zwach I. (2009): Obojživelníci a plazi České republiky. Grada, Praha.

LESNÍ RAŠELINIŠTĚ JSOU KOMBINACÍ LESA A MOKŘADU NA RAŠELINNÝCH NEBO GLEJOVÝCH PŮDÁCH. HLAVNÍ ROSTLINNOU SLOŽKOU JSOU RAŠELINÍKY (*SPHAGNUM*). JEDNÁ SE O MECHY S NEUKONČENÝM RŮSTEM. JEJICH SPODNÍ ČÁSTI POSTUPNĚ ODUMÍRAJÍ, ZATÍMCO HORNÍ ČÁSTI NEUSTÁLE ROSTOU. POMALÝM TLENÍM TĚCHTO VRSTEV VZNIKÁ RAŠELINA.

Příroda pod křídly CHKO IX.

REVITALIZACE

rašelinišť v rezervacích

Autoři: **Markéta Kašparová a Miroslav Žižka**

Soustava přehrázek na Sklářském potoce, foto V. Bystřický.

PR Pavlova Huť je tvořena rozsáhlými rašelinnými lesy, foto M. Kašparová.

Základem pro mechové patro rašelinných lesů jsou četné druhy rašeliníků, foto M. Kašparová.

Na mechových bultech roste hojně vzácná klikva bahenní, foto M. Kašparová.

Nápadné bílé chomáčky suchopýru pochvatého, foto M. Kašparová.

Pro krajinu jsou rašeliniště nesmírně důležitá, mají jedinečnou roli zásobárny vody. V deštivých obdobích ji dokážou zadržovat v obrovském množství a v obdobích sucha se tak stávají významným zdrojem vláh. Na rašeliniště jsou také vázány vzácné druhy rostlin a živočichů.

V minulosti byla tato místa často odvodňována ve snaze zvýšit produkci dřeva. V odvodněných lesích smrky rostou rychleji, stromy jsou vyšší, porosty hustší a stávají

se přístupnější i pro těžkou techniku. Ale zásahy do vodního režimu mají na lesní rašeliniště, stejně jako na jiné typy mokřadů, velmi nepříznivý vliv. V jejich důsledku klesá hladina podzemní vody, zvyšuje se činnost rozkladných mikroorganismů a namísto ukládání rašelinné vrstvy dochází k jejímu rozkladu. Původní chudé a silně zamokřené prostředí postupně ztrácí svůj extrémní charakter a stává se příznivějším pro růst náročnější vegetace (Bufková 2011).

Rozdělovací objekt důležitý pro zvýšení zamokření v PR Pavlova Huť, foto M. Kašparová.

Blatkový bor v PR Podkovák, foto M. Kašparová.

Kyhanka sivolistá, foto M. Kašparová.

Rojovník bahenní, foto M. Kašparová.

Šicha černá, foto M. Kašparová.

Typické rašelinné druhy jsou potlačeny a dochází k útlumu, až úplnému zastavení, rašelintvorných procesů. S těmito změnami dochází k vymizení vzácných druhů a celkovému ochuzení cenných společenstev.

Jedním z unikátních rašelinných lesů v CHKO Český les je Přírodní rezervace a Evropsky významná lokalita Pavlova Huť. Území o celkové rozloze 33 ha se rozkládá podél hranice s Německem nedaleko bývalé osady Pavlova Huť. Hlavním společenstvem jsou podmáčené a rašelinné smrčiny. Jsou zde také otevřené enklávy bezlesí s bulvy rašeliníku a ploníku porostlé vzácnou klikvou bahenní *Vaccinium oxycoccos*. Výrazným

druhem je suchopýr pochvatý *Eriophorum vaginatum*, který lze dobře poznat zejména v červnu, díky svému dlouhému bílému chmýří.

Před vyhlášením rezervace bylo toto území odvodněno prostřednictvím úprav Sklářského potoka, který byl napřímen a zahlouben. Tento razantní zásah proběhl v 50. letech 20. století, jelikož v jeho těsné blízkosti vedla signální stěna tzv. železné opony, mechanická překážka v podobě tří plotů s ostnatým drátem, do poloviny 60. let i s elektrickými vodiči o vysokém napětí.

První přehrážky zadržující vodu za účelem obnovy vodního režimu vznikly na potoce již na konci 90. let 20. století, kdy byla

Srubové přehrážky budované k zadržení vody v krajině, foto M. Kašparová

rezervace Pavlova Hut' ještě ve správě tehdejšího Okresního úřadu Tachov. Další byly budovány na potoce blíže státní hranici v roce 2010. Díky vybudování několika hrázek, které zabránily rychlému odtoku vody z území, nedošlo k vysušení rašelinného ložiska a degradaci vegetačního krytu v rezervaci.

Tyto přehrážky již ale postupně dosluhují, dochází k jejich zazemění, u některých bohužel také podtečení díky síle vody a snadno propustnému křemitému písku v podloží, a tím k jejich znefunkčnění. V roce 2023 byl proto vybudován rozdělovací objekt s mělkým ramenem ústícím do rezervace, kam odvádí asi třetinu vody ze Sklářského potoka. Přibližně stometrové rameno vede z hlavního koryta do nitra rezervace.

Dalším zajímavým rašelinným územím je Přírodní rezervace Podkovák. Území o výměře 6,3 ha se nachází v pramenné oblasti Lesního potoka nedaleko obce Lesná. Částí prochází naučná stezka Podkovák. Předmětem ochrany rezervace jsou blatkové bory s výskytem řady vzácných a ohrožených druhů rostlin a živočichů. Blatkové bory jsou vzácným biotopem Českého lesa. Vyskytují se pouze v severní části oblasti, a to v již zmíněné PR Podkovák, dále PR Farské bažiny, PR Pavlova Hut' a nedaleko hranic s Německem na lokalitě Oltář u Branky.

Jedná se převážně o srážkovou vodou syčená rašeliniště. Dominantním druhem dřeviny je borovice blatka *Pinus uncinata* subsp. *uliginosa*. Ze vzácných rostlin zde roste například kyhanka sivolistá *Andromeda polifolia*, šicha černá *Empetrum nigrum*, rojovník bahenní *Rhododendron tomentosum* a klikva bahenní.

Prameniště lesního potoka bylo v 70. letech 20. století obdobně jako v případě PR Pavlova Hut' necitlivě odvodněno, v tomto případě lichoběžníkovým melioračním kanálem. K nápravě vodního režimu byly v roce 2023 na okraji a v ochranném pásmu rezervace vybudovány čtyři dřevěné přehrážky.

Významná je u přehrážek jejich vzdouvací a retenční funkce, která na přilehlých pozemcích pozitivně ovlivňuje hladinu spodní vody. Cílem opatření je zadržení vody především po období sucha, znovuoživení rašelintvorných procesů a rozvoj mokřadní vegetace. Zároveň zabraňují vymizení vzácných druhů, které jsou vázané na tyto biotopy. Zachování veškerých lesních rašelinišť je proto nanejvýše žádoucí.

Použitá literatura:

Bufková I. (2011): Rašelinné smrčiny a jejich ochrana. – Veronica, časopis pro ochranu přírody a krajiny: 5/2011, str. 6–7.

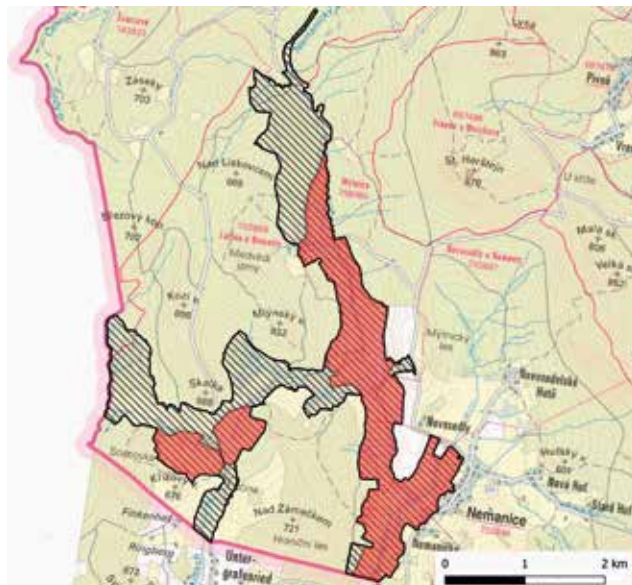

Chřástal polní, foto V. Bystřický.

JAK SE DAŘÍ PTÁKŮM v nivě Nemanického potoka?

Autor: **Václav Bystřický**

EVROPSKY VÝZNAMNÁ LOKALITA NIVA NEMANICKÉHO POTOKA PŘEDSTAVUJE JEDNU Z NEJCENNĚJŠÍCH ČÁSTÍ CHRÁNĚNÉ KRAJINNÉ OBLASTI ČESKÝ LES. JEDNÁ SE O MOZAIKU MOKŘADNÍCH BIOTOPŮ A KŘOVITÝCH VRB PŘECHÁZEJÍCÍ V OVSÍKOVÉ LOUKY A PASTVINY. SVŮJ DOMOV ZDE NACHÁZÍ ŘADA OHROŽENÝCH DRUHŮ ROSTLIN I ŽIVOČICHŮ. SPECIÁLNÍ POZORNOST JE PAK VĚNOVÁNA PTÁKŮM, JEJICHŽ POČETNOST VLIVEM ÚBYTKU VHODNÝCH HNÍZDNÍCH BIOTOPŮ A POTRAVNÍCH ZDROJŮ KLESÁ.

Vymezení zájmové oblasti v EVL Niva Nemanického potoka. – zájmová oblast pro mapování ptáků, – hranice EVL Niva Nemanického potoka zdroj: mapový podklad © ČÚŽK, mapa © AOPK ČR, 2024

Hýl rudý, foto V. Bystřický.

V letech 2023 a 2024 proběhl v EVL Niva Nemanického potoka podrobný monitoring ptáků s cílem zjistit, jaká je zde jejich aktuální druhová diverzita a početnost. Důležité byly především údaje o ochrannářsky významných druzích a o biotopech, ve kterých tyto druhy hnízdí. Na základě zjištěných výsledků je Agentura ochrany přírody a krajiny ČR schopna chránit nejen samotné druhy, ale i jejich biotopy.

Mapování výskytu ptáků bylo zaměřeno na hnízdní sezónu, konkrétně na období od 20. 4. do 15. 7. Samotné terénní šetření probíhalo vždy od rozednění do cca 9 hodin dopoledne, pouze za příznivého počasí bez silného větru či deště. Mapovaná oblast byla z důvodu lepší přehlednosti rozdělena do sedmi biotopově obdobných částí, které byly v průběhu roku mapovány celkem dvakrát – tím se podchytily jak druhy s časným, tak i druhy s pozdním hnízdním. Směr

procházení území byl při druhých kontrolách vždy opačný vzhledem ke kontrolám prvním. Výhodou tohoto přístupu bylo přesnější zachycení výskytu jednotlivých druhů ptáků, které se nemuselo podařit zaznamenat na konci prvních kontrol, kdy mohla jejich aktivita již poklesnout. Rozešup mezi návštěvami jednotlivých částí byl minimálně tři týdny a maximálně pět týdnů. V terénu se zaznamenávali všichni jedinci s jejich přesnou GPS lokací, a to pomocí mobilní aplikace ObsMapp (dostupné na <https://observation.org/>), která poskytuje funkci pro terénní sčítání ptáků. Zaznamenávání byli všichni jedinci všech ptačích druhů, jejichž výskyt byl na konkrétní lokalitě prokázán vizuálně nebo akusticky. Cílem sčítání bylo při každé kontrole zachytit ptáky rovnoměrně na celém území. Přeletující jedinci či jedinci bez zjevného vztahu k území nebyli zaznamenáváni.

Pěnice vlašská, foto V. Bystřický.

Bobr evropský, foto V. Bystřický.

V roce 2023 bylo během obou mapovacích kontrol zaznamenáno celkem 699 jedinců 58 druhů ptáků. Mezi nejčastěji se vyskytující druhy patřil strnad obecný *Emberiza citrinella* (54 ex.), kos černý *Turdus merula* (49 ex.), budníček menší *Phylloscopus collybita* (45 ex.), drozd zpěvný *Turdus philomelos* (42 ex.) a pěnice hnědokřídlá *Sylvia communis* (38 ex.). Za zmínku stojí také vysoká početnost některých ochrannářsky významných druhů ptáků, jako byl například tuhýk obecný *Lanius collurio* (29 ex.), bekasina otavní *Gallinago gallinago* (28 ex.) a bramborníček hnědý *Saxicola rubetra* (22 ex.).

Na druhy bohatší byl rok 2024, kdy bylo zaznamenáno celkem 743 jedinců 63 druhů ptáků. Mezi nejčastěji se vyskytující druhy patřil budníček menší (49 ex.), kos černý (49 ex.), strnad obecný (40 ex.), drozd zpěvný (36 ex.) a holub hřivnác *Columba palumbus* (35 ex.). Vysoké početnosti

z ochrannářsky významných druhů ptáků dosáhli opět tuhýk obecný (31 ex.), bekasina otavní (23 ex.) a bramborníček hnědý (17 ex.). Přehled všech zaznamenaných ochrannářsky významných druhů viz tabulka 1. Ze všech zaznamenaných druhů ptáků je speciální pozornost věnována především hýlovi rudému a chřástalovi polnímu. EVL Niva Nemanického potoka představuje jednu z posledních lokalit v CHKO Český les, kde tyto dva druhy pravidelně hnízdí.

První hnízdění hýla rudého v Českém lese bylo prokázáno právě v nivě Nemanického potoka, a to již v roce 1990 (Šťastný a Bejček 1991). V roce 2000 bylo v této oblasti zaznamenáno dokonce 20–25 samců (Vacík 2006). Početnost hýlů rudých klesla od 90. let 20. století do roku 2022 napříč celou ČR až o 60–85%. Hlavním důvodem byl úbytek vhodných stanovišť, klimatické změny a změny podmínek na tahových zastávkách

Bekasina otavní, foto V. Bystřický.

Tuhák obecný, foto V. Bystřický.

Slavík modráček středoevropský, foto V. Bystřický.

a zimovištích (Mikuláš a kol. 2022). Obdobný pokles početnosti hýtlů nastal i v Nemanické nivě. Oproti roku 2000 zde bylo v letech 2020–2022 potvrzeno jen 7–10 párů (M. Liška v Mikuláš a kol. 2022), v letech 2023–2024 už to byly pouhé čtyři páry a dva mladí samci.

Negativní populační trend je patrný i u chřástalů polních. Na základě výsledků z mapování mezi lety 2011–2020 byl napříč celou ČR prokázán pokles početnosti tohoto druhu až o 35 % (Hora a kol. 2018). Jedním z důvodů byl zpomalený rozvoj vegetace vlivem suššího klimatu a s tím spojený nedostatek úkrytů a hnízdních biotopů (Pykal a kol. 2021). Navzdory těmto výsledkům je potřeba konstatovat, že početnost chřástalů polních je nejen v Nemanické nivě, ale i celé CHKO již několik let stabilní. V letech 2023–2024 bylo v EVL

zaznamenáno hned osm zpívajících samců. Chřástaly však stále ohrožuje několik negativních faktorů. Jedná se zejména o časné velkoplošné seče travních porostů, během kterých dochází ke ztrátě biotopu pro dochování mláďat, k destrukci hnízd a mortalitě sedících samic. Ohroženi jsou i samci, kteří nenacházejí dostatek potravy a úkrytů před predátory. K bezpečnému vyhníždění tohoto druhu napomáhá zemědělský dotační program na ochranu hnízdišť chřástala polního, jehož hlavním cílem je zajistit posun seče až po 15. 8. Díky každoročnímu plošnému mapování chřástalů jsme jako AOPK ČR schopni stanovit plochy, na kterých se bude moci výše zmíněný dotační program vymezit. V současné době jsme vymezili napříč celou CHKO již 32 chřástalích bloků o celkové výměře 219 ha, přičemž jen v Nemanické nivě se nachází osm bloků o výměře 28,44 ha.

Tabulka 1 | Zaznamenané ochrannářsky významné druhy ptáků

druh	ZCHD	EVD	červený seznam	2023	2024
bekasina otavní (<i>Gallinago gallinago</i>)	0	BD IIA, IIIB	EN	28	23
bramborníček černohlavý (<i>Saxicola rubicola</i>)	0	–	VU	2	0
bramborníček hnědý (<i>Saxicola rubetra</i>)	0	–	–	22	17
datel černý (<i>Dryocopus martius</i>)	–	BD I	–	1	0
hýl rudý (<i>Carpodacus erythrinus</i>)	0	–	VU	7	3
chřástal polní (<i>Crex crex</i>)	S0	BD I	VU	1	7
chřástal vodní (<i>Rallus aquaticus</i>)	S0	BD IIB	VU	1	1
jeřáb popelavý (<i>Grus grus</i>)	KO	BD I	CR	2	2
krahujec obecný (<i>Accipiter nisus</i>)	S0	–	VU	1	0
krkavec velký (<i>Corvus corax</i>)	0	–	–	1	0
křepelka polní (<i>Coturnix coturnix</i>)	S0	BD IIB	NT	0	1
pěnice vlašská (<i>Currucula nisoria</i>)	S0	BD I	VU	3	4
slavík modráček střeoevropský (<i>Luscinia svecica cyanecula</i>)	S0	BD I	EN	2	1
skřivan polní (<i>Alauda arvensis</i>)	–	BD IIB	–	12	5
strnad luční (<i>Emberiza calandra</i>)	KO	–	VU	8	6
špaček obecný (<i>Sturnus vulgaris</i>)	–	BD IIB	–	20	13
tůhyk obecný (<i>Lanius collurio</i>)	0	BD I	NT	29	31
vlaštovka obecná (<i>Hirundo rustica</i>)	0	–	NT	4	3
volavka popelavá (<i>Ardea cinerea</i>)	–	–	NT	2	2
vrána černá (<i>Corvus corone</i>)	–	BD IIB	NT	7	4
žluna šedá (<i>Picus canus</i>)	–	BD I	VU	4	2

Vysvětlivky:

– ZCHD: zvláště chráněné druhy ptáků dle vyhlášky MŽP ČR č. 395/1992 Sb.,

kteřou se provádějí některá ustanovení zákona České národní rady č. 114/1992 Sb.,

o ochraně přírody a krajiny, kategorie ZCHD: 0 – ohrožený, S0 – silně ohrožený, KO – kriticky ohrožený

– EVD: druhy zařazené do Směrnice Rady č. 2009/147/ES, o ochraně volně žijících ptáků

– Červený seznam: druhy zařazené do červeného seznamu ptáků ČR podle IUCN, kategorie

druhů červeného seznamu: VU – zranitelný, NT – téměř ohrožený, EN – ohrožený, CR – kriticky ohrožený

– 2023, 2024: početnost zaznamenaných jedinců daného ptačího druhu během obou mapovacích kontrol v konkrétním roce

Jeřáb popelavý, foto V. Bystřický.

Strnad luční, foto V. Bystřický.

Cvrčilka zelená, foto V. Bystřický.

Bramborníček černohlavý, foto V. Bystřický.

Jedním z pozitivních faktorů pro avifaunu EVL je dlouholetý výskyt bobrů evropských *Castor fiber*, kteří v okolí Nemanického potoka zadržují vodu. Svou činností tak vytvářejí vhodné biotopy pro řadu mokřadních druhů ptáků, jako je například jeřáb popelavý *Grus grus*, bekasina otavní *Gallinago gallinago* či chřástal vodní *Rallus aquaticus*. Všechny tyto druhy zde můžeme každoročně zaslechnout a při troše štěstí i pozorovat. Výše popsané výsledky tak jednoznačně poukazují na ochrannářskou výjimečnost této lokality.

Použitá literatura:

Hora J., Kučera Z., Němec M. a Vojtěchovská E. (2018): Monitoring druhů přílohy I směrnice o ptácích a ptačích oblastí v letech 2011–2013: Monitoring of the Birds Directive Annex I species and of the Special Protection Areas in 2011–2013. – Příroda 38.

Mikuláš I., Liška M., Molitor P., Pavel V., Volf O., Vondrka A. a Chmel, K. (2023): Rozšíření a početnost hýla rudého (*Carpodacus erythrinus*) v České republice. – Sylvia 59.

Pykal J., Mikuláš I., Viček J. a Volf O. (2021): Rozšíření a odhad početnosti chřástala polního (*Crex crex*) v České republice v roce 2020 a dlouhodobé trendy početnosti ve vybraných oblastech. – Sylvia 57.

Šťastný K. a Bejček V. (1991): Šíření hýla rudého (*Carpodacus erythrinus* Pall.) v českých zemích. – Panurus 3(2), 27–36.

Vacík R. (2006): Faunistická pozorování v západních Čechách v letech 1999–2001. Sborník Západočeského Muzea v Plzni.

HOŘEC HOŘEPNÍK *GENTIANA PNEUMONANTHE* JE JEDNÍM ZE SEDMI PŮVODNÍCH DRUHŮ HOŘCŮ V ČESKU. MOHUTNÁ TRVALKA ROSTLA HOJNĚ PO CELÉM ÚZEMÍ S VÝJIMKOU VÝŠE POLOŽENÝCH HORSKÝCH OBLASTÍ. DNES JI NAJDEME POUZE ROZTROUŠENĚ V IZOLOVANÝCH ENKLÁVÁCH PŘÍHODNÝCH BIOTOPŮ TVOŘENÝCH VLHKÝMI LOUKAMI. TENTO NEBLAHÝ TREND SE TÝKÁ I CHODSKA.

HOŘE S HOŘCEM HOŘEPNÍKEM

a modráskem hořcovým

Autor: **Zuzana Blažková**

Vysoký trs o několika stvolech je hlavní poznávací znak dospělých rostlin hořepníku, foto M. Kašparová.

Na Chodsku bychom hořepník ještě v 70. a 80. letech 20. století našli u Nové Vsi pod Přimdou, na palouku u obce Dehetná a na kopci Černava u Poběžovic. Dnes zůstává jediná známá lokalita, a to Přírodní památka Hvoždanská louka u Poběžovic. Poprvé o výskytu hoře hořepníku a souhrnné přírodní hodnotě nynější památky informovala v roce 1967 Jarmila Pudivítrová pro Zpravodaj západočeské pobočky tehdejší Československé společnosti botanické. Poběžovická pedagožka a členka základní organizace Ochránců přírody o řadu let později, v roce 1988, sestavila podklady, které posloužily k vyhlášení lokality přírodní památkou 6. května 1992.

Hořec hořepník je v Česku jedinou živnou rostlinou pro modráska hořcového *Phengaris alcon* f. *alcon*. Modrásek hořcový se u nás vyskytuje ještě ve formě modráska hořcového Rebelova *Phengaris alcon* f. *Rebelii*, který si tu prozvěnu pochutnává pouze na hořci křížatém *Gentiana cruciata*.

O tom, zda se stále na Hvoždanské louce vyskytuje mimo hoře hořepníku i modrásek hořcový drahnou chvíli přemýšlel jihočeský entomolog Zdeněk Faltýnek Fric, který oslovil Milenu Prokopovou, zooložku tehdy nově zřízené Chráněné krajinné oblasti Český les, s prosbou o kontrolu stavu. Ta při návštěvě v roce 2008 opravdu našla desítky jedinců tohoto druhu. Nález potvrdil v roce 2012 Jakub Procházka během projektu Revize recentního rozšíření a stavu neznámých druhů červeného seznamu – Lepidoptera (motýli) podpořené Technologickou agenturou ČR. Status regionálně významného území byl tímto ztvrzen.

Existence a soužití obou druhů na Hvoždanské louce ovšem nebyly, nejsou a patrně nikdy nebudou jednoduché.

Hořec hořepník je imponantní trvalka, vysoká i přes 70 cm, která na sebe už z dálky upozorní nezaměnitelně temně modrofialovými květy. Označuje se jako vytrvalý

hemikryptofyt, což znamená, že rostlina za příznivých podmínek obráží z přízemních pupenů každý rok. V případě hořepníku i po několik desetiletí. Věk hořepníku je odhadován na základě stavby kořenového systému, který u rostlin starších jednoho roku tvoří patra postranních kořenových výběžků. Každý rok, vytvoří rostlina další nové patro. Nové kořeny přirůstají v horní části – tedy při povrchu půdy, což umožňuje starším rostlinám lépe obrážet.

Rostlina má ráda světlé střídavě vlhké louky především na zásaditém podloží. Bylinné patro nesmí být moc vysoké a zároveň husté. Je zásadní, aby v něm byly rozvolněnější či holé plošky, které jsou nezbytné pro úspěšný vývoj nových hořepníků ze semen a usnadňují obrázení víceletých jedinců z pupenů. Nezbytným předpokladem pro klíčení semen je tzv. stratifikace. Semena musí ideálně přemrznout, aby zjara vyklíčila. “Zavedené” víceleté kusy zvládnou na lokalitách přežívat i dlouho potom, co dotyčná místa začnou přerůstat ostatní vegetací. Nicméně, v takových podmínkách stonky rostlin polehávají a klesá šance na opylení květů, které se stanou potravou pro spory plísni či tlamy býložravců. Nemluvě o tom, že na hustě zarostlých lokalitách nejsou místa k úspěšnému vyklíčení a růstu semenáčků. Přitom, co se semen týče, hořepník je extrémně plodná rostlina. Každý oplodeň květ může vyprodukovat až 1 000 semen, jeden hořepník může nasadit i desítky květů.

Díky úbytku vhodného prostředí byl hořepník zařazen do vyhlášky č. 395/1992 Sb. v kategorii zvláště chráněný, silně ohrožený druh. Také červený seznam cévnatých rostlin (Grulich a Chobot 2017) jej vede jako silně ohrožený, ustupující taxon (C2t).

Modrásek hořcový, jak bylo zmíněno výše, využívá hořepník – na území Česka pouze hořepník – jako jedinou živnou rostlinu pro svoje housenky. Závislost na přítomnosti

silně ohrožené živné rostliny motýlovi „vynesla“ zařazení ve vyhlášce č. 395/1992 Sb. v kategorii zvláště chráněný, kriticky ohrožený druh. Červený seznam bezobratlých jej také vede jako kriticky ohrožený taxon (CR).

V průběhu července oplodněné samičky motýla nakladou vajíčka na poupata či kalichy květů. Umístění je strategické – housenky se po vylíhnutí prozírají do hořepníkových semeníků, kde se 2–3 týdny žíví nezralým obsahem. Ačkoli motýli preferují pro umístění vajíček místa, kde žádná další vajíčka nejsou, stane se, že se v jednom semeníku setká housenek více. Pak nastane boj na život a na smrt, protože kanibalské housenky nesnesou konkurenci a zároveň nepohrdnou zdrojem bílkovin.

Modrásek hořcový si nicméně nevystačí jen se živnou rostlinou. Patří totiž mezi tzv. myrmekofilní motýly. Housenky dostatečně nakrmené hořepníkovými semeny, opouští svůj dočasný domov a čekají na další nezbytný prvek pro úspěšné dokončení svého životního cyklu, a to na adoptivní pečovateli – mravence rodu *Myrmica*.

Říct, že mravenec dělá housenku modráška chuvičku, je příkrášlené zjednodušení toho, co se ve skutečnosti děje. Housenka je po opuštění hořepníku omezena řadou faktorů. Její šance na přežití se ztenčují s ubíhajícím časem a rostoucí vzdáleností od nejbližšího mraveniště. Je-li takové hnízdo vzdáleno víc než dva metry, šance na přežití je takřka nulová. Mravenčí dělnice, která

Modrásci hořcoví zachyceni
v intimním momentu, foto Z. Blažková.

Konkurence o květy je vysoká.
Platí, že kdo dřív přijde, ten si zabere
nejstrategičtější místo. Bílé tečky jsou vajíčka
modráška hořcového. Foto Z. Blažková.

tak narazí na housenku modráška hořcového, je cílem intenzivního chemického a zvukového zastření smyslů. Housenka při kontaktu začne vylučovat látku stejně jako mravenčí larvy. Mravenec je přesvědčen, že našel malého našince. Ošálený mravenec pak housenku odnese do hnízda, kde se začne odvíjet bezmála hororový scénář. Nejen, že se housenka stále nechá dělnicemi obskakovat jako mravenčí larva, ale i to jí bývá málo a požívá malé larvy a kukly mravenců. O tom, že modrásci rodu *Phengaris* ve své myrmekofilii balancují na hraně parazitismu, se už diskutovalo nějakou dobu. Co se v mravenčím hnízdě opravdu děje se podařilo zachytit až filmařům britského kanálu BBC (Online. Dostupné na: <https://youtu.be/4JoEWdV7tpQ?si=-ra-3EFfe-Z5Oxjdhe>). Karta se obrací v okamžiku, kdy housenka dokončuje svůj vývoj. Motýl po vynoření z kukly postrádá schopnost chemických i akustických mimikry a musí hnízdo urychleně opustit, jinak sám skončí jako mravenčí potrava. V tom mu pomáhají, pro modrásky typické, tzv. peříčkové šupiny na křídlech, které se snadno uvolňují a útočícím mravencům znesnadňují motýla

chytit. V moderní řeči – toxický vztahový trojúhelník je tímto završen.

Lze dlouze polemizovat o tom, jaký vliv mají housenčí požerky na populaci hořepečníků. Názory o tom, že modrásek hořcový stojí za poklesem počtu hořepečníků, jsou spíše nepodložené. Ano, housenky narušují vnější integritu semeníku, požírají jeho obsah, ale i poškozený semeník může dozrát a produkovat semena. Jen jich bude méně a budou mít menší míru klíčivosti v důsledku kontaminace zárodky plísni zvenčí a výkaly housenčíchho nájemníka. Nehledě na to, že není v zájmu druhu, aby vymýtil jiný druh, na kterém je existenčně závislý. Obzvláště je-li tento druh vzácný. Hořepečník přitom nechutná pouze housenkám modrásků hořcových. Za vyhlodané semeníky mohou stejně dobře být odpovědní další bezobratlí, jako příznačně latinsky pojmenovaná moucha bejlomorka *Dasineura gentianae* a motýl pernatuška *Stenoptilia pneumonanthes*. I člověk si uvědomil, že hořece obecně, včetně hořepečníku, jsou zdrojem řady aktivních látek. Ty našly uplatnění v lidové medicíně, a to zejména pro regulaci zažívacího traktu.

● ZPRÁVY SPRÁVY

NA SRŠŇE ASIJSKÉ ČÍHAJÍ NÁVNADY V PASTÍCH PODÉL DÁLNIČE D5

z pohledu šíření sršně do ČR. Uvnitř pasti, plastové budky vyrobené 3D tiskárnou, je nádobka se sladkou šťávou. Návnada je zakryta víčkem, takže sršeň ani jiný hmyz se v ní neutopí. Hlavní vletový otvor do pasti je ve tvaru nálevky. Sršeň vletne dovnitř, ale kvůli své velikosti se ven už nedostane. Pasti pravidelně kontrolují včelaři a doplňují do nich návnadu. Také z pasti vyndávají případně zachycené jiné druhy hmyzu. Sršeň asijská zatím nebyla zaznamenána v žádné z pastí. *Foto J. Walter.*

Porovnání fenologické fáze hořce hořepníku na počátku srpna
v roce 2023 (10.8.) a 2024 (14.8.), foto Z. Blažková.

Mladá, 15 cm vysoká rostlinka hořepníku, která se objevila
v roce 2024 nezvykle už zkraje srpna, foto Z. Blažková.

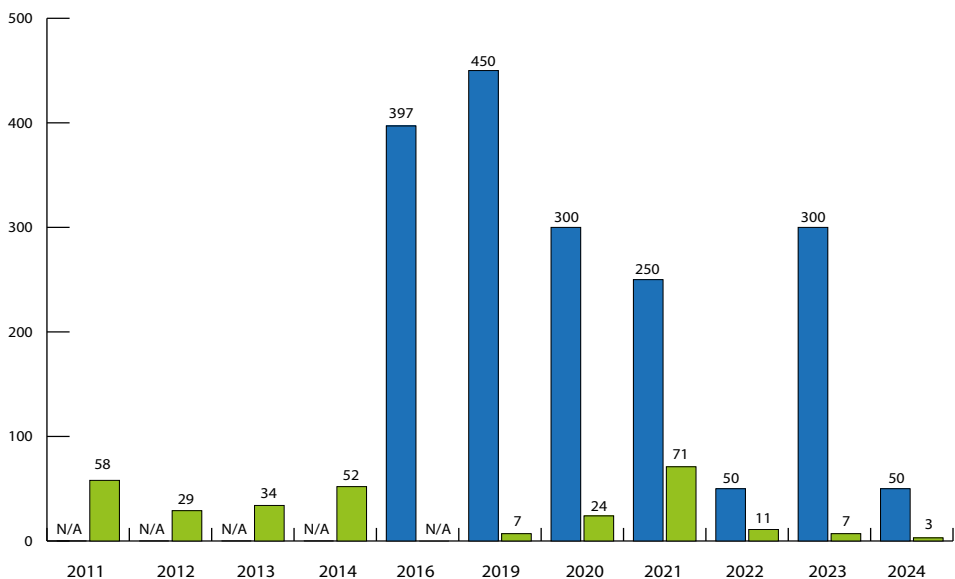
Z hlediska ochrany druhu je frustrující, že pozitivních účinků hořce si je vědoma i zvěř, která snadno v bylinném patře výrazně zbarvené květy najde a zkonzumuje před vysemeněním rostliny. Jedna návštěva černé či vysoké zvěře s “bolavými žaludky”, potom může významně poškodit obnovu celé lokální populace.

A takto hořkobolné je pro ochranu přírody soužití hořepníku s modráskem a dalšími strávníky také na Hvoždanské louce. Zde letitý monitoring ilustruje, jak populace obou druhů oscilují. První recentní doklad o přítomnosti modráska hořcového na lokalitě pochází z roku 2008, ale až do roku 2011, kdy bylo zahájeno podrobnější sledování, chybí údaje o vývoji populace.

V roce 2011, již zmíněná, Milena Prokopová navrhla metodiku monitoringu obou druhů. Během července, tedy hlavní letové sezóny modráska hořcového

na Hvoždanské louce, jsou provedeny tři pevně dané návštěvy v odstupech jednoho týdne, během kterých se na stanovené trase počítají dospělí modrásci hořcoví v letu. Nelze-li sčítání provést v důsledku nepříznivého počasí, sčítání není provedeno. Nedělají se žádné opravy či přesuny termínů pokud je pod mrakem a motýlů létá pomalu. V srpnu potom probíhá monitoring hořců. V rámci tří ploch výskytu hořce hořepníku je vybráno po jedné rostlině v každé ze sledovaných ploch. Na těchto vybraných jedincích a devíti jejich nejbližších susedech jsou zapisovány vlastnosti jako vzdálenost mezi trsy, výška a počet stonků v trsu, počet květů na stonek a předně počet nakladených vajíček modráska hořcového. Tento plán byl rigorózně dodržován mezi lety 2011 až 2014 (Prokopová 2011 a 2012, Prokopová 2013–2014 nepublikováno). Poté přišla mezera až do roku 2019. Čtyřletou pauzu přerušil

Hoře s hořcem hořepníkem a modráskem hořcovým

Počty kvetoucích trsů hořce hořepníku a dospělých modrásků hořcových v letech 2011–2024.

Pozn. Graf uvádí pouze roky, ve kterých byla lokalita navštívena. V případě opakovaných návštěv lokality během jednoho roku jsou v grafu uvedeny výsledky z návštěvy s nejvyšším zjištěným počtem motýlů. V letech 2011–2014 nebyly zaznamenávány údaje o počtu hořců, v roce 2016 byla lokalita navštívena v době mimo let dospělých motýlů.

pouze Ondřej Sedláček, který památku jednou navštívil v polovině srpna v roce 2016 a spočetl 397 hořců hořepníku a na nich celkem 2 939 vajíček motýla. V roce 2019 navázala na původní monitorovací schéma další zooložka Správy CHKO Český les – Zuzana Blažková (Blažková 2019 a 2020, Blažková 2021–2024 nepublikováno). Ta

jej po konzultaci doplnila o další část – hrubé sčítání všech hořců na lokalitě, jež z let 2011–2014 chybí. Počty dospělých motýlů a kvetoucích hořepníků zjištěných v letech 2011–2024. Počty vajíček modráška na vybraných 30 rostlinách ilustruje graf na vedlejší stránce.

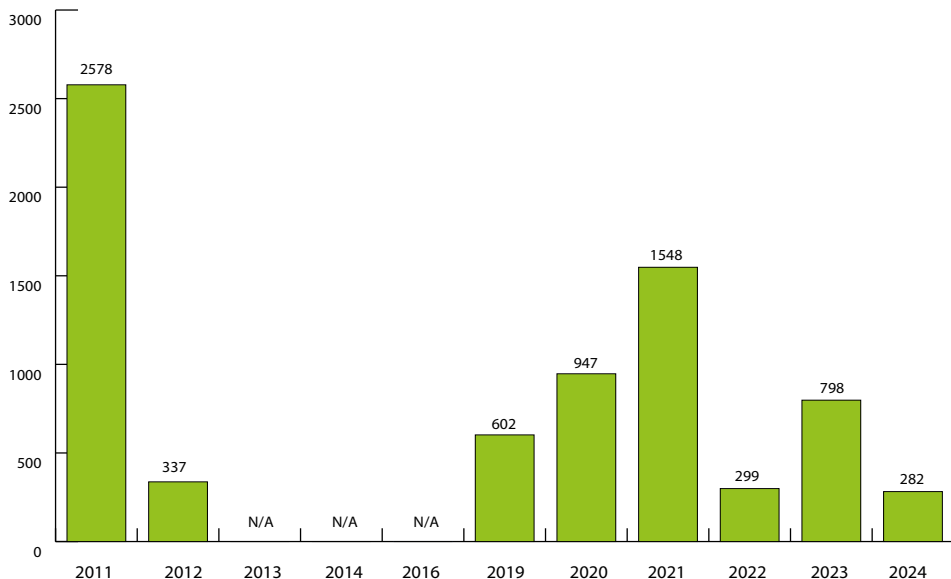
● ZPRÁVY SPRÁVY

MASOŽRAVÉ ROSTLINĚ POMÁHAL BRONTOSAURUS

V zaniklé obci Pavlův Studenec proběhla v červnu dobrovolnická akce Hnutí Brontosaurus. Parta mladých nadšenců z různých končin republiky doputovala v rámci své výpravy do pohraničí Českého lesa a pod vedením pracovníka AOPK ČR zde vytvářela plošky pro usnadnění klíčení semen tučnice obecné a všivce lesního. Dobrovolníci odstraňovali náletové dřeviny a mech, které tyto vzácné druhy utlačují. Tučnice patří mezi silně ohrožené druhy a v CHKO Český les roste už jen na několika málo místech. Jedním z nich je právě rašelinná louka u Pavlova Studence v pásu bývalé železné opony. Ta ale postupně zarůstá, proto AOPK ČR nyní podniká kroky k obnově vhodných podmínek pro tento vzácný druh.

Foto M. Kašparová.

Počty vajíček modráska hořcového v letech 2011–2024.

Pozn. Graf uvádí pouze roky, ve kterých byla lokalita navštívena. Počet vajíček udává celkový počet vajíček nakladených na 30 rostlinách. V letech 2013–2014 nebyly údaje o počtu nakladených vajíček zaznamenávány. Údaj o počtu vajíček v roce 2016 byl získán odlišnou metodou, proto není srovnatelný s ostatními počty a není v grafu uveden.

Standardní sezóna hořce hořepníku a modráska hořcového na Hvoždanské louce probíhá zhruba následovně. První červencový týden se nic moc neděje, sem tam v podrostu najdeme pár částečně rozkvetlých hořců, občas kolem prolétne modrásek. Na přelomu měsíce se hořce objeví v násobně vyšších číslech a stejně tak modrásek. V druhé půlce července dochází ke gradaci počtu obou druhů. Ke konci měsíce jsou hvoždanské hořepníky mnohdy hustě okladené motýlími vajíčky, jak na květech, pupatech tak i stoncích, listech a jejich úžlabích. S nástupem srpna nicméně modrásek mizí a rozkvétá další vlna hořců, která zůstane apetitu modráscích housenek ušetřena.

Pozorování z roku 2024 dokladují výrazný fenologický posun, který nastal v důsledku extrémně brzkého nástupu jarních teplot, po kterých následovaly týdny prudkého ochlazení a deště. Jev se dotkl jak flóry, tak

fauny celorepublikově, a ne zcela pozitivně (k podobné situaci došlo už dříve v roce 2022). V roce 2024 už 4. 7. byly na lokalitě plně rozkvetlé trsy starších rostlin, na kterých bylo 71 vajíček (v roce 2022 to byla rovná stovka k datu 8. 7.). Následné nízké teploty se podepsaly na letové sezóně modráska – jedinců bylo vidět málo a dá se předpokládat, že v druhé půlce července už byli hotoví s hledáním protějšků a kladením vajíček. V tomto roce také došlo k rozkvetu druhé vlny hořepníků – jednalo se především o mladé rostliny po jednom stonku. Jak bleskurychle se tyto rostlinky objevily, tak rychle odkvetly. A tak, zatímco za normálních podmínek lze kvetoucí jedince potkat na louce v průběhu celého září, v roce 2024 nebyl na konci srpna na Hvoždanské louce jediný modrofialový květ.

Nepředvídatelné a stěžejí ovlivnitelné rozmazy klimatu jsou tak třešničkou

na pomyslném dortu nesnáží, kterým hořepník, a na něm závislý modrásek hořcový, na Hvoždanské louce čelí. Dalším dílkem problému jsou již výše zmínění žravci, ať už ta nejmenší bejlomorka anebo vysoká zvěř. Největší hoře s hořepníkem zde představuje samotná rozloha Hvoždanské louky, která není při velikosti jádrového území nece-
lých dvou hektarů nikterak závratná. Navíc tu hořepník neroste sám. Lokalitu obývají další cenné taxony, namátkou – vstavač kukačka *Anacamptis morio*, pětiprstka žežulník *Gymnadenia conopsea*, vstavač májový *Dactylorhiza majalis* a další. Je to i jediné místo v západních Čechách, kde byla nalezena houba závojenka vlhká *Entoloma bloxamii*. Každý tento druh má jiné, často protichůdné, požadavky na management lučního porostu, který obývají. A pokud se v managementu ustane, všechny tyto druhy dříve či později zmizí.

Špatná zpráva je, že zatím neumíme řídit počasí tak, aby v zimě přišel dostatečný chlad pro stratifikaci semen a ta byla schopna vyklíčit, aby na jaře a v létě bylo tak akorát vláhly a hořce neupekly sluneční paprsky ve vegetaci vyprahlé v důsledku extrémních veder, jež nás provázela posledních několik let. Nevíme, proč některé rostliny zůstanou pár let v zemi, ačkoli měly objektivně dobré podmínky pro obživení. A tak mezi lety vidíme, že hvoždanský hořec hořepník je jednou dole a jednou nahoře. Jeden rok se tu objeví skoro 400 rostlin, další roky jich vykvete méně a méně, potom zase 300. Vý-
chodiskem z této populační horské dráhy do budoucna musí být plán pro repatriaci na jiné lokality v okolí. Nelze spoléhat na to, že prozatím je hvoždanská populace stále schopna reprodukce a zmlazování.

Kde je hořec hořepník, tam bývá populace modráska hořcového. Ta na Hvoždanské louce vykazuje ještě dramatičtější vzestupy a pády, což jde ruku v ruce s citlivostí motýlů na výkyvy počasí. Navzdory současnému poklesu počtu pozorovaných dospělců,

který můžeme přičíst na vrub klimatickým změnám, stále nacházíme vajíčka motýlů v řádu stovek kusů. Hvoždanskou populaci tak opatrně můžeme prohlásit za relativně životaschopnou, bylo by ale bláhové usínat na vavřínech.

Použitá literatura:

AOPK ČR (2024): Plán péče o Přírodní památku Hvoždanská louka na období 2024–2033. Ms. – depon. AOPK ČR, RP SCHKO Český les, Přimda.

Blažková Z. (2019): Sledování stavu populace modráska hořcového (*Phengaris alcon*) a využití živné rostliny hořce hořepníku (*Gentiana pneumonanthe*) v PP Hvoždanská louka v roce 2019. Ms. – depon. AOPK ČR, RP SCHKO Český les, Přimda.

Blažková Z. (2020): Sledování stavu populace modráska hořcového (*Phengaris alcon*) a využití živné rostliny hořce hořepníku (*Gentiana pneumonanthe*) v PP Hvoždanská louka v roce 2020. Ms. – depon. AOPK ČR, RP SCHKO Český les, Přimda.

Grulich V. a Chobot K. [eds] (2017): Červený seznam ohrožených druhů České republiky. Cévnaté rostliny. – Příroda 35.

Hejda R., Farkač J. a Chobot K. [eds] (2017): Červený seznam ohrožených druhů České republiky. Bezobratlí. – Příroda 36.

Křenová Z. (2014): Hoře, hořce, hořečky V. Hořký osud hořepníků. *Živa* 2/2014: str. 62–65.

Kupková B. (2017): Rozšíření, ekologie a ochrana kriticky ohroženého modráska hořcového (*Phengaris alcon* f. *alcon*) v ČR. Ms. – Diplomová práce PŘF UK, Praha.

Prokopová M. (2011): Sledování stavu populace modráska hořcového (*Maculinea alcon*) v PP Hvoždanská louka (2011), zpráva z terénního šetření. Ms. – depon. in: AOPK ČR, RP SCHKO Český les, Přimda.

Prokopová M. (2012): Sledování stavu populace modráska hořcového (*Maculinea alcon*) v PP Hvoždanská louka (2012), zpráva z terénního šetření. Ms. – depon. in: AOPK ČR, RP SCHKO Český les, Přimda.

Sedláček O. (2022): Modrásek hořcový v České republice. *Ochrana přírody* 1/2022: 15–19.

Střevlík kožitý *Carabus coriaceus*, foto: J. Walter.

BEZOBRATLÍ

Přírodní rezervace Diana

Autoři: **Jan Walter a Ivana Hradská**

PŘÍRODNÍ REZERVACE DIANA SE NACHÁZÍ V CHRÁNĚNÉ KRAJINNÉ OBLASTI ČESKÝ LES V PLZEŇSKÉM KRAJI, OKRES TACHOV V SÍŤOVÉM MAPOVACÍM POLI 5960 (PRUNER A MÍKA 1996). ROZLOHA REZERVACE ČINÍ 20,8 HA A JEJÍ NADMOŘSKÁ VÝŠKA DOSAHUJE ROZMEZÍ OD 500 DO 533 M. DŮVODEM OCHRANY JE ZEJMÉNA STARÝ BUKOVÝ PRALES S VÝSKYTEM CELÉ ŘADY VÝZNAMNÝCH DRUHŮ HUB, LIŠEJNÍKŮ, ROSTLIN A ŽIVOČICHŮ. PR DIANA JE V SEVERNÍ ČÁSTI V PŘEKRYVU S EVROPSKY VÝZNAMNOU LOKALITOU KATEŘINSKÝ A NIVNÍ POTOK (AOPK ČR 2015).

Přírodní rezervace Diana, foto: J. Walter.

Plachentka smrčinová *Mansuphantes arciger*, foto: R. Macek.

Štětconoš ořeškový *Calliteara abietis*, foto: J. Walter.

V rezervaci byl v minulosti proveden botanický a bryologický (např. Mudrová 2008), lichenologický (Svoboda et al. 2015) i mykologický průzkum (Kelnerová 2018). Faunistické průzkumy byly v minulosti zaměřeny zejména na ptáky a drobné savce (např. Řepa 2014), letouny (Hurtová 2019),

ale i měkkýše (Hlaváč a kol. 2003) a vybrané skupiny brouků (Kejval 2008). Mezi léty 2022–2023 jsme provedli inventarizační průzkum zaměřený na noční makrolepidoptera, pavouky a střevlíkovité brouky.

V souhrnu bylo zjištěno 254 druhů (43 pavouků, 23 střevlíkovitých brouků a 188

nočních makrolepidopter). Z pavouků je plachentka smrčínová *Mansuphantes ar-ciger* uvedena jako téměř ohrožený druh v červeném seznamu (Hejda a kol. 2017). Druh preferuje klimaxová stanoviště zejména podhorských až horských oblastí. Z dostupných údajů se jedná o první doložený nález pro západní Čechy.

Mezi střevlíkovitými brouky nebyl nalezen žádný červenoseznamový druh a na lokalitě převažují široce rozšířené druhy. Za všechny jmenujme například střevlíka kožitého *Carabus coriaceus*, střevlíka zahradního *C. nemoralis* nebo čtvercoštítníka černého *Abax parallelepipedus*.

Osm druhů z červeného seznamu bylo zjištěno v případě nočních makrolepidopter, jmenovitě se jedná o: hrotnokřídlec lesní *Phymatopus hecta*, můrice březová *Tetheella fluctuosa*, můrice dvojtečná *Ochropacha duplaris*, píďalička samorostlíková *Eupithecia actaeata*, hřbetozubec tmavouhý *Drymonia obliterata*, hřbetozubec dvoubarvý *Leucodonta bicoloria*, hřbetozubec mniší *Odontosia carmelita* a štetconoš smrkový *Calliteara abietis*. Druhy píďalička samorostlíková a p. bobulová *Eupithecia immundata* jsou z dostupných údajů pravděpodobně prvními nálezy pro západní Čechy. Obě tyto píďaličky jsou potravně vázane na samorostlík klasnatý, který se v PR Diana vyskytuje místy hojně.

V souhrnu lze říci, že PR Diana hostí faunisticky vzácné druhy bezobratlých živočichů a pro jejich další výskyt bude nutné zachovat původní porosty a citlivě nastavit management s ohledem na tyto významné druhy.

Použitá literatura:

AOPK ČR (2015): Plán péče o přírodní rezervaci Diana na období 2016–2024. Ms. – depon. in: AOPK ČR, RP Správa CHKO Český les, Přimda.

Hejda R., Farkač J. a Chobot K. [eds] (2017): Červený seznam ohrožených druhů České republiky. Bezobratlí. – Příroda 36.

Hlaváč J. Č., Beran L., Dvořák L., Horsák M., Juříčková L. a Vrabec V. (2003): Měkkýši Českého lesa – III. Kateřinská kotlina a severní část Čerchovského lesa (západní Čechy). – Silva Gabreta, 9: 145–166.

Hurtová P. (2019): Inventarizační průzkum z oboru chiropterologie. Ms. – depon. in: AOPK ČR, RP Správa CHKO Český les, Přimda.

Kejval Z. (2008): Inventarizační průzkum PR Diana 2007–2008, Coleoptera, Heteroptera a vybrané skupiny Hymenoptera a Diptera. Ms. – depon. in: AOPK ČR, RP Správa CHKO Český les, Přimda.

Kelnerová J. (2018): Mykologická inventarizace přírodní rezervace Diana v Českém lese. Ms. – Diplomová práce; depon. in: Západočeská univerzita. Fakulta pedagogická, Plzeň.

Mudrová R. (2008): Inventarizační botanický průzkum PR Diana. Ms. – depon. in: AOPK ČR, RP Správa CHKO Český les, Přimda.

Pruner L. a Míka P. (1996): Seznam obcí a jejich částí v České republice s čísly mapových polí pro síťové mapování fauny. – Klapalekiana 32: 1–115.

Řepa P. (2014): Zpráva o inventarizačním průzkumu ptáků (Aves) v přírodní rezervaci Diana v letech 2011–2013. Ms. – depon. in: AOPK ČR, RP Správa CHKO Český les, Přimda.

Svoboda D., Malíček J., Bouda F., Peksa O. a Haldá J. (2015): Inventarizační průzkum z oboru lišejníky. Ms. – depon. in: AOPK ČR, RP Správa CHKO Český les, Přimda.

Změny vybraných půdních indikátorů a kvality vody v oblasti EVL NIVA NEMANICKÉHO POTOKA

Autoři: **Jan Vopravil, Tomáš Khel a Pavel Formánek**

PŘÍRODNÍ HODNOTY NIVY NEMANICKÉHO POTOKA SPOČÍVAJÍ PŘEDEVŠÍM V ROZSÁHLÝCH, MOKŘADNÍCH A LUČNÍCH BIOTOPECH S VÝSKYTEM MNOHA OHROŽENÝCH DRUHŮ ROSTLIN I ŽIVOČICHŮ. BEZPROSTŘEDNÍ VLIV NA TYTO CENNÉ BIOTOPY MÁ ZEMĚDĚLSTVÍ V OKOLÍ NIVY, PROTO JE TŘEBA SLEDOVAT ZMĚNY V HOSPODAŘENÍ, ZEJMÉNA ZMĚNY VE ZPŮSOBU VYUŽITÍ PŮDY.

V letech 2021–2023 byla na třech vybraných plochách v rámci EVL Niva Nemanického potoka realizována studie týkající se vlivu změny využití půdy na vybrané chemické vlastnosti půdy a vody. Jednalo se o zatravnění původně orané půdy z důvodu zamezení vstupů nežádoucích látek do nivy Nemanického potoka a současně bylo umožněno zornění trvalého travního porostu v případě dvou ploch. Z hlediska půd se jednalo zejména o koncentrace dusičnanového ($\text{NO}_3\text{-N}$) a amonného ($\text{NH}_4\text{-N}$) dusíku, u vod to byly koncentrace dusičnanů (NO_3^-), dusitanů (NO_2^-), amonných iontů (NH_4^+), síranů (SO_4^{2-}) a chloridů (Cl^-) atd. Odběry porušených směsných vzorků půd (z hloubky 0–20 cm) a vod byly realizovány vždy na podzim a na jaře. K vybraným plochám byly vzorky vody odebírány ve dvou místech v rámci toku Nemanického potoka (či přítoku Novosedelského potoka), a to v místě neovlivněném a ovlivněným změnou využití daných ploch.

Po zatravnění orané půdy z důvodu ochrany

nivy Nemanického potoka byly studovány obsahy minerálních forem dusíku v půdě nivy, nově zatravněné plochy a plochy orané. Koncentrace půdního $\text{NH}_4\text{-N}$ i $\text{NO}_3\text{-N}$ se obecně vyznačují značnou časovou i prostorovou variabilitou. U většiny termínů odběru půdních vzorků byl zjištěn pokles koncentrací $\text{NO}_3\text{-N}$ v půdě na nově zatravněné ploše v porovnání s nivou a zejména oranou půdou, kde byly koncentrace půdního $\text{NO}_3\text{-N}$ maximální (viz Tabulka 1 s rozsahy koncentrací $\text{NO}_3\text{-N}$ a $\text{NH}_4\text{-N}$). $\text{NO}_3\text{-N}$ se dostává do půdy během mineralizace čili uvolňování dusíku (přeměna organicky vázaného dusíku heterotrofními mikroorganismy na jeho minerální formy NH_3 či NH_4^+), kdy uvolněný NH_4^+ je následně nitrifikován na NO_3^- . Nitrifikace je biologická oxidace amonného dusíku na nitráty s tvorbou dusitanů jako meziproductů, která je uskutečňována specializovanými autotrofními (= k výživě stačí pouze anorganické sloučeniny) bakteriemi; nitráty mohou být v půdě produkovány i heterotrofními

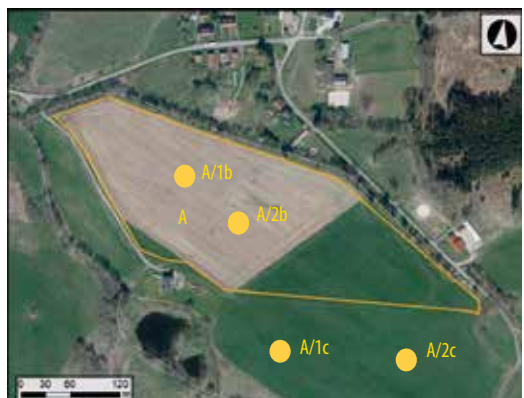
Lokalita TTP – Niva (a), nově zatravněná plocha (b) a oraná plocha (c, d).

Místa, kde byly odebrány vzorky vody (vlevo místo ovlivněné zatravněním původně orané půdy a vpravo místo zatravněním neovlivněné), foto T. Kheľ.

(= vyžadují k výživě přítomnost organických sloučenin) mikroorganismy. $\text{NO}_3\text{-N}$ i $\text{NH}_4\text{-N}$ se do půdy rovněž dostávají s aplikovanými hnojivy či v rámci atmosférické depozice. $\text{NO}_3\text{-N}$ představuje mobilní formu dusíku, která se v rámci půdy vyskytuje pouze v půdním roztoku. Tato forma dusíku je během srážek snadno vyplavována do podzemních a povrchových vod a způsobuje jejich znečištění. Zatravnění orané půdy představuje způsob, jak vyplavování $\text{NO}_3\text{-N}$ omezit. Trvalé travní porosty pokrývají povrch půdy po celý rok, jsou důležitě z hlediska ukládání atmosférického uhlíku do půdy a snižování jeho koncentrací v atmosféře, vyznačují se hustým prokořeněním (a rozdílnou distribucí půdní organické hmoty v porovnání s oranou půdou, může docházet ke zvýšení půdní kyselosti), dobrou půdní strukturou a pórovitostí či zasakováním splachů ze zemědělsky využívaných ploch. Rostlinná biomasa (nadzemní i podzemní) travních porostů chrání půdu před erozí; omezením eroze je sníženo i znečištění povrchových vod. Husté prokořenění půdy (a to zejména v případě bohaté druhové diverzity) umožňuje účinně využívat $\text{NO}_3\text{-N}$ (a další živiny včetně

$\text{NO}_3\text{-N}$ vyplaveného z kořenové zóny rostlin, který je využitelný rostlinami s hlubšími kořeny) a je tedy omezeno jeho vyplavování do podzemních a povrchových vod. Půdní minerální dusík je ovlivněn i způsobem využití travních porostů. Například kosením spojeným s odnosem pokosené biomasy dochází k odnosu dusíku (tedy i nitrátového) akumulovaného v této biomase. Koncentrace dusičnanů v půdě mohou klesat i z důvodu jejich denitrifikace, což je jejich biologická redukce na oxid dusnatý (NO), dusný (N_2O) a molekulární dusík (N_2). Daný proces probíhá za anaerobních podmínek (snížené dostupnosti kyslíku v prostředí například vlivem zaplavení půdy) a je uskutečňován řadou půdních mikroorganismů. Koncentrace půdního $\text{NH}_4\text{-N}$ (je v půdě vázán, a tedy je méně mobilní) byly ve většině termínů maximální v nivě (niva se v rámci této studie vyznačovala největším množstvím naakumulované organické hmoty v půdě a na jejím povrchu, jejíž mikrobiální mineralizací je uvolňován $\text{NH}_4\text{-N}$) a většinou byly vyšší na orané půdě (v porovnání s nově zatravněnou plochou (pravděpodobně z důvodu aplikace hnojiv).

Koncentrace $\text{NO}_3\text{-N}$ byly ve většině termínů

Lokalita A – Zornění trvalého travního porostu (b) a trvalý travní porost (c).

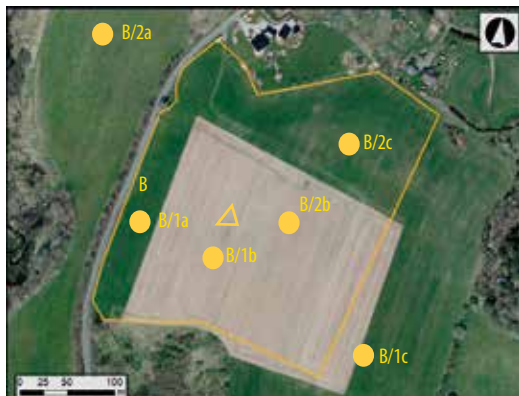

Místa, kde byly odebrány vzorky vody (vlevo místo ovlivněné zorněním travního porostu a vpravo místo zorněním neovlivněné), foto T. Khel.

odběru podobné u vod odebraných z Nemanického potoka v místě ovlivněném i neovlivněném zatravněním půdy (maximální koncentrace jednotlivých iontů viz Tabulka 2). Pouze na jaře roku 2022 byla koncentrace NO_3^- ve vodě vyšší v případě ovlivněného zatravněním půdy (3,9 mg/L versus 3,0 mg/L) a na podzim roku 2023 tomu bylo naopak (3,1 mg/L versus 4,0 mg/L). Z hlediska tabulky mezních hodnot tříd kvality povrchové vody, která je uvedena v ČSN 75 7221 (2017), koncentrace NO_3^- zjištěné v období 2021–2023 (v místě ovlivněném i neovlivněném zatravněním) odpovídají třídě I (neznečištěná voda (kvalita povrchové vody, která téměř nebyla ovlivněna lidskou činností a při které nejsou přesaheny hodnoty odpovídající přirozenému pozadí ve vodních tocích). Vzhledem k tomu, že dusičnany (NO_3^-) se nevyskytují v horninách na našem území, které by mohly být jejich zdrojem v tekoucích vodách, jsou tedy jejich zdrojem splachy ze zemědělství (kde jsou využívána dusíkatá hnojiva), rozklad organické hmoty spojený s nitrifikací uvolněného NH_4^+ -N a atmosférická depozice. Koncentrace NH_4^+ byly ve většině termínů odběru vzorků vyšší

u vod odebraných v místě ovlivněném zatravněním, maximální rozdíly byly zjištěny na podzim roku 2022 (0,35 mg/L versus < 0,05 mg/L), přičemž hodnota 0,35 mg/L podle tabulky mezních hodnot tříd kvality povrchové vody již odpovídá třídě II (mírně znečištěná voda – kvalita povrchové vody, která byla ovlivněna lidskou činností tak, že je umožněna existence bohatého, vyváženého a udržitelného ekosystému). U NO_2^- (málo stabilní a významný z hlediska toxicity) byly rovněž koncentrace ve vodě podobné (podzim roku 2021 a 2023, jaro roku 2022). Pouze na podzim roku 2022 byla koncentrace NO_2^- vyšší ve vodě ovlivněné zatravněním; na jaře roku 2023 byla koncentrace NO_2^- vyšší u vzorků vody odebraných z Nemanického potoka v místě neovlivněném zatravněním půdy (0,17 mg/L versus 0,07 mg/L); daná koncentrace 0,17 mg/L již odpovídá třídě II. Koncentrace Cl a SO_4^{2-} , které se vyskytují ve všech vodách, nebyly ovlivněny zatravněním půdy (vždy odpovídaly neznečištěné vodě); pouze u Cl byla zjištěna vyšší koncentrace na podzim roku 2021 po zatravnění (23 mg/L versus 5 mg/L).

Na první z ploch (lokalita A), na kterých

Lokalita B – Zornění trvalého travního porostu (b) a trvalý travní porost a blízké okolí (c, a).

Místa, kde byly odebrány vzorky vody (vpravo místo ovlivněné zorněním travního porostu a vlevo místo zorněním neovlivněné), foto T. Khel.

bylo umožněno zornění trvalého travního porostu, vedlo dané zornění ke zvýšení koncentrací $\text{NO}_3\text{-N}$ i $\text{NH}_4\text{-N}$ v půdě, viz Tabulka 3. Koncentrace NO_3^- , NO_2^- a NH_4^+ ve vodě nebyly ovlivněny zorněním travního porostu či daný vliv nebyl velký (viz Tabulka 4, ve které jsou uvedeny maximální koncentrace všech studovaných iontů); např. na jaře a na podzim roku 2023 byly koncentrace NO_3^- vyšší ve vzorcích vody odebraných z přítoku Novosedelského potoka v místě ovlivněném zorněním (4,4 mg/L versus 2,3 mg/L a 7,1 mg/L versus 4,9 mg/L). Koncentrace síranů byly vyšší v místě ovlivněném zorněním na jaře roku 2023 (18 mg/L versus 11 mg/L), koncentrace chloridů byly podobné v obou odběrových místech v rámci přítoku Novosedelského potoka. Koncentrace NO_3^- , NO_2^- , NH_4^+ , SO_4^{2-} a Cl^- místě ovlivněném i neovlivněném zorněním vždy odpovídaly neznečištěné vodě (ČSN 75 7221, 2017). Vydatnost toků byla v době odběrů vzorků vod vysoká a zřejmě se projevilo naředění případně zvýšených vstupů iontů.

Na druhé z ploch (lokalita B), na kterých bylo umožněno zornění trvalého travního porostu (v tomto případě se

jednalo o svažitý pozemek), vedlo dané zornění ve většině termínů odběrů vzorků půdy ke zvýšení koncentrací $\text{NO}_3\text{-N}$ a koncentrace půdního $\text{NH}_4\text{-N}$ byly ve většině termínů vyšší pod trvalým travním porostem, viz Tabulka 5 s rozsahy koncentrací minerálních forem dusíku. Koncentrace NO_3^- ve vodě byly vyšší vlivem zornění pouze na jaře roku 2022 a 2023 (3,2 mg/L versus < 1 mg/L a 2,6 mg/L versus < 1 mg/L); na podzim roku 2023 byla koncentrace NO_3^- vyšší ve vzorcích z Nemanického potoka, které byly odebrány v místě neovlivněném zorněním (15,7 mg/L versus 3,5 mg/L); hodnota 15,7 mg/L již odpovídá mírně znečištěné vodě. Koncentrace NO_2^- , NH_4^+ a SO_4^{2-} byly podobné v případě ovlivnění či neovlivnění zorněním trvalého travního porostu (maximální koncentrace studovaných iontů – viz Tabulka 6). Pouze u NH_4^+ byla na podzim roku 2022 zjištěna vyšší koncentrace ve vzorcích odebraných v místě ovlivněném zorněním (0,21 mg/L versus 0,05 mg/L). Koncentrace Cl^- ve vodě z Nemanického potoka byly naopak ve většině termínů odběrů vzorků vyšší v místě neovlivněném zorněním, přičemž maximální rozdíly byly zjištěny na jaře roku 2023

Tabulka 1 – Rozsah koncentrací NO_3^- -N a NH_4^+ -N v půdě nivy, nově zatravněné původně orané půdy a orané půdy v letech 2021 až 2023

Forma dusíku	Koncentrace v mg/kg		
	Niva	Zatravněná plocha	Oraná plocha
NO_3^- -N	1,9 – 14,4	0,8 – 8,6	3,8 – 35,0
NH_4^+ -N	0,8 – 35,4	1,5 – 7,8	1,7 – 8,0

Tabulka 2 – Maximální koncentrace iontů ve vodě z Nemanického potoka odebrané v místě ovlivněném a neovlivněném zatravněním původně orané půdy, které byly zjištěny v rámci odběrů v letech 2021 až 2023

Ionty	Maximální koncentrace v mg/L	
	Vliv zatravnění	Bez vlivu zatravnění
NO_3^-	3,9	4,0
NO_2^-	0,08	0,17
NH_4^+	0,35	0,09
SO_4^{2-}	42,0	41,0
Cl^-	23,0	6,0

Tabulka 3 – Rozsah koncentrací NO_3^- -N a NH_4^+ -N v půdě pod trvalým travním porostem a po jeho zornění v letech 2021 až 2023

Forma dusíku	Koncentrace v mg/kg	
	Zornění	Trvalý travní porost
NO_3^- -N	3,5 – 119,0	2,8 – 23,0
NH_4^+ -N	1,7 – 82,0	1,3 – 8,1

Tabulka 4 – Maximální koncentrace iontů ve vodě z přítoku Novosedelského potoka v místě ovlivněném a neovlivněném zorněním prvního z trvalých travních porostů, které byly zjištěny v rámci odběrů v letech 2021 až 2023

Ionty	Maximální koncentrace v mg/L	
	Vliv zornění	Bez vlivu zornění
NO_3^-	7,1	4,9
NO_2^-	0,09	0,09
NH_4^+	0,10	0,08
SO_4^{2-}	38,0	38,0
Cl^-	7,0	5,0

Tabulka 5 – Rozsah koncentrací NO_3^- -N a NH_4^+ -N v půdě pod druhým trvalým travním porostem a po jeho zornění v letech 2021 až 2023

Forma dusíku	Koncentrace v mg/kg	
	Zornění	Trvalý travní porost
NO_3^- -N	2,7 – 12,5	0,9 – 12,1
NH_4^+ -N	1,0 – 4,2	1,4 – 11,1

Tabulka 6 – Maximální koncentrace iontů ve vodě z Nemanického potoka v místě ovlivněném a neovlivněném zorněním druhého z trvalých travních porostů, které byly zjištěny v rámci odběrů v letech 2021 až 2023

Ionty	Maximální koncentrace v mg/L	
	Vliv zornění	Bez vlivu zornění
NO_3^-	3,5	15,7
NO_2^-	0,13	0,08
NH_4^+	0,21	0,10
SO_4^{2-}	41,0	45,0
Cl^-	13,0	34,0

(34 mg/L versus 7 mg/L). Koncentrace NO_2^- , NH_4^+ , SO_4^{2-} a Cl^- v místě ovlivněném i neovlivněném zorněním vždy odpovídaly neznečištěné vodě (ČSN 75 7221, 2017). Zjištěné koncentrace iontů ve vodě zřejmě souvisí i s pohybem a zadržením vody v rámci této svažité lokality.

Celkově je tedy možno říci, že zatravnění orné půdy vedlo ke snížení koncentrací velmi mobilního nitrátového dusíku v půdě. Po zornění trvalých travních porostů byla akcelerována mineralizace organické hmoty spojená se zvýšenou koncentrací nitrátového dusíku v půdě. Dané změny využití půdy nicméně neměly vliv na koncentrace NO_3^- a dalších iontů ve vodě z Nemanického

potoka (a z přítoku Novosedelského potoka), které podle tabulky mezních hodnot tříd kvality povrchové vody (viz ČSN 75 7221, 2017) u většiny termínů odběrů vzorků vody nepřesahovaly limity pro neznečištěnou vodu. Trvalý travní porost umožňuje zasakování splachů z výše položených oraných ploch, chrání půdu před erozí a nivu (vodní toky) před znečištěním.

Použitá literatura:

ČSN 75 7221 (2017): Kvalita vod – klasifikace kvality povrchových vod. Úřad pro technickou normalizaci, metrologii a státní zkušebnictví, Praha.

● ZPRÁVY SPRÁVY

ŠETRNÉ ZEMĚDĚLSTVÍ NIVĚ NEMANICKÉHO POTOKA PROSPÍVÁ

Niva Nemanického potoka představuje jedno z nejcennějších míst v Českém lese. Oázu života v jinak intenzivně obhospodávané zemědělské krajině. O EVL Niva Nemanického potoka pečuje AOPK ČR ve spolupráci s vlastníkem pozemků, který zde hospodaří s využitím šetrných zemědělských postupů. Ukázalo se, že tento přístup krajině prospívá. Vyplyvá to z výsledků tříleté studie Výzkumného ústavu meliorací a ochrany půd, která zjišťovala vliv okolního zemědělského hospodaření na kvalitu vody a půdy. Výsledky prokázaly, že zvolená opatření jsou funkční. Za-

travněním plochy mezi ornou půdou a mokřadními ekosystémy došlo k trojnásobnému snížení koncentrace nitrátové formy dusíku oproti orné půdě. Zatravnění také brání erozi půdy, která vnáší do nivu další živiny. Rovněž na kvalitu vody nemělo okolní hospodaření díky navrženým opatřením negativní vliv.

Foto D. Hlinková.

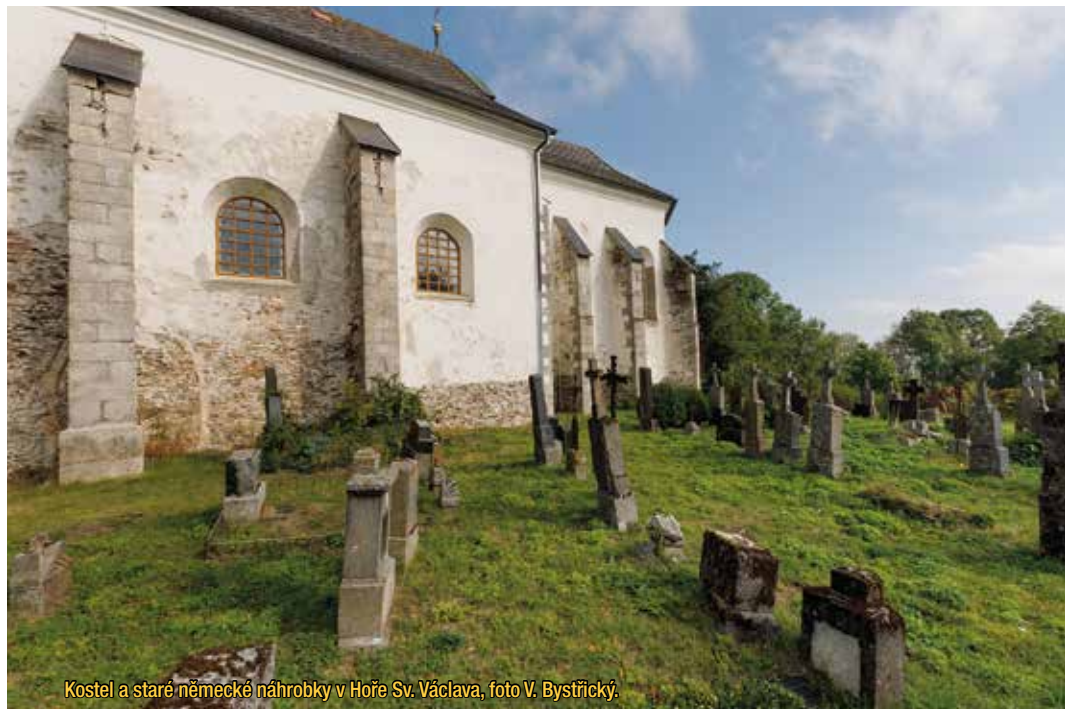
POSLEDNÍ PÁTEČNÍ PRÁZDNINOVÝ VEČER V ČERVENÉM POŘÍČÍ PATŘIL NETOPÝRŮM

Mezinárodní noc pro netopýry se letos konala na zámku v Červeném Poříčí. Na 19. ročník zavítalo více než 200 návštěvníků. Během programu si lidé prohlédli netopýry z bezprostřední blízkosti, sledovali jejich noční loveckou aktivitu, vyslechli si přednášku o jejich životě a zhlédli naučný film. Děti soutěžily v netopýřím osmiboji. Vyrobity si také netopýří magnetku a vyfotily se v netopýřím fotokoutku. Nechyběl ani oblíbený stánek s ochočenými handicapovanými netopýry a výstava o netopýrech. Návštěvníci se tak dozvěděli spoustu infor-

mací o životě a ochraně těchto tajemných živočichů. Například, že tiito noční tvorové se ve tmě orientují díky zvláštní schopnosti, tzv. echolokaci. Ústy nebo nosem vydávají ultrazvukové signály pro lidské ucho neslyšitelné. Ty se pak odráží od překážky, která jim při letu stojí v cestě a vrací se zpět k jejich uchu, což z nich činí dokonalé noční letce.

Foto J. Hrdá.

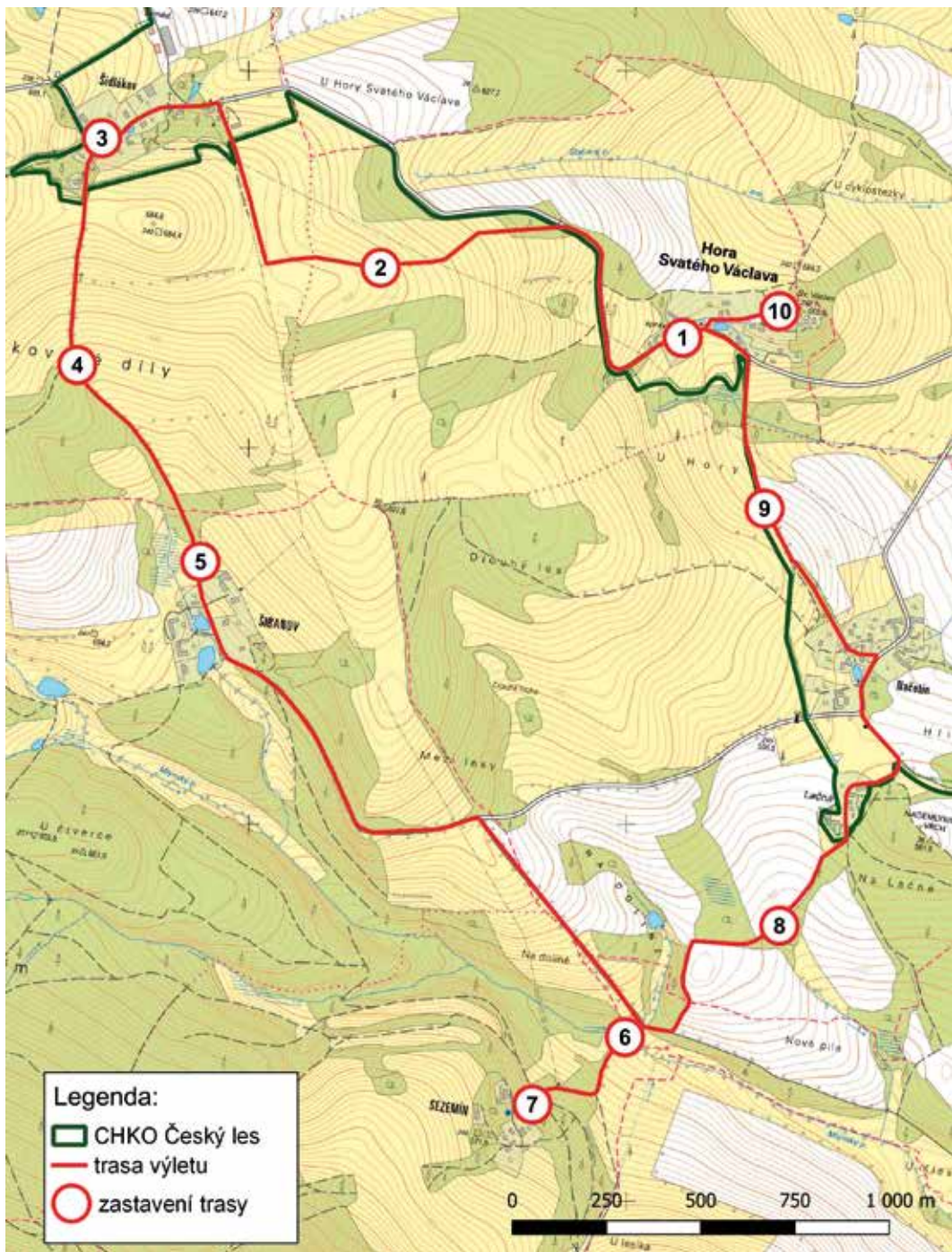

Kostel a staré německé náhrobky v Hoře Sv. Václava, foto V. Bystřický.

Tip na výlet PĚŠKY I NA KOLE MIKROREGIONEM DOBROHOST

Autor: **Miroslav Žižka**

**VÝLET PRO PĚŠÍ TURISTY NEBO TERÉNNÍ CYKLISTY, PŘI KTERÉM NA OKRUHU DLOUHÉM
14 KM NAVŠTÍVÍTE NĚKOLIK ZAJÍMAVÝCH MÍST V MIKROREGIONU DOBROHOST.**

- 1 – Začátek trasy u pensionu Pohoda, 2 – obnovená alej podél historické cesty, 3 – Šidlákov, 4 – alej při cestě do Šibanova, 5 – obnova vodního režimu v Šibanově, 6 – bobří teritorium, 7 – památná lípa v Sezemíně, 8 – tůně na Lačné, 9 – obnovená kaple Sv. Václava, 10 – kostel Sv. Václava

Obnovená alej a remízky podél cesty z Šidlákova do Šibanova, foto V. Bystřický.

Nové vodní nádrže a tůň v Šibanově, foto V. Bystřický.

Aktivní teritorium bobra na Mlýnském potoce, foto V. Bystřický.

Výchozím bodem je obec Hora Svatého Václava, kde přímo z parkoviště v centru obce u restaurace Pohoda začíná výlet po cyklotrase č. 2282 směrem na Šidlákov. Kdo nechce jít po silnici, může využít nedávno obnovenou polní cestu lemovanou stovkou nově vysazených stromů, která byla ve druhé polovině 20. století při scelování lánů rozorána. Dnes již plodící jabloně starých krajových odrůd, duby a jeřáby byly vysazeny v letech 2013–2015 ve spolupráci obce Hora Sv. Václava a Agentury ochrany přírody a krajiny ČR za finanční podpory Programu péče o krajinu. Po příchodu

do osady Šidlákov pokračuje trasa po silnici směr Rybník k místní restauraci, kde je možné se občerstvit na další kilometry. V současnosti malá osada Šidlákov s několika trvalými obyvateli měla po 2. světové válce, před odsunem německého obyvatelstva, 45 usedlostí a 223 obyvatel.

Na křižovatce u restaurace uhýbá trasa výletu doleva na silničku vedoucí k Šibanovu. Ta je také lemována novou alejí ovocných stromů a novými remízkami, které byly rovněž vysazeny z již zmiňovaného dotačního programu. Před příchodem do vsi, vpravo od silnice je možné si všimnout revitalizace

Označení více než 200 leté památné lípy v Sezemíně, foto V. Bystrický.

Kaple na cestě z osady Lačná do Načetína, foto V. Bystrický.

kdysi zmeliorovaného potoka. Místo napřímeného zanedbaného koryta vzniklo několik tůní a dvě vodní nádrže propojené meandrujícím potokem. Trasa dále ubíhá po cestě směrem na Načetín a po necelém kilometru odbočuje vpravo na Sezemín. Na křižovatce před Sezemínem je na Mlýnském potoce k vidění jiný typ revitalizace zregulovaného vodního toku. Tu však neprovedl člověk, nýbrž živočich pro Český les charakteristický – bobr evropský. Výstavbou svých hrází napomáhá zadržet vodu v krajině a současně vytváří mokřadní biotopy pro další druhy rostlin a živočichů. V Sezemíně u návesního rybníčku roste lípa velkolistá, která je pro své úctyhodné parametry – obvod kmene 545 cm a výška 25 m – chráněna od roku 2005 jako památný strom.

Po návratu zpět na křižovatku vás zavede trasa na udržovanou lesní pěšinu, která odbočuje cca 50 m za křižovatkou vlevo do mírného kopečka. Lesní pěšinka ústí na okraj louky a navazuje na polní cestu, kterou lemují aleje vysazené v roce 2018. Podél aleje je několik tůní, které jsou zejména v jarních měsících plné života. Pravidelně se do nich přichází rozmnožovat řada obojživelníků, např. čolek obecný a ropucha

obecná. Tento další společný projekt obce Hora Sv. Václava a AOPK ČR byl podpořen z finančních prostředků Ministerstva životního prostředí. Alej končí v osadě Lačná a odtud vede výlet kolem obnovené kapličky po cyklotrase č. 2282 do osady Načetín a dále po historické cestě zpět do obce Hora Sv. Václava. Zhruba v polovině této cesty je pod starými stromy ukrytá kaple zasvěcená Sv. Václavu. Za podpory starousedlíků byla znovu obnovená na přelomu tisíciletí a vysvěcena v roce 2001.

Hora Sv. Václava stejně jako osada Načetín patřily od počátku 16. století do majetku pražského arcibiskupství. Spravovány byly nejprve z nedalekého hradu Starý Hřstějn a později z arcibiskupského zámku v Horšovském Týně. Za zmínku i návštěvu stojí kostel Sv. Václava z roku 1345, který se tyčí na návrší nad obcí v místě bývalé tvrze. Na svou dobu byl kostel monumentální stavbou, která vybočovala z dobových zvyklostí. Vnitřní vybavení kostela pochází již z barokní přestavby.

Výlet je možné zakončit ve zdejší vyhlášené restauraci. Přejeme Vám na cestách v Českém lese hodně šťastných kilometrů a hezkých zážitků.

DEN ČESKÉHO LESA

ozdobily stovky hmyzích hotelů

LETOŠNÍ DEN ČESKÉHO LESA PATŘIL OPYLOVAČŮM. ŽE TO NENÍ JEN VŠEOBECNĚ ZNÁMÁ VČELA MEDONOSNÁ ALE I SAMOTÁŘSKÉ VČELY, ČMELÁCI, VOSY, MOTÝLI A DALŠÍ MĚNĚ ZNÁMÉ SKUPINY HMYZU SE NA DNI ČESKÉHO LESA VE VESNICKÉM MUZEU V HALŽI DOZVĚĎELO PŘES ŠEST SET LIDÍ. ŘADA Z NICH SI ODSUD ODNESLA VLASTNORUČNĚ VYROBENÝ HMYZÍ HOTEL A ZJISTILA TAKÉ, KAM JEJ SPRÁVNĚ UMÍSTIT.

Prostřednictvím ukázek, přednášek a různých poznávacích a tvořivých aktivit poznali návštěvníci zajímavý svět hmyzu a dozvěděli se, jak jej podpořit a chránit.

Prohlédli si také včelíny a čmelíny nebo část výstavy „Bezobratlí kolem nás“ a detaily exponátů ze sbírek hmyzu ze Západočeského

muzea v Plzni. Někteří z nich si zkusili kosení s kosou, šetrné vůči hmyzím obyvatelům louky. Představen byl nový invazní druh sršeň asijská, jejíž první hnízdo bylo objeveno a zlikvidováno loni na podzim v Plzni.

Foto J. Hrdá.

FOTOSOUTĚŽ 2024

1. MÍSTO
Ladislav Vogeltanz
Skrz les Capartice

2. MÍSTO
Thomas Enslein
Sonnenaufgang Pleystein

3. MÍSTO
Milan Mareš
Ledňáček říční

4. MÍSTO
Václav Hruška
Podzím pod Čerchovem

5. MÍSTO
Milan Mareš
Veverka obečná

V letošním roce se zúčastnilo 12 fotografů z Česka a tři fotografové z Německa.

Název:
Český les příroda a historie 23

© ZO ČSOP Sylva Lunae,
nám. Jindřicha Kolowrata 112, 348 06 Přimda

Vydal:
ZO ČSOP Sylva Lunae ve spolupráci s Agenturou
ochrany přírody a krajiny ČR, Regionálním pracovištěm
Správa CHKO Český les, nám. Jindřicha Kolowrata 287, 348 06 Přimda

Grafická úprava a tisk:
CHIC DESIGN, s.r.o.,
Křmická 756, 330 27 Vejprnice

Rok vydání: 2024

Vydání: 1.

Počet stran: 88

Vychází nepravidelně.

Autoři textů
Beňušiková Angelovová Kamila, Blažková Zuzana,
Bystrický Václav, Edl Jan, Formánek Pavel, Hradská
Ivana, Chvátal Václav Fred, Kadera Jiří, Kašparová
Markéta, Mařík Tomáš, Ruda Zdeněk, Rudová
Radka, Říš Václav, Toman Karel, Vopravil Jan,
Zelený Luboš, Žižka Miroslav

Autoři fotografií
Beňušiková Angelovová Kamila, Blažková Zuzana,
Bystrický Václav, Enstein Thomas, Hlinková Daniela,
Hrdá Jana, Hruška Václav, Chvátal Václav Fred,
Kadera Jiří, Kašparová Markéta, Khel Tomáš,
Macek Rudolf, Mareš Milan, Mařík Tomáš, Myslík
Zdenek, Říš Václav, Šaj Petr, Váchalová Lucie,
Vogelntanz Ladislav, Walter Jan,
Willow, Zelený Luboš

Redakce
Z. Blažková, S. Janovská, V. Kopečková,
T. Peckert, M. Prokopová.

Vydavatel nenese odpovědnost za údaje a názory
autorů jednotlivých článků.

INFORMACE PRO AUTORY:

Rukopisy zasílejte na adresu
AOPK ČR, RP Správa CHKO Český les,
nám. Jindřicha Kolowrata 287, 348 06 Přimda
nebo elektronicky
na ceskyles@nature.cz.

Redakce si vyhrazuje právo provádět jednoduché
formální úpravy textů.

Uzávěrka pro následující číslo je
31. května 2025.

ISSN 2788-3221
ISBN 978-80-11-05417-5
(brožováno)

Spolufinancováno
Evropskou unií

Operační program Životní prostředí 2021–2027

Dotace pro přírodu snazší než kdy dříve

Na realizaci projektů v ochraně
přírody a krajiny je možné získat
dotaci od 60 do 100 %.

Zjednodušené metody vykazování výdajů

- jednoduché podání žádosti
- rychlé proplacení dotace
- bez dokládání smluv či faktur
- konečná cena je stanovena **sazebníkem** (Náklady obvyklých opatření MŽP)
- **bezplatné konzultace**
- fyzické a právní osoby
- žádosti s celkovými výdaji **nepřesahujícími 200 000 €**

Lze podpořit opatření zaměřená například na vznik a obnovu **tůní, rybníků, rašeliníšť, výsadbu dřevin** vč. **remízků** v zemědělské krajině, na **revitalizace vodních toků** anebo **speciální opatření na zviditelnění stěn pomocí polepů** snižující zrašňování a úhyn ptáků.

Agentura ochrany přírody a krajiny ČR
aopk-dotazy-opzp21@nature.cz

Český les

23/2024

ISBN 978-80-11-05417-5

9 788011 054175